

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»**

Факультет богословських і гуманітарних наук
Кафедра богослов'я

УДК 27:355.48((470+571)(477):17.022.1

КОСЮК Микола Володимирович

**РОЛЬ ХРИСТИЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЇ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ
ВІЙНІ: ДУХОВНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
КОНФЛІКТУ**

Магістерська дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
за освітньо-професійною програмою «Богослов'я»
спеціальності 041 «Богослов'я»
галузі знань 04 «Богослов'я»
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Науковий керівник:
доктор мистецтвознавства,
кандидат наук з богослов'я, доцент,
член Національної спілки художників України,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Козінчук Віталій Романович

м. Івано-Франківськ
2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Катехитичне служіння як засіб духовної підтримки під час війни	9
1.1. Роль катехитично-педагогічного служіння УГКЦ у підтримці віри під час війни.....	10
1.2. Катехитичне служіння і виховання віруючих в умовах сучасних викликів	31
РОЗДІЛ 2. Духовне провідництво та пастирська місія Церкви в умовах російської агресії	46
2.1. Досвід катехита і священослужителя у часі війни	48
2.2. Професійні компетенції духовенства та катехитів в умовах воєнних випробувань	69
РОЗДІЛ 3. Організація освіти та духовної формації в умовах війни — виклики, значення та перспективи	86
3.1. Роль церковної освіти та духовної формації у протидії психологічним та моральним наслідкам війни	87
3.2. Християнська відповідь на потреби ближнього у воєнний період.....	112
ВИСНОВКИ.....	136
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	140

ВСТУП

Актуальність теми. Особливу увагу в даному дослідженні приділено катехитичному служінню священнослужителів Української Греко-Католицької Церкви, оскільки саме катехизація в умовах повномасштабної війни набуває стратегічного духовно-виховного значення. На відміну від інших форм пастирського служіння, катехизація спрямована не лише на надання тимчасової підтримки, а на глибоке формування світоглядних, моральних та духовних орієнтирів особистості, що є особливо важливим у період суспільної кризи та екзистенційних викликів, спричинених війною. У контексті російської агресії проти України катехитичне служіння виконує функцію *духовної стабілізації*, допомагаючи вірянам осмислювати трагічні події крізь призму християнської віри, надії та відповідальності. Через систематичне навчання основ віровчення, християнської антропології, морального вибору та соціального вчення Церкви катехизація сприяє подоланню страху, відчаю, дезорієнтації та моральної втоми, які є характерними для воєнного часу.

Актуальність акценту на катехитичному служінні зумовлена також тим, що війна супроводжується інформаційною агресією, маніпуляціями та спробами духовної дезінтеграції українського суспільства. У цьому контексті катехизація виступає важливим засобом формування критичного мислення, християнсько орієнтованої громадянської позиції та національної ідентичності, поєднаної з євангельськими цінностями свободи, гідності й відповідальності за ближнього та державу. Крім того, катехитичне служіння є особливо значущим для різних соціальних груп, які найбільше постраждали від війни: військовослужбовців, членів їхніх родин, внутрішньо переміщених осіб, дітей і молоді. Саме катехизація дозволяє адаптувати пастирське слово до вікових, психологічних та життєвих обставин цих груп, сприяючи зціленню внутрішніх

травм, відновленню сенсу життя та формуванню стійкості перед викликами воєнної реальності.

Зосередження магістерського дослідження на катехитичному служінні священнослужителів УГКЦ є обґрунтованим і науково доцільним, адже саме катехизація в умовах війни виступає не лише формою релігійної освіти, а й потужним інструментом духовного супроводу, морального виховання та суспільної консолідації, що робить її надзвичайно актуальною темою сучасних богословських і релігієзнавчих досліджень.

Магістерська робота на кафедрі богослов'я проводиться відповідно до комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук та науково-дослідного інституту капеланства: «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства», термін виконання – з 01 жовтня 2025 р. по 30 вересня 2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол №2 від 19.09.2025 р.).

Об'єкт дослідження. Християнська релігія та діяльність християнських церков як чинник духовного, соціального та ідеологічного впливу в умовах російсько-української війни.

Предмет дослідження. Духовні, соціальні та ідеологічні аспекти впливу християнської релігії на суспільство в умовах російсько-української війни, зокрема форми релігійного служіння, морального провідництва, релігійної інтерпретації війни та формування ціннісних орієнтирів у вірян.

Мета дослідження. Проаналізувати роль християнської релігії в російсько-українській війні та визначити її духовний, соціальний і ідеологічний вплив на українське суспільство в умовах воєнного протистояння.

Основні завдання дослідження:

1. Охарактеризувати місце християнської релігії в суспільно-політичному та духовному житті України в умовах війни.

2. Проаналізувати духовні функції християнства в період воєнних випробувань, зокрема питання віри, надії, страждання, жертви та сенсу війни.
3. Дослідити соціальний вимір діяльності християнських церков у контексті підтримки військових, цивільного населення та внутрішньо переміщених осіб.
4. Розкрити ідеологічний аспект ролі християнської релігії в умовах інформаційної та світоглядної війни, зокрема протистояння релігійним маніпуляціям і псевдотеологічним наративам.
5. Визначити виклики та перспективи розвитку християнського служіння в Україні в умовах війни та післявоєнної трансформації суспільства.

Логіка викладу матеріалу. Логіка дослідження передбачає послідовний аналіз духовних, соціальних та ідеологічних аспектів ролі християнської релігії в російсько-українській війні. Такий підхід дозволяє комплексно розкрити значення релігії не лише як приватної сфери віри, а як потужного суспільного чинника, що впливає на формування світогляду, моральних орієнтирів та національної стійкості українського народу в умовах збройного конфлікту.

Сучасні реалії російсько-української війни спричинили глибокі трансформації в духовному та соціальному житті українського суспільства, актуалізувавши роль християнської релігії як джерела моральної підтримки, світоглядного орієнтиру та соціальної згуртованості. В умовах масових втрат, насильства, вимушених переміщень населення та психологічних травм релігія виходить за межі суто культової сфери, стаючи важливим чинником осмислення воєнної реальності та пошуку відповідей на екзистенційні питання людського буття.

Християнська релігія в умовах війни виконує передусім духовну функцію, допомагаючи людині інтерпретувати страждання, смерть і жертвність у світлі віри, надії та любові. Через богословське осмислення війни, проповідь, молитву та пастирський супровід Церква сприяє збереженню

внутрішньої стійкості особистості, підтримці морального духу та подоланню відчаю, який неминуче супроводжує воєнний досвід.

Водночас християнство проявляє себе як соціально активна сила, залучена до гуманітарної допомоги, волонтерського руху, духовної опіки військових, поранених, родин загиблих та внутрішньо переміщених осіб. Християнські церкви в Україні стали осередками солідарності, взаємодопомоги та суспільної підтримки, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості в умовах воєнної нестабільності.

Особливої ваги набуває ідеологічний вимір ролі християнської релігії, оскільки війна має не лише військовий, але й світоглядний характер. Російська агресія супроводжується спробами використання релігійної риторики для легітимації насильства та імперських амбіцій. У цьому контексті християнські церкви в Україні відіграють важливу роль у викритті псевдорелігійних наративів, захисті християнського розуміння гідності людини, свободи, справедливості та відповідальності.

Війна не лише загострила наявні проблеми, але й відкрила нові можливості для розвитку християнського служіння. Посилилася потреба в духовному супроводі, активізувалися міжконфесійні ініціативи, зросла роль релігійної освіти, капеланства та публічної теології. Це зумовлює необхідність глибокого наукового аналізу ролі християнської релігії в сучасному воєнному контексті.

Дослідження ролі християнської релігії в російсько-українській війні є актуальним і значущим як з теоретичного, так і з практичного погляду, оскільки дозволяє осмислити духовні, соціальні та ідеологічні процеси, що формують сучасне українське суспільство в умовах історичних випробувань.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Теоретичною основою дослідження слугують праці з богослов'я, релігієзнавства, соціології релігії, філософії війни та публічної теології, в яких осмислюється роль християнства в умовах суспільних криз і воєнних конфліктів. У роботі використано ідеї

християнської антропології, соціального вчення Церкви, а також концепції релігії як чинника соціальної солідарності та моральної мобілізації суспільства.

Методологічну базу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний і структурно-функціональний підходи, а також порівняльний і контент-аналіз релігійних текстів, офіційних церковних документів, проповідей і публічних заяв християнських ієрархів. Застосування міждисциплінарного підходу дозволяє комплексно розкрити духовні, соціальні та ідеологічні виміри ролі християнської релігії у війні.

Емпіричну базу дослідження складають офіційні звернення та послання християнських церков України, матеріали релігійних медіа, публічні виступи духовенства, а також результати діяльності церковних і міжконфесійних ініціатив у період російсько-української війни.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі ролі християнської релігії в російсько-українській війні як багатовимірного феномену, що поєднує духовні, соціальні та ідеологічні аспекти. Уперше в межах магістерського дослідження здійснено систематизацію основних форм християнського впливу на суспільство в умовах війни та окреслено перспективи розвитку християнського служіння в контексті післявоєнної трансформації України.

Практичне значення роботи. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у навчальному процесі з релігієзнавства, богослов'я, соціальної філософії, а також у діяльності християнських церков, капеланських служб і громадських організацій. Матеріали роботи можуть бути корисними для розробки програм духовного супроводу, соціального служіння та релігійної освіти в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Логіка дослідження, зумовлена поставленою метою та визначеними завданнями, визначила структуру дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаних джерел.

Така структура забезпечує послідовний і комплексний аналіз ролі християнської релігії в російсько-українській війні, дозволяючи розкрити духовні, соціальні та ідеологічні аспекти даного конфлікту.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт і предмет роботи, сформульовано мету та основні завдання, окреслено теоретико-методологічні засади, наукову новизну та практичне значення дослідження.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час обговорення результатів підготовки магістерських дипломних робіт на засіданнях кафедри богослов'я та кафедри соціально-гуманітарних дисциплін у 2024–2025 роках.

Структуру роботи становлять перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, шість підрозділів, висновки, перелік використаних джерел і літератури (всього 48 позицій). Основний зміст висвітлено на 139 сторінках, загальний обсяг роботи становить 140 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КАТЕХИТИЧНЕ СЛУЖІННЯ ЯК ЗАСІБ ДУХОВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У реаліях повномасштабної російської агресії проти України роль священнослужителя набуває особливої ваги в духовному, моральному та суспільному житті народу. Війна ставить перед духовенством складні виклики, які виходять за межі суто літургійної чи пастирської діяльності. На перший план виходить катехитично-педагогічна місія, що охоплює не лише релігійне навчання, але й зміцнення національної ідентичності, розвиток відповідальності за майбутнє держави та підтримку патріотичних почуттів серед вірян.

Священнослужитель у цих умовах покликаний бути духовним наставником, який супроводжує людину у переживанні війни, допомагаючи зберегти віру, витривалість, внутрішній мир та любов до Батьківщини. Така місія передбачає не тільки проголошення Христової істини, але й активну участь у формуванні моральних орієнтирів суспільства, що особливо важливо у період загальнонаціонального спротиву.

У цьому розділі розглядаються основні аспекти місії, мети та завдань священнослужителя в контексті російсько-української війни. Окрема увага приділена катехитично-педагогічному служінню Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) в умовах війни, а також ролі духовенства у вихованні зрілого, патріотично свідомого громадянина України. Священнослужитель постає не лише як носій духовних істин, але й як формувач морально-патріотичних чеснот, які підтримують єдність та стійкість народу у часи випробувань.

1.1. Роль катехитично-педагогічного служіння УГКЦ у підтримці віри під час війни

Катехитична місія Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) залишається актуальною та необхідною навіть у обставинах війни. Її основу становить Христове доручення навчати всі народи та нести світло Євангелія: «Отож ідіть і навчіть усі народи, хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» (Мт. 28, 19).

Із цього заповіту постала апостольська діяльність Церкви, яка триває крізь століття. Катехизація є одним із головних шляхів, через які Церква здійснює своє виховне та духовно-просвітницьке покликання.

УГКЦ, як невід'ємна частина Вселенської Церкви, не лише проголошує Добру Новину, але й провадить вірних до глибшого пізнання Христової науки. У воєнних умовах це набуває особливого значення, адже катехизація допомагає людям осмислювати події з позиції віри, долати страх і тривогу, формувати християнську відповідальність за ближнього та за свою державу. Таким чином, катехитично-педагогічне служіння стає важливим чинником духовної стійкості як окремої особи, так і суспільства в цілому.

У період війни, коли люди щодня стикаються з болем, втратами, невизначеністю та страхом, духовна опіка стає необхідною умовою їхньої внутрішньої рівноваги. У таких обставинах катехизація набуває особливої ваги, адже вона допомагає вірянам зберігати надію, плекати довіру до Бога та знаходити глибший сенс подій, навіть якщо вони пов'язані з великим стражданням. Катехизація виявляється не лише засобом засвоєння основ християнського віровчення — це цілісний процес духовного формування, який сприяє зміцненню віри, протистоянню розпачу та утвердженню внутрішньої стійкості перед життєвими випробуваннями.

Особливу роль катехитичне служіння відіграє у супроводі військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, дітей та молоді — тих груп, які зазнали найгостріших змін у своєму житті через війну. Для них катехизація стає не лише засобом духовного й морального виховання, але й важливим елементом психологічної та емоційної підтримки. Вона допомагає віднайти внутрішній мир, подолати відчуття ізоляції, відкрити нові сили та мотивацію до життя і боротьби.

У такий спосіб Українська Греко-Католицька Церква продовжує здійснювати своє пастирське покликання навіть у найскладніші моменти історії. Несучи світло Христової науки, Церква сприяє не лише духовному зростанню своїх вірних, але й збереженню людяності, солідарності, милосердя та моральної стійкості у час, коли суспільство переживає один із найважчих викликів сучасності¹.

Папа Іван Павло II неодноразово підкреслював, що катехизація становить одне з ключових завдань Церкви протягом усієї її історії. Це служіння бере свій початок від самого Христа, Який перед Своїм Вознесінням доручив апостолам передавати світові все те, що вони чули, бачили й пережили у спілкуванні з Ним. Учні мали навчати людей Його слову, ділом, чудесами та заповідями, відкриваючи їм шлях до спасіння. Для виконання цього великого доручення вони отримали дар Святого Духа, який надавав їм сили, мудрості та відваги продовжувати Христову місію в різних історичних обставинах².

Саме тому катехизація у своїй суті є не просто передачею релігійних знань, а живою традицією Церкви, що передається від покоління до покоління. Через катехитичне служіння віруючі не лише отримують інтелектуальне розуміння християнської доктрини, але й поступово входять у досвід віри, яким живе Церква від апостольських часів. Папа Іван Павло II наголошував, що справжня катехизація має на меті «формувати учня Христа», тобто людину, здатну наслідувати Господа у своїх думках, вчинках та цінностях.

¹ Іван-Павло II, Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. С. 61.

² Іван-Павло II, Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. С. 62.

У контексті війни це завдання набуває ще більшої актуальності. Катехизація стає засобом духовного зміцнення, який допомагає людині не лише пізнавати віру, але й черпати з неї сили для життя у драматичних обставинах. Вона сприяє плеканню чеснот мужності, солідарності, прощення та справедливості — тих моральних засад, які є надзвичайно важливими для народу, що переживає збройний конфлікт.

Таким чином, апостольське доручення Христа, інтерпретоване та поглиблене вченням Папи Івана Павла II, не втрачає своєї сили й у сучасних реаліях. Катехизація залишається фундаментальною місією Церкви, яка, незважаючи на виклики війни, продовжує допомагати вірним зростати у вірі, зберігати духовну рівновагу та укріплювати моральні основи суспільства.

З часом термін «катехизація» увібрав у себе цілий комплекс зусиль Церкви, спрямованих на те, щоб формувати учнів Христа та вводити їх у повноту християнського життя. Катехизація стала не лише початковим навчанням у вірі, а цілісним процесом, який допомагає людині не просто визнавати Ісуса Христом і Божим Сином, але й упорядковувати своє життя відповідно до Євангелія, зростати в духовній зрілості та інтегруватися в спільноту Церкви — Тіло Христове. Упродовж століть Церква незмінно дбала про це служіння, усвідомлюючи, що саме через катехизацію формує зрілих і відповідальних християн, здатних не лише знати істини віри, а й втілювати їх у щоденній практиці.

У сучасних реаліях, коли Україна переживає війну та пов'язані з нею випробування, катехитичне служіння набуває нової гостроти й значущості. Воно стає для людей джерелом духовної опори, допомагає віднайти сенс у стражданнях, усвідомити свою відповідальність перед Богом, родиною, народом і своєю державою. Катехизація підтримує віру, коли життя наповнюється невизначеністю, страхом і втратами, сприяє збереженню внутрішньої рівноваги та моральної стійкості.

Саме тому Українська Греко-Католицька Церква й надалі активно розвиває катехитичне служіння, розуміючи його як не лише форму релігійної освіти, але

і важливий інструмент духовної підтримки, виховання зрілих християн і формування свідомих патріотів, здатних протистояти викликам сучасності та творити майбутнє своєї держави на засадах віри, правди й любові³.

У період війни Українська Греко-Католицька Церква не припиняє своєї спасенної місії, супроводжуючи вірних у зміцненні їхньої віри та в пошуках духовної опори. Приймаючи Таїнства Хрещення та Миропомазання, кожен християнин стає учасником царського, священничого та пророчого служіння Христа. Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium* наголошує, що пророче служіння вірних здійснюється через вірне й непохитне сповідування віри, її поглиблене усвідомлення та живе свідчення про Христа у світі. Це покликання не обмежується окремим періодом життя — воно супроводжує людину постійно, веде її до духовної зрілості та допомагає втілювати Євангеліє у щоденних вчинках.

У часи суспільних потрясінь такі аспекти християнського покликання набувають особливої актуальності. Бути «світлом для світу» та «сіллю землі» (Мт. 5, 14–16) означає не лише особисте життя у вірі, але й активний внесок у оновлення суспільства відповідно до Божого задуму. Через це пророче служіння вірні покликані нести правду, підтримку, надію та духовну стійкість у середовищі, яке зазнає страждань і випробувань війною⁴.

Катехитичне служіння завжди було і залишається однією з центральних місій Церкви, оскільки саме через нього відбувається духовне становлення та дозрівання віруючої людини. У час війни це служіння набуває особливої ваги, адже допомагає людям знаходити внутрішню рівновагу, духовну опору та надію. Щоб глибше зрозуміти його мету, зміст і завдання, важливо звернутися до документів, які протягом десятиліть формували катехитичну традицію та окреслювали її напрямки розвитку. До таких основоположних джерел належать:

³ Папа Іван Павло II. Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. С. 3–4.

⁴ Іван-Павло II, Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. С. 63.

- *Загальний катехитичний довідник,*
- *Катехитичний правильник УГКЦ,*
- *Катехизм Католицької Церкви,*
- Апостольське повчання святого Папи Івана Павла II *Catechesi tradendae,*
- Документи II Ватиканського Собору,
- *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»,*
- *Духпастирський катехитичний поради́ник,*
- Апостольське повчання Папи Павла VI *Evangelii nuntiandi,*
- Апостольський лист Папи Франциска *Antiquum ministerium.*

Ці документи не лише регламентують катехитичну діяльність, але й формують богословське бачення того, що означає бути учнем Христа у сучасному світі. У воєнний час їхнє значення зростає, адже вони окреслюють шляхи, якими Церква може підтримати народ в умовах духовної та психологічної кризи.

Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» наголошує, що в основі християнського навчання лежать два ключові виміри: кери́гма та катехи́за. Кери́гма — це перше, радісне проголошення воскреслого Христа, яке спонукає людину до віри. Катехи́за — це вже наступний етап, коли людина, прийнявши віру, поступово входить у глибше розуміння Божої правди, навчається жити відповідно до Євангелія та творить своє життя у світлі Христової науки.

У час війни цей процес набуває нових акцентів. Катехизація стає не лише інтелектуальним навчанням, а й засобом внутрішнього зцілення, духовної терапії, підтримки моральної стійкості та здатності протистояти страху й відчаю. Вона допомагає людині зрозуміти сенс страждання, не впасти духом і побачити у власному житті присутність Бога навіть серед руїн і втрат.

Для військових, волонтерів, переселенців, сімей загиблих і поранених катехизація часто стає тим простором, де вони можуть переосмислити свій досвід, відновити внутрішні сили та відкрити для себе духовну перспективу, яка виходить за межі війни. Через катехитичне служіння Церква допомагає

формувати християнські чесноти — витривалість, мужність, довіру, милосердя, відповідальність. Саме ці чесноти стають фундаментом життєстійкості людини.

УГКЦ, усвідомлюючи сучасні виклики, активно розвиває різні форми катехизації:

- онлайн-зустрічі та навчання;
- підтримка капеланів на передовій;
- катехизація дітей та молоді в умовах евакуації й переміщення;
- духовні реколекції для військових та їхніх родин;
- створення нових навчальних матеріалів, адаптованих до умов війни.

Таким чином, катехизація у час війни стає не лише передаванням віровчення, але й важливим засобом духовного супроводу народу. Вона допомагає українцям залишатися сильними у вірі, не втрачати людяності та продовжувати жити в любові, незважаючи на випробування. Катехитичне служіння УГКЦ сьогодні — це служіння надії, що підтримує світло віри у серцях людей, які проходять через темряву війни⁵.

Катехизація в умовах війни виходить за межі традиційного навчання християнським істинам. Вона спрямована не лише на підготовку оглашених до Хрещення, воцерковлення вірних чи поглиблення їхньої віри, а й на формування моральної та суспільної свідомості. Через катехитичне служіння люди вчаться практично застосовувати принципи Євангелія, проявляти милосердя, допомагати ближнім та творити добро, особливо там, де цього найбільше потребують постраждалі від війни, переселенці, сім'ї загиблих та поранених.

Апостольський досвід катехизації слугує для сучасного духовенства і вірних цінним орієнтиром. Зокрема, у Першому посланні до Коринтян апостол Павло відповідає на запитання громади, пояснюючи, як віра має проявлятися в повсякденному житті. Це підкреслює важливий аспект катехизації: вона ніколи не є відірваною від реальних обставин людини. Навпаки, вона дає інструменти для духовного зміцнення, допомагає зрозуміти, як жити за Христовим вченням

⁵ II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium*. Львів, 2014. С.12.

навіть у найскладніші часи, перетворюючи випробування на можливість зростання у вірі, надії та любові.

Таким чином, катехизація в умовах війни стає одночасно і духовним навчанням, і засобом морального виховання, і практичною підтримкою для тих, хто опинився у скруті. Вона допомагає вірним усвідомити власну роль у побудові справедливого, милосердного і солідарного суспільства, де християнські цінності стають не лише особистим орієнтиром, а й рушійною силою спільнот, що підтримують один одного в часи кризи⁶.

Катехизація сьогодні нерозривно пов'язана з пастирською опікою та соціальним служінням Церкви. Священнослужителі, які проводять катехитичні заняття, виконують подвійну місію: вони навчають основ віри та одночасно допомагають людям долати психологічні та моральні труднощі, спричинені війною. Через катехитичні зустрічі, реколекції, бесіди та духовні наставлення вірні отримують можливість переосмислити власний досвід, віднайти внутрішній мир і силу для подальшого життя. Особливу увагу приділяють дітям і молоді, які часто стають свідками або жертвами воєнних подій: для них катехизація не лише формує базові знання про віру, але й служить опорою в емоційно нестабільний період життя, допомагаючи розвивати моральні чесноти, співчуття та здатність до взаємодопомоги.

Одним із важливих аспектів сучасної катехизації є її орієнтація на практичне застосування християнських цінностей. Вірні вчаться реалізовувати принципи любові, справедливості та милосердя у щоденних справах, особливо в контексті гуманітарної допомоги, волонтерства та підтримки тих, хто постраждав від війни. У цьому сенсі катехизація стає невід'ємною частиною формування активної громадянської позиції та патріотичної свідомості, адже духовне зростання людини неможливе без відповідальності перед ближніми і суспільством.

Досвід апостолів та історія Церкви показують, що катехизація завжди мала подвійну мету: навчити істин віри і навчити жити ними. Сьогодні цей досвід

⁶ II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium*. Львів, 2014. С.13.

стає особливо актуальним для України. Катехитичне служіння допомагає зміцнювати моральні орієнтири, підтримувати надію, формувати духовну стійкість і здатність до солідарності у громаді. Таким чином, катехизація в умовах війни виконує не лише релігійно-освітню функцію, а й соціально-психологічну, стаючи ефективним інструментом духовного та морального відродження нації.

Головна мета катехизації полягає в тому, щоб навчати та виховувати християн у вірі, провадячи їх до глибокого сопричастя з Христом та Церквою. Вона передбачає систематичне і послідовне навчання, яке допомагає віруючим осмислювати не лише особисте життя, а й суспільні події через призму християнських цінностей. Саме на такому міцному духовному фундаменті формується свідомість громадян України, здатних протистояти викликам війни та зберігати моральну стійкість навіть у найскладніших обставинах.

Катехизм УГКЦ підкреслює, що катехизація є одним із ключових завдань Церкви. Її важливість зростає особливо в умовах воєнного стану, коли люди потребують духовної підтримки, роз'яснень щодо віри та моральної опори. У таких обставинах катехизація виконує подвійну функцію: вона не лише передає знання про віру, але й зміцнює духовне життя, виховує моральну зрілість та допомагає знаходити сенс навіть у складних випробуваннях.

У контексті російсько-української війни завдання катехизації виходять далеко за межі традиційного навчання. Вони спрямовані на плекання живої віри, яка дозволяє вірним залишатися єдиними з Христом і Його Церквою, жити згідно з принципами Євангелія, долати страх і відчай, а також активно проявляти християнські чесноти у служінні ближнім та суспільству. Таким чином, катехизація стає не лише освітнім процесом, а й ключовим чинником духовної та моральної стійкості українців у період війни⁷.

Катехитичне навчання залишається одним із основних засобів релігійного виховання дітей у період війни. Воно охоплює три ключові аспекти: біблійний, літургійний та доктринальний, що дає дитині змогу пізнати основи

⁷ Синод єпископів УГКЦ. Катехизм УГКЦ. Христос – наша Пасха. Львів, 2012. С. 33.

християнської віри, усвідомити її цінності та знайти духовну опору у складні часи. Завдання катехизи не обмежується передачею знань про Бога — її головна мета полягає у тому, щоб вести людину до живого спілкування з Ним навіть у періоди тяжких випробувань, викликаних війною.

Через катехитичне навчання дитина усвідомлює, що Бог Отець створив людину для сопричастя з Ним, кличе до діалогу і дарує спасіння через жертву Свого Сина. У цьому контексті катехизація стає не лише освітнім процесом, а й потужним інструментом духовної підтримки, який формує у дітей віру, надію та внутрішню стійкість перед труднощами. Вона допомагає молодому поколінню розвивати моральні цінності, відчувати відповідальність за себе та за інших, а також плекати готовність до співчуття, взаємопідтримки й добрих справ навіть у найскладніших обставинах.

Таким чином, катехитичне навчання у воєнний час є не лише засобом релігійного виховання, а й важливим чинником формування духовної зрілості, психологічної стійкості та морального розвитку дітей, що закладає основу для свідомого та активного християнського життя в майбутньому⁸.

Катехизація молоді та дорослих у період війни має особливу специфіку, адже ці групи стикаються з більш складними психологічними, соціальними та моральними викликами. Для молоді катехитичне навчання не обмежується вивченням основ віри: воно допомагає сформувати внутрішню опору, моральну стійкість і здатність приймати відповідальні рішення навіть у кризових ситуаціях. Катехизація сприяє розвитку свідомої громадянської позиції, вихованню чеснот співчуття, милосердя та справедливості, а також формує у молодих людей прагнення служити суспільству та допомагати тим, хто постраждав від війни.

Для дорослих катехизація у воєнний час виконує функцію духовного супроводу, поглиблення віри та морального наставництва. Вона допомагає переосмислити життєвий досвід, знайти сили для духовного зростання і

⁸ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 145.

долання емоційних та психологічних труднощів. Через катехитичні заняття, духовні бесіди, реколекції та участь у спільнотному житті Церкви дорослі отримують можливість не лише зміцнити власну віру, а й підтримувати інших, ставати моральним прикладом для молодших поколінь та активно долучатися до суспільного служіння.

Особливе значення має поєднання катехизації з практичною допомогою ближньому. УГКЦ активно реалізує програми, які поєднують духовне навчання з волонтерською діяльністю, допомогою військовим, переселенцям та постраждалим від війни. Такий підхід дозволяє віруючим не лише пізнавати істини віри, але й втілювати їх у конкретних справах, що формує християнську зрілість, відповідальність і здатність жити за принципами Євангелія в реальному житті.

Таким чином, катехитичне служіння УГКЦ у воєнний час є комплексним процесом, що охоплює різні вікові групи та соціальні категорії, поєднуючи духовне навчання з моральним і соціальним вихованням. Воно допомагає всім учасникам зберігати віру, духовну стійкість і надію, формувати моральні орієнтири та активну громадянську позицію, що є особливо важливим у складний історичний період для України.

Досягнення зрілості в релігійному та суспільному житті означає жити відповідно до вчення Ісуса Христа, наслідуючи Його у думках, словах і діях. Саме це становить кінцеву мету катехизи: допомогти людині не лише пізнати основи віри, а й поступово зростати у духовному розумінні, формувати християнський світогляд і впроваджувати християнські цінності у щоденне життя.

Катехизація у цьому сенсі виконує подвійну функцію: з одного боку, вона передає знання про Бога, основи віровчення та моральні норми, а з іншого — формує здатність жити за цими принципами, приймати відповідальні рішення, проявляти милосердя, справедливість та любов до ближніх. У контексті війни це завдання набуває особливої актуальності, адже зрілість у вірі допомагає

людині зберігати внутрішню стійкість, надію та здатність долати моральні й психологічні випробування.

Таким чином, катехизація спрямована на всебічний розвиток особистості: вона поєднує навчання, духовне формування та практичне застосування віри у житті. З її допомогою віруючий не лише збагачує своє духовне життя, а й стає здатним свідомо впливати на суспільство, підтримувати інших, бути активним членом Церкви та відповідальним громадянином своєї країни⁹.

Катехизація виходить за межі простого передавання знань про Бога – її головна мета полягає в тому, щоб віра стала живою і діяльною, а людина свідомо будувала своє життя відповідно до Божої волі. Вона спрямована на формування внутрішньої духовної зрілості, здатності робити морально правильний вибір і проявляти християнські чесноти у повсякденному житті.

У складні часи, зокрема під час війни, така зрілість у вірі набуває особливої цінності. Вона дає силу долати труднощі, не впадати у відчай, залишатися вірним правді та підтримувати інших. Катехизація допомагає людині бути світлом для ближніх і носієм Христового вчення у світі, проявляючи любов, милосердя та готовність до служіння навіть у найскладніших обставинах.

Таким чином, катехизація стає не лише навчальною, а й духовно-практичною діяльністю, яка формує активних, морально свідомих і духовно стійких членів Церкви та суспільства. Вона допомагає віруючим не лише пізнавати Бога, а й реалізовувати Його волю у житті, перетворюючи віру на живу силу для особистого та суспільного зростання¹⁰.

Папа Іван Павло II неодноразово підкреслював, що Церква має постійно докладати зусиль до катехизації, адже це одне з ключових завдань її місії. У своєму післясинодальному апостольському повчанні *Catechesi Tradendae* він зазначав, що катехизація залишається надзвичайно актуальною і важливою для

⁹ Синод єпископів УГКЦ. Катехизм УГКЦ. Христос – наша Пасха. Львів, 2012. С. 33.

¹⁰ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 145.

життя Церкви, оскільки вона допомагає вірним глибше усвідомлювати віру, формує моральні та духовні орієнтири і готує людей до свідомого християнського життя.

Особливо значущим це завдання стає в умовах війни, коли люди потребують духовної підтримки, моральної стійкості та ясності у питаннях віри. Авторитетне вчення Вселенської Церкви дає вірним духовні орієнтири, допомагає їм зберігати віру та надію, виховує моральну витривалість і формує здатність свідомо діяти у відповідності до принципів Євангелія навіть у найскладніших обставинах.

Таким чином, катехизація, про яку говорить Папа Іван Павло II, не обмежується навчанням основ віри, а стає інструментом духовного зростання, морального виховання та підтримки вірних у життєвих випробуваннях, зокрема в умовах війни¹¹.

Навіть у найскладніші часи катехизація залишається одним із ключових покликань Церкви. Перед Своїм вознесінням Воскреслий Христос доручив апостолам навчати всі народи, передавати Його науку та зберігати істину Євангелія. Він наділив їх не лише місією, а й здатністю свідчити про все, що бачили, чули та пережили разом із Ним. Христос наказав апостолам донести до людей Його слова, пояснювати заповіді та прикладом власного життя демонструвати, як жити за Божою волею. Для підтримки цієї місії вони отримали силу Святого Духа, що дозволило їм упевнено виконувати завдання катехизації.

Згодом поняття катехизації розширилося і стало означати всі зусилля Церкви, спрямовані на те, щоб зробити людей учнями Христа. Вона допомагає вірним зміцнитися у вірі, пізнати Ісуса як Сина Божого і через віру досягти повноти життя в Його Ім'я. Катехизація не обмежується передаванням знань: вона виховує християн у дусі Євангелія, формує моральну і духовну зрілість та

¹¹ Синод єпископів УГКЦ. Катехизм УГКЦ. Христос – наша Пасха. Львів, 2012. С. 33-34.

допомагає людям увійти в активне життя Тіла Христового — Церкви, стаючи частиною спільноти, яка живе і свідчить Христову істину у світі¹².

Папа Іван Павло II у своєму поученні наголошував, що кінцева мета катехизи полягає не лише в тому, щоб привести людину до зустрічі з Христом, але й у тому, щоб вона відчула єдність і близькість із Ним. Лише Христос може навчити справжньої любові до Отця в Святому Дусі та дати людині можливість брати участь у житті Святої Тройці. Це особливо актуально для християн в Україні, які в умовах війни, спричиненої агресією Росії, потребують духовної підтримки, морального зміцнення та надії. Злука з Христом стає ключовим орієнтиром духовного життя, необхідним для подолання випробувань, які приносить війна.

Одним із основоположних документів, що визначає практичні підходи до катехизації в умовах війни, є *Катехитичний правильник Української Греко-Католицької Церкви*, затверджений Синодом Єпископів УГКЦ у вересні 1999 року. У цьому документі підкреслюється, що катехизація є виключно церковною діяльністю, а Церква покликана виступати вчителькою віри. Жива віра, за катехизою, стає джерелом нового життя, внутрішньої сили та духовної стійкості.

Навіть у найважчі часи, коли українці опинилися на межі виживання, УГКЦ продовжує залишатися духовною матір'ю для своїх вірних. Церква піклується про знедолених, переселенців, поранених і родини загиблих, вводячи їх у велику родину Божу. Через катехитичне служіння та підтримку Святого Духа вірні отримують можливість народитися у Бозі, зміцнити свою віру та знаходити духовну опору навіть у періоди найтяжчих випробувань¹³.

У четвертому розділі *Катехитичного правильника Української Греко-Католицької Церкви* докладно розкривається природа, мета та завдання катехизи. Катехиза визначається як впорядкований та систематичний процес

¹² Папа Іван Павло II. Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. С. 3.

¹³ Папа Іван Павло II. Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. С. 5.

вивчення Христової науки, який допомагає людині щодня наближатися до особистості Ісуса Христа. Це навчання є ключовим для формування зрілої віри та становлення справжнього християнського учня.

В умовах війни метою катехизи стає не лише передача знань про віру, а й введення людини у тісне сопричастя з Христом. Навіть під час активних бойових дій катехитичне навчання допомагає поглибити зв'язок з Пресвятою Трійцею та через Церкву — з іншими людьми. Такий підхід дозволяє вірним не втрачати духовної орієнтації, підтримує внутрішню стійкість і сприяє розвитку моральної та духовної зрілості.

У цей складний період війни Церква та духовенство покликані супроводжувати людину на шляху до духовної зрілості в Христі, прагнучи обожествлення — осягнення Божої справедливості та життя за Його заповідями. Місійна природа Української Греко-Католицької Церкви в умовах війни проявляється через заохочення віруючих до активного служіння у повсякденному житті, прагнення творити добро та підтримувати справедливість у світі, де панують ненависть і збройні конфлікти.

Церква закликає своїх вірних бути світлом і сіллю для світу, протистояти злу добром, проявляти милосердя та любов навіть у найскладніших обставинах. Катехизація у воєнний час стає не лише навчальною, а й духовно-практичною діяльністю, яка допомагає християнам залишатися вірними Євангелію, зміцнювати моральні орієнтири та долати випробування з гідністю і вірою¹⁴.

У вступі до програми вишколу катехитів Української Греко-Католицької Церкви наголошується, що євангелізація та катехизація є першочерговими завданнями Церкви. Євангелізація передбачає проголошення віри та донесення Доброї Новини до всіх людей, тоді як катехизація виступає супровідним процесом цього проголошення, допомагаючи віруючим глибше засвоїти віровчення та застосовувати його у щоденному житті.

Церква покликана не лише продовжувати цю багатовікову традицію, а й удосконалювати свої методи катехитичної діяльності, адаптуючи їх до

¹⁴ Катехитична комісія УГЦК, Катехитичний правильник УГЦК. Львів, 1999. С. 21-22.

сучасних умов. Особливо це стосується воєнного часу в Україні, коли катехитичне служіння має враховувати психологічні, соціальні та духовні потреби вірних, підтримувати їх у складних обставинах і сприяти формуванню духовної стійкості, моральної зрілості та активної громадянської позиції.

Таким чином, катехизація в умовах війни стає не лише процесом навчання віри, а й комплексним духовним та соціально-педагогічним служінням, яке допомагає християнам залишатися вірними Христовому вченню та зміцнює їхню здатність долати випробування сучасного часу¹⁵.

У *Катехитичному правильнику Української Греко-Католицької Церкви*, пункт 129, наголошується, що метою катехизації дітей, молоді та дорослих є не лише розважання над Божим Словом у молитві, а й його практична актуалізація в повсякденному житті. Важливим завданням катехизації є постійне одухотворення Слова Божого в серцях віруючих, щоб воно стало міцною основою духовного життя, підтримувало моральну стійкість та допомагало формувати патріотичні орієнтири.

Особливо це важливо в умовах війни, коли люди перебувають під впливом стресу, втрат та соціальної нестабільності. Катехизація у такий час допомагає вірним не лише глибше усвідомити значення Божого Слова, а й застосовувати його у конкретних життєвих ситуаціях, проявляючи милосердя, відповідальність, любов до ближніх і вірність своїй країні. Через це катехитичне служіння стає потужним інструментом духовного зміцнення, виховання моральної зрілості та підтримки національної ідентичності серед християн України¹⁶.

У часи війни душпастирі мають особливе покликання — бути надійною опорою для дітей та молоді, які постраждали від військових подій та пов'язаних із ними трагедій. Вони повинні проявляти чутливу пастирську опіку, підтримуючи молодих людей у переживанні болю, втрат, стресу та тривоги, спричинених війною.

¹⁵ Синод єпископів УГКЦ. Катехизм УГКЦ. Христос – наша Пасха. Львів, 2012. С. 33.

¹⁶ Катехитичний правильник УГКЦ. С. 66.

Таке служіння виходить за межі духовної підтримки: воно включає моральну, емоційну та практичну допомогу. Душпастирі супроводжують дітей і молодь на шляху відновлення внутрішньої рівноваги, допомагають знаходити надію в Христі, зміцнюють віру та формують стійкість перед життєвими випробуваннями. У цей складний період вони сприяють відновленню духовної та моральної сили, допомагаючи молодим людям адаптуватися до нових умов життя та долати наслідки війни, залишаючись при цьому вірними християнським цінностям.

Таким чином, душпастирське служіння у воєнний час стає комплексним процесом духовного, морального та соціального виховання, що допомагає молодому поколінню зростати в Христі і готуватися до активного та відповідального життя у суспільстві¹⁷.

Основними джерелами катехитичного служіння є Боже Об'явлення та Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Боже Об'явлення, як першоджерело, являє собою відкриття Божої волі для людства через Святе Письмо та Святу Традицію. Воно є основою для розуміння віри, її проповіді та впровадження у життя християнина.

Катехизм УГКЦ, у свою чергу, є систематизованим викладом віровчень Церкви, що пояснює сутність християнської віри в Триєдиного Бога — Отця, Сина і Святого Духа. Він допомагає вірним глибше пізнавати основи віри, моральні принципи та заповіді, на яких ґрунтується життя християнина. Катехизм також надає відповіді на питання, що виникають у процесі духовного розвитку та катехитичного навчання, сприяючи формуванню зрілих, свідомих і морально стійких членів Церкви.

Таким чином, Боже Об'явлення та Катехизм УГКЦ виступають ключовими джерелами, на яких базується катехитичне служіння, забезпечуючи його глибину, системність і практичну орієнтацію на духовне зростання вірних навіть у складних умовах сучасного світу та війни¹⁸.

¹⁷ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Програма вишколу катехитів УГКЦ. Львів, 2020. С. 3.

¹⁸ Катехизм УГКЦ Христос — наша Пасха. С. 5.

Церква в час війни, як і в мирний період, продовжує передавати Боже Об'явлення через Святе Письмо та Священне Передання, які залишаються основними джерелами християнської віри. Крім цього, важливими джерелами катехизації є коментарі до Святого Письма, створені Богом натхненними авторами, праці Отців Церкви та твори аскетичних і духовних мислителів. Такі тексти допомагають віруючим глибше осмислити біблійні істини та застосовувати їх у повсякденному житті, формуючи духовну зрілість і моральну стійкість.

Особливе місце серед джерел катехитичного навчання займає літургійне життя Церкви, через яке вірні переживають Таїнства, отримують благодать і зміцнюються у вірі. Літургія є живим уроком віри, що поєднує навчання та духовне переживання, допомагаючи християнам відчувати присутність Божу у своєму житті.

Також значну роль у катехизації відіграють іконографія, східне богослов'я та духовність. Через ікони та символи вірні отримують можливість відчутти духовну реальність, поглибити розуміння богословських істин та досвідчити зв'язок із Христом і Церквою. Ця спадщина збагачує катехитичне служіння, сприяє зростанню у вірі та формує духовну культуру, що допомагає віруючим залишатися стійкими навіть у складних умовах війни¹⁹.

Катехизація справді є процесом, який можна порівняти з «мандрівкою за Христом у Святому Дусі до Отця». Цей духовний шлях розпочинається з покликання та веде людину до зрілої віри, що відповідає її духовним можливостям і внутрішнім потребам.

У процесі катехитичного навчання кожна особа проходить певні етапи духовного розвитку, поступово осягає основи віри, отримує знання та практичні навички, необхідні для християнського життя. Катехизація допомагає віруючому не лише усвідомити істини віри, а й впроваджувати їх у повсякденне життя, зміцнюючи духовну близькість до Бога та здатність свідчити Христову любов у світі.

¹⁹ Катехитичний правильник УГКЦ. С. 23-24.

Таким чином, катехитичний шлях стає систематичною духовною мандрівкою, що веде від початкового знайомства з вірою до повного сопричастя з Христом, формуючи зрілу, активну і відповідальну християнську особистість²⁰.

Ця мандрівка за Христом не лише сприяє глибокому розумінню віри, але й допомагає інтегрувати її у повсякденне життя, що особливо важливо у періоди випробувань, таких як війна. У цьому процесі ключову роль відіграє Святий Дух, який супроводжує віруючого на шляху духовного зростання. Він надає сили долати труднощі, підтримує вірних у моменти сумнівів і страху, а також допомагає їм залишатися стійкими та зосередженими на християнських цінностях.

Святий Дух забезпечує внутрішню духовну опору, формує здатність до молитви, розпізнавання Божої волі та свідомого застосування істин віри у повсякденному житті. Таким чином, мандрівка за Христом стає не лише навчальним, а й духовно-трансформаційним процесом, який зміцнює віру, надію та любов віруючих навіть у найскладніші моменти життя²¹.

У цьому контексті катехизація не обмежується передаванням знань про Бога та основи віри, а стає інструментом духовного зростання людини, особливо коли вона стикається із сучасними викликами. У часи, коли все більше розмиваються межі між правдою і вигадкою, катехизація виступає як духовне світло, що вказує вірний шлях і допомагає орієнтуватися у житті за Божими принципами.

Завдяки катехизації учні Христові навчаються розпізнавати важливі соціальні та особисті проблеми крізь призму Божого Слова та вчення Церкви. Вона допомагає їм бачити реальність у світлі віри, приймати морально правильні рішення та знаходити шляхи духовного визволення, що ведуть до зрілості та свідомого життя в Христі.

²⁰ Катехизм УГКЦ Христос – наша Пасха. С. 6.

²¹ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 126.

Особливо актуальною катехизація стає в умовах постправди та інформаційних маніпуляцій, коли віруючі стикаються з численними викривленнями фактів та моральними дилемами. У таких обставинах катехизація слугує джерелом духовної опори, допомагає зберігати вірність Божій істині та формує здатність критично мислити, приймати відповідальні рішення і залишатися стійкими перед лицем викликів сучасного світу²².

Послання Синоду Єпископів *«Слово Боже і катехизація»* підкреслює ключову роль Слова Божого в житті християнина як джерела зустрічі з Христом. Катехитичне служіння спрямоване не лише на передавання знань, але й на те, щоб допомогти людині пізнати Ісуса, увійти з Ним у глибокі особисті стосунки та жити в єдності з Ним.

Ця мета залишається надзвичайно актуальною навіть у складних обставинах, зокрема під час війни та соціальних негараздів, коли серце людини може охоплювати відчай і страх. Катехизація у такі часи стає опорою, яка підтримує віруючого, зміцнює духовну стійкість і допомагає залишатися вірним Божому слову, долати спокуси і жити згідно з Євангелієм.

Таким чином, катехитичне служіння в умовах випробувань не лише передає знання, а й формує живу, практичну віру, що допомагає християнину знаходити надію, внутрішній спокій і силу діяти за Божими заповідями навіть у найскладніші моменти життя²³.

Війна, хоча й приносить багато страждань, не може зруйнувати християнську надію, адже Христос завжди перебуває поруч, як Він був з учнями на шляху до Емаусу. Сучасні християни потребують духовного супроводу, молитви та роздумів над Святим Писанням, щоб у будь-яких обставинах залишатися вірними своїй вірі і черпати сили з Христового Слова.

У цьому контексті катехизація стає особливо важливою. Вона допомагає вірним не лише пізнавати Слово Боже, але й осмислювати його у світлі

²² Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 19

²³ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 127-128.

власного життя, застосовувати на практиці та знаходити духовні орієнтири у складних обставинах. Катехитичне навчання підтримує віруючих на шляху духовного зростання, морального очищення та формування внутрішньої стійкості, надаючи можливість залишатися міцними у вірі навіть у періоди найбільших випробувань²⁴.

Церква, здійснюючи супровід вірних через катехитичне служіння, покликана підтримувати духовну єдність у всі часи, включно з періодами війни. Катехизація, що триває протягом усього життя — від дітей до літніх людей, — є основою для створення «живої парафії», місця зустрічі з живим Христом. У воєнний час така «жива парафія» набуває особливого значення, адже навіть у найлютіших випробуваннях вірні залишаються об'єднаними в молитві, спільно переживаючи свою віру та спільноту.

Військова та терористична агресія, яку зазнає Україна, не може зламати духовний опір народу, вірного Богові та своїй країні. Вірність, взаємна підтримка в родині Церкви не лише зміцнюють національний дух, а й стають джерелом сили, надії та впевненості в Божу справедливість. У цих умовах катехизація виступає фундаментом для духовної стійкості, морального зміцнення та відродження навіть у найтяжчі часи. Церква продовжує виконувати свою місію, залишаючись світлом у темряві та надаючи вірним необхідну духовну підтримку для збереження віри, надії та любові²⁵.

Церква особливо наголошує на важливості підтримки молоді в часи війни, адже це покоління, яке переживає значні випробування, має знайти опору у своїй вірі. Катехитичне служіння у цьому контексті спрямоване не лише на збереження віри серед молодих людей, а й на їхнє духовне зростання, формування моральної зрілості та свідомої особистої позиції.

Через катехизу молодь готується до активного християнського життя у суспільстві, здобуває знання та духовні навички, необхідні для того, щоб

²⁴ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // ugcc.ua (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

²⁵ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // ugcc.ua (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

свідомо нести відповідальність за свої дії, підтримувати інших у спільноті та бути світлом і прикладом для оточення навіть у складних життєвих обставинах. Таким чином, катехитичне служіння стає фундаментом для формування покоління, здатного будувати своє життя на християнських цінностях і долати труднощі війни зі стійкістю та вірою²⁶.

Затвердження Катехизму УГКЦ для молоді «Ми йдемо з Христом» стало важливим кроком у підтримці духовного розвитку молодого покоління. Як наголошує Блаженніший Святослав, сучасний світ потребує євангельської істини, яка має проголошуватися через життя молодих християн — вірних друзів Ісуса. Молодь покликана свідчити віру не лише словами, а й своїми вчинками та служінням, перебуваючи у постійній мандрівці віри та пізнання Бога.

Цей катехизм є не лише теоретичним джерелом знань, а й практичним орієнтиром для щоденного життя молоді, допомагаючи зустрічати Христа навіть у складних обставинах, таких як війна. Молоді люди стають носіями Божої правди, що підтримує надію, зміцнює духовну стійкість та сприяє формуванню активної і відданої християнської громади.

Свідченням цієї місії є подвиги святих і блаженних, які служать молоді прикладом вірності Христовій Церкві та любові до рідного народу. Вони надихають молодь навіть у найтяжчі часи залишатися вірними та надійними у вірі, бути активними учасниками духовного відновлення, допомагати одне одному та будувати майбутнє на засадах християнської правди, любові та милосердя²⁷.

Як і тисячу років тому, так і сьогодні людина шукає відповіді на питання сенсу життя, прагне знайти Бога та своє місце у світі. Проте в умовах війни багато людей переживають так званий «екзистенційний вакуум» — відчуття безмісцевості власного життя. Вони звертаються до психологів і духовних

²⁶ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // ugcc.ua (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

²⁷ Декрет проголошення Катехизму УГКЦ для молоді «Ми йдемо з Христом» // docs.ugcc.ua (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

наставників із запитанням: «У чому сенс мого життя?» і часто не отримують остаточної відповіді, бо справжній сенс людина може знайти лише через особистий духовний досвід та зустріч із Богом.

У цьому контексті катехизація та духовне супровідництво стають надзвичайно важливими. Вони допомагають людині усвідомити своє покликання, знайти внутрішню опору у вірі та відкривати сенс життя навіть у найскладніші обставини. Через молитву, роздуми над Святим Писанням та участь у духовному житті Церкви вірні можуть долати почуття порожнечі, зцілювати душу та знаходити життєві орієнтири, що ведуть до справжньої духовної зрілості²⁸.

Отже, Церква проводить численні катехитичні та виховні заходи, які допомагають людям усвідомити власну ідентичність, віднайти духовну опору та зберегти людяність навіть у найскладніших обставинах. Зокрема, військові капелани виконують надзвичайно важливу місію: вони не лише підтримують наших захисників молитвою, а й проводять духовні бесіди, допомагаючи осмислити сенс боротьби, віру, надію та прощення.

Таке служіння має значення не лише для солдатів, а й для цивільного населення, яке стикається з болем втрат, вимушеними переїздами та страхом перед майбутнім. Катехизація та духовний супровід у цьому випадку стають джерелом моральної сили, духовного відновлення та надії, допомагаючи людям знаходити сенс життя, залишатися стійкими у вірі та підтримувати одне одного у важкі часи²⁹.

1.2. Катехитичне служіння і виховання віруючих в умовах сучасних викликів

²⁸ Франкл В. Людина в пошуках власного сенсу. Харків, 2021. С. 116-118.

²⁹ Декрет проголошення Катехизму УГКЦ для молоді «Ми йдемо з Христом» // docs.ugcc.ua (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

Служіння священників як катехитів і місіонерів має давню історію. Перші згадки про катехитів знаходимо вже в Новому Завіті. Апостол Павло говорить про «вчителів» у християнській спільноті: «І деяких поставив Бог у Церкві: поперше — апостолів, подруге — пророків, потретє — учителів...» (1 Кор 12, 28). Від самих початків християнства охрещені передавали вчення апостолів природно й органічно, у контексті життєвого досвіду людей, їхніх радостей, труднощів і щоденних потреб.

Упродовж століть катехитична місія духовенства розвивалася як одне з основних завдань Церкви. Священнослужитель був не лише літургійним провідником, але й учителем віри, наставником морального життя, радником у складних життєвих обставинах. Особливого значення ця місія набуває у ХХІ столітті — у час, коли Україна переживає глибокі суспільні потрясіння, спричинені російською агресією.

Сьогодні священник-катехит покликаний формувати патріотично свідомого громадянина, який здатний бачити свою громадянську позицію у світлі Євангелія. Патріотизм у християнському розумінні — це не агресивний націоналізм, а любов до свого народу, відповідальність за спільне благо, готовність служити ближньому. Катехитична місія Церкви допомагає розкрити, що справжній патріотизм виростає з духовної зрілості, з пошани до гідності кожної людини та з усвідомлення моральних засад суспільного життя.

Під час війни ця місія духовенства набуває особливого виміру. Священники стають духовними наставниками не лише у храмах, але й у війську, при лікарнях, у центрах для переселенців. Вони допомагають людям пережити екзистенційні кризи, втрати, страх і невизначеність. Катехизація у таких обставинах спрямована на відновлення внутрішньої сили, духовної цілісності та надії, формуючи віру, яка здатна витримати випробування війною.

У контексті російсько-української війни катехитичне служіння священнослужителів стає важливим чинником у вихованні громадянської свідомості та стійкості. Духовенство навчає вірних звертатися до Божого Слова як до джерела правди у світі, де поширені фейки, маніпуляції та інформаційна

агресія. Катехизація допомагає людям бачити національні та особисті виклики у світлі Божої волі, приймати морально виважені рішення й зберігати людяність навіть у надзвичайно складних умовах.

Усе це робить катехитичну місію духовенства невід'ємною частиною формування патріотично свідомого громадянина України, який здатен не тільки захищати свою землю, але й будувати суспільство, засноване на правді, справедливості та християнській любові³⁰.

Катехитичний правильник УГКЦ окреслює низку ключових завдань катехизи, що мають фундаментальне значення для християнського виховання. Насамперед катехиза покликана допомагати людям пізнавати, любити та прославляти Христа як живого Господа, Який супроводжує людину в усіх обставинах життя. Одним із центральних завдань є також формування свідомого ставлення до Святих Таїнств, зокрема до Євхаристії, яка є джерелом духовної сили, єдності та відновлення. Саме у Причасті вірні навчаються приймати любов Христа і втілювати її у своїх щоденних ділах.

Катехиза покликана також плекати моральні чесноти, сформовані на основі євангельських блаженств, які є дорогою справжнього християнського щастя. У часи війни, коли зло та несправедливість намагаються зруйнувати людську гідність, виховання чеснот — таких як лагідність, милосердя, миротворчість, чистота серця — набуває особливої актуальності. Саме вони формують у християнині внутрішню стійкість і здатність протистояти темряві.

Окрім цього, катехиза має сприяти збереженню та зміцненню єдності у церковній спільноті. Вона виховує дух братньої любові й взаємної підтримки, який єднає людей у часи радості й у періоди тяжких випробувань. Підтримуючи одне одного у спільноті Церкви, вірні стають здатними переживати навіть найскладніші обставини, включаючи воєнні реалії, з надією та непохитною довірою до Бога³¹.

³⁰ II Ватиканський Собор, Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum, Львів, 2014. С. 8.

³¹ Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів, 2013. С. 20.

Катехуменат – це давня церковна інституція, спрямована на поступове й відповідальне введення дорослої людини у християнську віру. У житті УГКЦ він посідає особливе місце, оскільки допомагає майбутньому християнинові не лише засвоїти основи віровчення, а й увійти в живу спільноту Церкви, навчитися молитви, літургійного життя та морального вибору.

Той, хто прагне прийняти Хрещення, проходить певний шлях духовного дозрівання. Катехитичні програми можуть тривати від шести місяців до двох років — залежно від особистих потреб, рівня підготовки та внутрішньої готовності кандидата. Упродовж цього часу катехумен знайомиться з головними правдинами віри, вчиться читати Святе Письмо, бере участь у богослужіннях, засвоює практику молитви та церковних чеснот.

Таке тривале приготування не є формальністю: воно допомагає людині усвідомити відповідальність за своє рішення, зрозуміти місце християнства у власному житті та прийняти Таїнства не «з традиції», а з глибокої внутрішньої мотивації. Катехуменат також сприяє формуванню громадянської свідомості, адже через християнські чесноти — любов до ближнього, відповідальність, жертовність — людина вчиться будувати спільноту та служити своєму народові³².

Ця програма включає кілька послідовних етапів, які відображають внутрішню динаміку навернення та духовного зростання особи.

- Євангелізація – первинне звіщення Доброї Новини, коли катехумен знайомиться з основами християнської віри та робить перші кроки назустріч Богові.
- Катехизація – систематичне й поглиблене вивчення християнського вчення, під час якого особа поступово входить у розуміння Історії спасіння, основних істин Символу віри, Божих Заповідей, Блаженств та євангельського способу життя.
- Участь у святих Таїнствах – через постійну присутність на Літургії, молитві та спільнотових зустрічах катехумен навчається літургійного досвіду Церкви, а

³² II Ватиканський Собор, Догматична конституція про Боже Об’явлення Dei Verbum, Львів, 2014. С. 8.

також внутрішньо готується до прийняття Хрещення, Миропомазання та Євхаристії.

- Містагогія – після уділення Таїнств ініціації новоохрещений вводиться у глибини духовного життя, зростає у відповідальності перед спільнотою та навчається жити Євангелієм у щоденних обставинах.

Катехити та священники супроводжують цей шлях, допомагаючи майбутнім християнам не лише інтелектуально засвоїти об'явлені істини, але й відкрити їхній духовний сенс. Поступове знайомство з Історією спасіння, Символом віри, Божими Заповідями, Блаженствами та молитвою «Отче наш» стає для катехумена дорогою особистого навернення. Таким чином, катехуменат постає не просто як навчальний курс, а як справжній шлях до зустрічі з Богом і повного входження в життя Церкви та її спільноти³³.

Катехитичний довідник УГКЦ окреслює низку ключових завдань катехизи, які спрямовані на всебічне духовне й моральне формування християнина. До основних завдань належать:

- поглиблене пізнання Христа – допомога вірним відкрити особисті стосунки з Ісусом, зрозуміти сенс Його спасенної місії та навчитися наслідувати Його в щоденному житті;
- виховання свідомого й активного учасника Літургії – формування належного ставлення до Святих Таїнств, особливо до Євхаристії, як центру духовного життя;
- моральне зростання – плекання християнських чеснот, заснованих на Євангельських блаженствах, розвиток здатності до відповідального й чесного життя у світлі Божого Закону;
- створення та підтримка церковної спільноти – виховання духу братньої любові, взаємної підтримки й солідарності, що робить парафію живим середовищем віри;
- свідчення віри у світі – заохочення вірних до активного апостольства, готовності ділитися Євангелієм через власний приклад, служіння ближньому та

³³ Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви. тит. VIII, § 4.

громадянську

відповідальність;

- формування християнського світогляду – допомога людині інтегрувати віру в усі сфери життя: сім'ю, освіту, професійну діяльність, суспільну й культурну участь.

У такому розумінні катехиза виступає не лише як передавання знань, але як процес глибокого формування особистості, здатної зріло й відповідально жити своєю вірою та вносити у суспільство світло Христової правди³⁴:

Розвиток пізнання віри. Той, хто справді зустрів Христа, природно прагне щораз глибше Його пізнавати. Подібно до міжлюдських взаємин: любов до особи породжує бажання відкривати її серце й думки. Так само й у духовному житті: катехиза покликана провадити учнів Христа до глибшого розуміння Святого Письма і Святої Традиції. Поглиблене пізнання віри просвічує людське життя, зміцнює внутрішню переконаність і робить християнина здатним обґрунтовано свідчити про свою віру у світі. У центрі цього завдання стоїть передавання Символу віри, богословського змісту Писання та вчення Церкви.

Літургійне виховання. Друге ключове завдання катехизи полягає у введенні вірних у справжнє літургійне життя Церкви. Христос постійно присутній серед свого народу у Святих Таїнствах, а тому Церква прагне, щоб кожен вірний був здатний до повної, свідомої й активної участі в богослужінні, якої вимагає сама природа Літургії. Завдяки цьому християнин не лише "відвідує" богослужіння, але живе ним, черпає з нього духовну силу й будує свою ідентичність у Тілі Христовому.

Моральне формування. Третім важливим завданням катехизації є передавання моральних настанов Христа. Учні, слухаючи вчення Євангелія, здійснюють шлях внутрішнього оновлення, переходячи від «старої людини» до «нової», преображеної у Христі. Центральне місце в моральному вихованні займає Нагірна проповідь із заповідями блаженства, які становлять основу християнської етики. Катехиза має навчити вірних не лише знання моральних

³⁴ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 79-84.

норм, але й уміння втілювати їх у суспільному житті, показуючи світові конкретні наслідки Євангельської правди.

Навчання молитви. Четверте завдання — це формування в учнів навички щирої й глибокої молитви. Справжнє сопричастя з Христом веде до того, щоб людина приймала молитовну поставу самого Учителя: прославу, подяку, довіру, прохання, поклоніння Божій величі. Ці почуття найповніше виражені у молитві «Отче наш», яка є взірцем усієї християнської молитви. Коли катехиза просякнута духом молитви, тоді розуміння християнського життя набуває своєї глибини, а віра стає досвідом живого спілкування з Богом³⁵.

Розвиток пізнання віри. Той, хто по-справжньому зустрів Христа, природно прагне щораз глибше Його пізнавати. Як і в міжособистісних стосунках, любов до людини пробуджує бажання проникати в її думки, відчувати її серце — так само і в духовному житті любов до Христа веде до пошуку глибшого розуміння Його вчення. Катехиза, таким чином, є шляхом до занурення у Святе Письмо та Святу Традицію, які становлять два головні джерела християнської віри. Поглиблення знання віри просвітлює людське життя, формує внутрішню переконаність і робить християнина здатним відповідально та змістовно свідчити про свою віру перед сучасним світом. У центрі цього завдання стоїть передавання Символу віри, богословського змісту Божественного Об'явлення та автентичного вчення Вселенської Церкви.

Літургійне виховання. Друге ключове завдання катехизи полягає у введенні вірних у повноцінне літургійне життя Церкви. Христос реально присутній серед свого народу у Святих Таїнствах, а тому Церква прагне виховати вірних до свідомої, діяльної та благоговійної участі у богослужінні. Така участь є не лише виконанням обов'язку, а джерелом духовної сили і засобом зростання у вірі. Завдяки впорядкованому катехитичному провадженню християнин не просто «відвідує» богослужіння, але живе ним, дозволяє йому формувати власну ідентичність, розуміння святості та відчуття приналежності до Тіла Христового.

³⁵ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 81.

Моральне формування. Третім суттєвим завданням катехизи є виховання моральної свідомості згідно з Євангелієм. Християнська мораль не є набором заборон, але дорогою до відновлення людської особи, що переходить від «старої людини» до «нової», оновленої у Христі. Нагірна проповідь із заповідями блаженств у цьому контексті виступає програмою християнського життя та фундаментом етики Царства Божого. Катехиза допомагає вірним не лише знати моральні настанови Церкви, але й розуміти їхні суспільні наслідки, втілюючи євангельські принципи в щоденних рішеннях, стосунках, відповідальності перед ближніми та суспільством. Це моральне свідчення стає видимим знаком присутності Христа у сучасному світі.

Навчання молитви. Четверте завдання катехизи — формування в учнів уміння щиро, глибоко та постійно молитися. Справжнє духовне життя неможливе без молитви, яка є диханням віри та особистим діалогом із Богом. Катехиза навчає молитовної постави самого Христа — прослави, подяки, довіри, покаяння, прохання й поклоніння. Усе це найповніше виражено у молитві «Отче наш», яку Ісус залишив як модель християнського спілкування з Отцем. Коли катехиза наповнена духом молитви, вона допомагає учням пізнати не лише істину навчання, але й живий досвід стосунку з Богом. Тоді віра перестає бути теоретичним знанням і стає шляхом прожитого, осмисленого й пережитого християнського життя³⁶.

Робота духівника з підлітками має бути спрямована не лише на передання знань про віру, але й на гармонійний розвиток їхньої особистості, формування внутрішнього світу, що ґрунтується на християнських цінностях. У цьому віці молоді люди потребують не стільки абстрактних повчань, скільки живого прикладу, підтримки й супроводу. Саме тому духівник покликаний не лише навчати, але й бути свідком — тим, хто власним життям показує красу віри та силу Божої любові.

³⁶ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 145.

Найдосконалішим зразком для такого служіння є сам Ісус Христос. Його земне життя стало втіленням любові, служіння та жертвності. Христос не просто навчав, а входив у життя своїх учнів, підтримував їх у слабкості, надихав на добро, відкривав їм сенс життя та провадив дорогою правди. Саме так духівник має супроводжувати підлітків: допомагати їм відкривати гідність Божих дітей, будувати здорові взаємини, розпізнавати добро і зло, знаходити своє покликання та вчитися приймати відповідальні рішення.

У сучасних умовах — зокрема в час війни, невизначеності й інформаційного шуму — молоді люди особливо потребують духовного орієнтира. Духівник має бути тим, хто допомагає їм зберегти внутрішню рівновагу, не втратити віру в добро та Божу присутність, навчитися перемогати страхи й сумніви через довіру Богові. Через діалог, спільну молитву, участь у Таїнствах, приклад християнського служіння та братню підтримку духівник допомагає підліткам будувати зрілу, відповідальну та стійку християнську особистість³⁷.

Духівник має допомогти підліткам розпізнати своє місце в житті, визначити життєві орієнтири та цілі, а також зрозуміти, що означає справжнє християнське служіння. У цей період молодь часто шукає відповідей на питання про власну ідентичність, покликання та майбутнє, і саме духовний наставник може стати тим, хто делікатно, але впевнено допоможе їм почути голос Бога серед шуму сучасного світу.

Одним із важливих завдань духівника є підтримка підлітків у розвитку духовних дарів, відкритті їхніх талантів і вмінь, які вони можуть використати на благо спільноти. Підліток, який вчиться служити іншим, зростає не лише духовно, але й особистісно: набуває відповідальності, щирості у взаєминах, готовності приймати виклики та допомагати ближнім.

Саме тому Церква заохочує до формування молодіжних лідерів — аніматорів. Завдання духівника у цьому — побачити потенціал у кожному

³⁷ Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви // ugcc.ua (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024), тит. VIII, § 4.

юному християнинові, допомогти йому зміцнити віру, розвинути навички спілкування, організації, співпраці, а також навчити свідчити про Христа в конкретних вчинках. Аніматори стають провідниками для молодших підлітків, передаючи їм власний досвід віри, вчачи молитви, участі у літургійному житті та практичного християнського служіння.

Таким чином, духовний супровід допомагає молодій людині не лише знайти себе, але й стати тим, хто приносить у світ світло, мир і добро — навіть у найскладніші часи, які переживає українське суспільство сьогодні³⁸.

Ключове завдання духівника — допомогти підліткам усвідомити себе активними учасниками церковної спільноти, які не лише приймають духовний досвід попередніх поколінь, але й несуть відповідальність за майбутнє Христової Церкви. Це передбачає поступове формування в молодій особі лідерських якостей, уміння співпрацювати, здатності до жертвовного служіння та християнського наставництва.

Розвиваючи ці риси, духівник сприяє тому, щоб підлітки:

- відчували себе покликаними та потрібними у спільноті;
- усвідомлювали власні дари й таланти як засіб служіння;
- вчилися відповідальності за спільне благо;
- зростали у вмінні свідомо й зріло свідчити про віру;
- бачили в Церкві не лише «місце відвідування», а простір життя, у якому вони мають свою місію.

Таке виховання формує покоління, здатне не тільки приймати духовну традицію, а й творчо її продовжувати, вірно втілюючи євангельські цінності у сучасному світі³⁹.

Це є важливим аспектом душпастирської праці, де основна увага приділяється практичному втіленню віри у повсякденному житті. Душпастир не лише навчає догматичних істин, а й допомагає людям знаходити способи

³⁸ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 145.

³⁹ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 146.

інтегрувати християнські принципи у особисте, сімейне та професійне життя. Віра стає не просто теоретичним поняттям, а практичним орієнтиром для поведінки, прийняття рішень та дій у світі.

Щоб молодь і дорослі могли стати активними учасниками життя Церкви та суспільства, душпастир допомагає їм усвідомити власні дари й таланти, розвивати почуття відповідальності за спільноту, за мир та справедливість у навколишньому середовищі. Він мотивує до участі в церковних і благодійних ініціативах, підтримує розвиток духовних практик, які сприяють формуванню моральної атмосфери у суспільстві.

Це завдання потребує створення безпечних просторів для діалогу, роздумів і підтримки, де кожен парафіянин відчуватиме відповідальність не лише за себе, а й за інших. Пастир сам стає прикладом відповідальності та активності, показуючи, як віра може стати живою силою, що впливає на життя спільноти та моральний розвиток людини⁴⁰.

Виховання для життя у спільноті, особливо в умовах війни, набуває особливого значення. У періоди криз і випробувань людина може або відчувати ізоляцію та самотність, або навпаки — переживати глибоке братерство, підтримку й духовну солідарність. Християнське життя в спільноті базується на принципах любові, турботи та взаємного служіння. Спільнота виступає не лише як простір обміну думками та допомоги, а й як середовище для виховання духовної сили, стійкості та моральної відповідальності, що особливо важливо для тих, хто переживає болючі наслідки війни, страждання від обстрілів і емоційні потрясіння⁴¹.

У таких умовах катехиза та духовний провідник мають бути готові надавати підтримку віруючим, навчати їх не зневірюватися навіть тоді, коли здається, що навколо панує хаос. Виховання на основі Євангелія, зокрема прикладу Христа, формує у людей здатність не лише любити, а й служити один

⁴⁰ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 146.

⁴¹ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 147.

одному в найскладніших обставинах. Кожен віруючий, незважаючи на зовнішні труднощі, має бачити в ближньому образ Бога, прагнути до примирення, взаємного прощення та братньої підтримки.

Особливо у воєнний час таке виховання стає потужним інструментом духовного, емоційного та психологічного зцілення. Спільна молитва, взаємодопомога та екуменічна взаємоповага формують основу для відновлення надії та спільного духовного зростання, здатного протистояти труднощам.

Отже, духовний провідник має сприяти розвитку глибокого почуття спільноти, що ґрунтується на любові, покорі та взаємопідтримці, водночас виховуючи взаємини між різними християнськими громадами, пропагуючи мир, єдність і взаєморозуміння⁴².

Завдання катехизи полягає не лише у формуванні віри на рівні знань і переконань, а й у навчанні віруючих жити відповідно до своєї віри. Катехизація спрямовує людину до свідомого свідчення Христа у всіх аспектах життя, роблячи віру активною і практичною.

Місійна активність християнина проявляється не лише через проповідь або зовнішнє сповідання віри, а й через ділення любов'ю, милосердя та турботу про ближнього, здатність приносити добрі плоди у різних сферах життя. Це стосується як суспільної діяльності, так і професійної, сімейної та особистої сфер, де кожен учень Христа має можливість втілювати євангельські цінності. У такий спосіб віруючий стає не лише членом Церкви, а й активним творцем добра у світі, здатним сприяти відновленню духовної та моральної тканини суспільства, особливо в умовах війни⁴³.

Катехизація сприяє глибокому усвідомленню покликання до служіння не лише в храмі, а й у повсякденному житті. Вона допомагає віруючим зрозуміти, що їхні таланти, дари та здібності мають служити розвитку спільноти та допомозі ближнім. Важливо, щоб християнин не обмежувався лише зовнішнім

⁴² Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 81-82.

⁴³ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 148.

виконанням обрядів, а проявляв євангельські цінності у щоденній праці, ставленні до людей, професійній діяльності, показуючи приклад любові, самопожертви та відданості Богу.

Формування місійного духу у віруючих передбачає виховання здатності свідчити про віру навіть у складних обставинах. Християнський місіонер не лише проголошує Слово Боже словами, але й живе ним у конкретних діях, виходячи до тих, хто потребує допомоги, підтримки або духовного супроводу. У разі необхідності він готовий терпіти непорозуміння, переслідування чи випробування заради вірності Христу та Його заповідям.

Таким чином, катехизація стає не лише процесом навчання, а й живим формуванням активних, відповідальних та духовно зрілих членів Церкви, здатних нести світло Христової любові у світ, особливо в умовах війни та соціальних випробувань⁴⁴.

Відношення Ісуса до людей, що проявляється у турботі про кожного, навіть про “одну загублену вівцю”, стає основою для виховання місіонерської активності в житті віруючих. Це не лише проповідництво чи виголошення великих ідей, а насамперед щоденна увага до потреб ближніх, прийняття людей у їхніх труднощах та стражданнях.

Катехиза у цьому контексті стає своєрідною школою, яка вчить розпізнавати потреби інших, виявляти милосердя та конкретно діяти, застосовуючи християнські принципи у повсякденному житті. Вона виховує в учнях готовність бути активними учасниками Божого Царства, служити у сім’ї, громаді, суспільстві, допомагаючи тим, хто потребує підтримки, духовного супроводу або простого людського співчуття.

Таким чином, катехизація формує не лише знання та переконання, а й конкретну практичну здатність жити вірою через дію, проявляючи любов і жертвність у всіх сферах життя, наслідуючи приклад самого Христа⁴⁵.

Парафіяльний правильник УГКЦ чітко визначає обов’язки катехита:

⁴⁴ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 83-84.

⁴⁵ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 85-86.

1. Вести зразкове християнське життя, активно брати участь у літургійному та суспільному житті парафіяльної спільноти.
2. Проводити катехитичне навчання згідно з положеннями Католицької Церкви та програмами, затвердженими Синодом Єпископів УГКЦ і єпархіальним єпископом, з урахуванням культурних традицій та особливостей громади.
3. Виконувати свої обов'язки з повагою та підпорядкуванням парохів і церковній владі.
4. Щорічно брати участь у реколекціях, навчаннях та інших заходах, організованих деканальним катехитичним осередком і єпархіальною катехитичною комісією.
5. Співпрацювати з парохом, деканальним катехитичним осередком та єпархіальною комісією для поглиблення та вдосконалення методів катехитичного навчання.
6. Вести журнал обліку занять і відвідування.
7. Протягом місяця після отримання благословення на катехитичне служіння подавати директорів катехитичної школи річний план роботи.
8. Звітувати голові деканального катехитичного осередку про стан катехизації в парафії наприкінці навчального року.
9. Ставитися з християнською повагою до представників інших конфесій та релігій.
10. У разі неможливості виконувати катехитичне служіння завчасно (не пізніше, ніж за місяць) письмово повідомити пароха.

У висновку можна зазначити, що катехизація є не лише процесом навчання християнських істин, а й глибоким вихованням віруючих до активної участі в житті Церкви та суспільства. Вона допомагає людині усвідомити своє покликання до служіння і місії, втілюючи християнські цінності у повсякденному житті, та формує справжнє почуття спільноти, засноване на любові, покорі та взаємопідтримці.

Особливу актуальність катехизація набуває у періоди випробувань, таких як війна, коли віруючі мають не лише зберігати власну віру, а й ставати свідками Христової любові та надії для інших. Катехиза сприяє особистісному духовному зросту, розвитку відповідальності, активності та місійності, допомагає виховувати покликання до священства чи богопосвяченого життя.

У такому контексті катехизація постає як шлях, що дозволяє кожному християнину дбати про власну духовність і водночас приносити користь суспільству та Церкві, живучи у відповідності до Божого покликання та місії.

РОЗДІЛ 2

ДУХОВНЕ ПРОВІДНИЦТВО ТА ПАСТИРСЬКА МІСІЯ ЦЕРКВИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

В умовах війни священнослужителі виступають ключовими носіями духовної опори для своїх парафіян, які перебувають у стані невизначеності, страху та страждань. Їхнє служіння виходить за межі академічного чи богословського знання і передбачає здатність підтримувати людей у психологічно та емоційно складних обставинах, дарувати надію та настанову для збереження духовного балансу.

Роль духовенства в цей період визначається їхньою здатністю поєднувати глибоке богословське розуміння з практичними навичками пастирського провodu. Священнослужитель стає моральним орієнтиром, духовним наставником та джерелом підтримки, допомагаючи парафіянам пережити втрати, біль та стрес, пов'язані з воєнними діями.

Другий розділ досліджує ключові риси священнослужителя як духовного провідника в умовах воєнного конфлікту. Зокрема, акцент робиться на здатності зберігати власну духовну стійкість, демонструвати моральну і духовну витривалість та служити прикладом для громади. Духovenство, будучи безпосередньо залученим до підтримки вірних, формує серед них відчуття єдності, сприяє духовному зціленню та зміцнює моральну стійкість суспільства, водночас підтримуючи молитву за мир, справедливість і перемогу.

У сучасних умовах військового конфлікту пастирське служіння набуває особливої ваги, оскільки воно охоплює не лише релігійний аспект, але й морально-психологічну підтримку парафіян. Священнослужителі стають тими, хто допомагає людям усвідомити сенс страждань, знайти внутрішню рівновагу та зберегти віру у Божу присутність навіть у найважчих обставинах. Пастирська діяльність у таких умовах включає:

1. Духовне супроводження – підтримку в молитві, роздумах над Святим Письмом, формування щоденної практики духовного життя.
2. Моральне наставництво – допомогу у прийнятті рішень, що відповідають християнським цінностям, та розвиток усвідомленої відповідальності за себе і ближніх.
3. Психологічну підтримку – здатність вислухати, надати розраду та допомогти долати стресові ситуації, що супроводжують війну.
4. Формування спільного духу – збереження єдності парафіяльної громади, розвиток почуття взаємопідтримки, солідарності та братньої любові навіть у складних обставинах.

Особливої уваги потребує робота духовенства з дітьми, підлітками та молоддю, які є найбільш вразливими до психологічних травм війни. Священнослужителі, виступаючи катехитами та наставниками, мають створювати простір для духовного розвитку, виховання моральних чеснот і формування патріотичного, відповідального ставлення до суспільного життя.

Пастирська місія в умовах війни також передбачає активне залучення священнослужителів у допомогу тим, хто постраждав від бойових дій, внутрішньо переміщеним особам та військовослужбовцям. У цьому контексті духовенство поєднує катехитичну роботу з практичним служінням: молитвою, наданням духовної та моральної підтримки, організацією благодійних та соціальних ініціатив.

Таким чином, роль священнослужителя як духовного провідника в умовах війни полягає в тому, щоб бути живим прикладом християнської віри та моральної стійкості, сприяти збереженню духовної єдності громади і підтримувати кожного вірного у його персональному духовному зростанні. Духовне провідництво в цьому сенсі стає невід'ємним елементом національного і духовного відродження, формуючи здатність суспільства протистояти випробуванням та зберігати християнські цінності навіть у надзвичайно складних обставинах.

2.1. Досвід катехита і священослужителя у часі війни

Священнослужитель у воєнний час виступає моральним орієнтиром для громади, демонструючи стійкість, самопожертву та глибоку віру у Божий промисел. Його постава формує приклад для парафіян, допомагаючи зберегти духовну рівновагу та відчуття сенсу навіть у найскладніших обставинах. Християнська поведінка духовенства проявляється у поєднанні молитви, проповіді та конкретної допомоги постраждалим — матеріальної, психологічної та духовної.

У практичній площині це означає:

1. Пастирську присутність — священник активно відвідує місця, де перебувають постраждалі від війни, надаючи духовну опору та організовуючи молитовні спільноти.
2. Катехитичне служіння — проведення навчальних та духовних заходів для дітей, молоді та дорослих, що допомагає зберегти віру, моральні орієнтири та християнську надію.
3. Соціальне служіння — організація та участь у гуманітарних ініціативах, спрямованих на підтримку біженців, військових і сімей, які зазнали втрат.
4. Емоційна підтримка — слухання, поради, духовне наставництво та допомога у подоланні психологічного стресу, викликаного війною.

Таким чином, християнська постава духовенства у період війни поєднує духовну мудрість, моральну стійкість і конкретну дію. Священник стає прикладом активної віри, що проявляється не лише у богослужіннях, а й у щоденному служінні людям. Його роль у цей час виходить за межі традиційного пастирського обов'язку і перетворюється на живе свідчення Христової любові, здатне підтримати віруючих у збереженні духовного життя та надії на майбутнє⁴⁶.

⁴⁶ Кудла Й.,СНДМ. Особа катехита // *Катехитика і християнська педагогіка*. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 147-148.

Християнські цінності — милосердя, співчуття, любов, правда та справедливість — виступають фундаментальними орієнтирами для священнослужителів під час воєнних випробувань. Вони визначають не лише молитвене служіння за мир, але й практичну діяльність: організацію гуманітарної допомоги, духовне зміцнення воїнів, виховання стійкості та здатності протистояти ненависті, відстоюючи правду з гідністю.

У кризові періоди священнослужитель стикається також із власними внутрішніми випробуваннями: сумнівами, страхом, переживанням болю за свій народ. Його духовна витривалість та глибока віра стають ключовими чинниками, що дозволяють зберігати внутрішню стійкість і залишатися ефективним духовним провідником. Лише священник, який сам глибоко укорінений у вірі, здатний виступати наставником для інших, підтримувати моральний і духовний баланс парафіян та вести їх у складних обставинах.

Сучасна Україна як ніколи потребує священників, здатних гідно нести свій хрест у контексті війни. Українська Греко-Католицька Церква потребує відданих душпастирів, які, незважаючи на загрозу та труднощі, готові виконувати своє покликання. Бути священником у час війни означає виступати місіонером Христової правди, стояти за моральні та духовні цінності, надихати людей на активний моральний та духовний спротив злу.

Ця здатність до місії формуються не лише завдяки богословським знанням чи практичним навичкам, а передусім через особистісну ідентичність, глибоку віру та внутрішнє покликання до служіння Богові і народу. Саме ця духовна сила, освячена молитвою, відданістю та життєвим досвідом, дозволяє священнослужителю бути світильником у темні часи війни, підтримуючи парафіян у духовному зростанні та моральній стійкості⁴⁷.

У контексті війни роль духовенства та катехитів набуває особливої значущості. Священнослужителі та миряни, які здійснюють катехитичне

⁴⁷ Кудла Й.,СНДМ. Особа катехита // *Катехитика і християнська педагогіка*. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів, 2019. С. 146-148.

служіння, повинні виступати не лише як наставники у вірі, але й як живий приклад довіри до Бога, проявляючи її у власному житті. Парафіяльний правильник Української Греко-Католицької Церкви підкреслює, що однією з ключових вимог до осіб, які навчають інших, є глибока приналежність до Католицької Церкви. Це не формальна умова, а життєва необхідність, особливо в умовах, коли соціальна й моральна стабільність суспільства порушується війною.

Вірність Церкві передбачає не лише знання її навчання, але й практичне втілення цих принципів у повсякденному житті. Така відданість забезпечує священнослужителям і мирянам стійкість та моральну орієнтацію у складних обставинах, коли навколишній світ перебуває в стані невизначеності та хаосу. Сучасні обставини потребують від духовних наставників здатності бути опорою для тих, хто переживає втрати, страх або розпач, підтримуючи їх у духовному зростанні та життєвій стійкості.

Особливу роль у цьому відіграє спільна молитва та літургійне життя. У воєнний час участь у богослужіннях стає не лише релігійним обов'язком, а й засобом духовного згуртування та взаємної підтримки. Літургія сприяє укріпленню віри, надає сили для подолання труднощів і нагадує про постійну присутність Бога навіть у найтемніші моменти. Таким чином, глибока приналежність до Церкви, вірність її вченню та активна участь у літургійному житті виступають не формальними нормами, а ефективними духовними інструментами протистояння зневірі, страху та хаосу, дозволяючи духовним наставникам підтримувати своїх парафіян та зберігати моральну стійкість у суспільстві⁴⁸.

У умовах російсько-української війни роль душпастиря, місіонера та катехита виходить за межі простого засвоєння релігійного вчення. Від них очікується не лише знання доктринальних положень, а й глибоке розуміння, внутрішнє проживання та активне втілення цих принципів у житті. Такий

⁴⁸ Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів, 2013. С. 24.

підхід стає не питанням формальності чи теоретичної підготовки, а ключовим чинником духовної стійкості, моральної витривалості та вірності Богові в умовах екстремальних випробувань.

Катехизм Католицької Церкви та Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» виступають фундаментальними орієнтирами для духовного провідника, допомагаючи уникнути духовного збочення та втрати сенсу місії. Однак знання їхнього змісту саме по собі не забезпечує ефективності душпастирського служіння. Необхідним є практичне втілення віровчення у повсякденне життя, у родині, у парафіяльній спільноті, а також у взаємодії з тими, хто переживає страждання, втрати та психологічний тиск війни. У цьому контексті духовне провідництво стає засобом підтримки, моральної опори та духовного відновлення вірних, забезпечуючи їм орієнтири для життя у відповідності до євангельських цінностей⁴⁹.

Зрілість катехита або місіонера визначається не красою промов чи словесною вправністю, а здатністю поєднувати власну віру з конкретними діями у житті. У контексті війни ця здатність набуває особливої значущості: віруючі шукають не абстрактних богословських роздумів, а живого Бога, присутнього у слові підтримки, спільній молитві та виявленому милосерді. Тому фундаментальним джерелом для кожного, хто виконує місію Церкви, залишається Боже Слово, яке необхідно не лише читати, а й реалізовувати у власному житті. Апостол Яків наголошує на цьому, закликаючи бути «виконавцями слова, а не тільки слухачами» (Як 1, 22).

У сучасних умовах віра виступає не лише як внутрішній стан, а як активна сила, джерело моральної стійкості та надії. Участь у Літургії та прийняття Святих Таїнств, особливо Сповіді та Євхаристії, забезпечує духовну підтримку, зміцнює внутрішню витривалість та дозволяє зберегти людяність і віру в умовах екстремального стресу війни. Військові та соціальні випробування змушують переосмислювати пріоритети життя, підкреслюючи, що головна духовна боротьба відбувається за серце людини.

⁴⁹ Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів, 2013. С. 24.

Місійне та катехитичне покликання формується у живій спільноті. Неможливо виконувати функції катехита чи місіонера формально — це реальне служіння серед людей, які шукають Бога, правди та підтримки. Українська Греко-Католицька Церква нині потребує священників, катехитів і мирян, здатних не лише проголошувати віру, а й виявляти її у житті, надихаючи інших. Уміння бути місіонером у воєнний час визначається не комфортом і безпекою, а готовністю нести світло у середовища, де воно, на перший погляд, зникає⁵⁰.

У контексті воєнного часу парафіяльна спільнота може набувати нових організаційних і функціональних форм, проте її сутність залишається незмінною: це простір, де людина знаходить духовну підтримку та зміцнює свою віру. Ефективне навчання та духовний супровід можливі лише за умови особистого досвіду віри. Священник, катехит чи душпастир, який не пережив глибокого духовного життя, не бере активної участі у Святих Таїнствах та не відчуває присутності живого Бога у власному житті, не здатний стати справжнім духовним провідником для інших. Навпаки, особа, яка глибоко пізнала Христа та практикує щоденне життя у сопричасті з Ним, природно відчуває потребу і готовність ділитися цією духовною радістю та підтримкою з парафіянами, мотивуючи їх до активного християнського життя навіть у складних обставинах війни⁵¹. Особливої ваги духовне провідництво набуває у взаємодії з тими, хто страждає внаслідок війни. Ефективність місійного та катехитичного служіння в умовах воєнного конфлікту значною мірою визначається здатністю священнослужителя чи катехита бути справжнім свідком Христа. Свідчення віри посеред страждань можливе лише за умови глибокої переконаності в власній вірі та постійного черпання духовної сили зі свого внутрішнього життя.

Місіонер чи катехит покликаний вказувати не на себе, а на Христа — на того, хто любить і підтримує тих, хто зазнає болю і втрат. Люди, що потребують духовної опори, повинні усвідомити, що Христос є їхнім Учителем,

⁵⁰ Програма вишколу катехитів УГКЦ. С. 4-6.

⁵¹ Програма вишколу катехитів УГКЦ. С. 4-6.

а вони — Його учнями; саме за Ним вони можуть іти, знаходячи сили для подолання труднощів. Для цього катехит або місіонер має вести зріле християнське життя, що передбачає вміння не зосереджуватися на власних страхах чи матеріальних потребах, а допомагати іншим наближатися до Христа-Спасителя.

Митрополит Андрей Шептицький наголошував: «Найважливішою чеснотою доброго катехита є глибоке релігійне переконання та високе поняття про святість і важливість свого завдання. Нехай у кожному його слові пробивається сильна віра і ґрунтовна побожність. Водночас катехит мусить знати всі приписи й методи катехитики та пристосувати їх до життя. Без того він буде постійно наражений на багато помилок».

Отже, щоб бути справжнім духовним провідником у воєнний час, катехитові недостатньо володіти лише знаннями церковного вчення — він має жити ними, демонструючи віру і посвяту власним прикладом, надихаючи інших на духовне зростання та активне служіння у складних обставинах⁵².

Людина, глибоко єднаючись із Богом, здатна вистояти перед найскладнішими моральними і духовними випробуваннями, що приносить війна. Вона перетворюється на живе свідчення віри, духовний орієнтир для співвітчизників, навіть без слів. У часи невизначеності та напруги духовне життя стає першорядним, втілюючи божественні істини в конкретних діях і моральних виборах.

Попри хаос і тривоги, які супроводжують воєнні події, особливу важливість набуває духовне зростання. Той, хто прагне бути «взірцевим святим капеланом, Божим слугою, відданим вірі, поширенню Божої благодаті та спасінню душ», знаходить внутрішню силу й рішучість жити для Божої слави та служити людям.

У цей період роль катехита отримує новий, глибший вимір. Його завдання — підтримувати інших у зростанні віри — перестає бути лише

⁵² Катехитичне служіння у світлі вчення Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Львів, 2015. С. 43.

обов'язком і стає справжнім покликанням. Катехит виступає як інструмент у Божих руках, а віра стає дороговказом для дій і рішень. Людина, яка черпає силу в єдності з Господом, стає не лише стійкою перед випробуваннями, але й джерелом натхнення для інших, покликана не лише служити, а й свідчити, передаючи духовну спадщину, здатну змінити майбутнє навіть у найтемніші часи⁵³.

Щоб навчитися відкриватися іншим, спершу необхідно навчитися відкриватися Богові. У воєнний період, коли серця стискаються від страху та болю, наближення до Бога стає життєвою потребою, адже Він є джерелом найвищої Любові. Ця Любов наповнює внутрішні сили, щоб нести її далі, підтримувати тих, хто поруч, та свідчити про присутність Божу навіть у найтемніші моменти.

Прагнення високих духовних цілей і здійснення благородного служіння невідворотно веде людину до Бога, надаючи внутрішню стійкість і здатність ділитися любов'ю та світлом у складних обставинах. У цьому контексті катехитична діяльність під час війни перестає бути лише навчальною функцією. Вона стає дорогою особистого духовного зростання для самого катехита, формуючи його як свідомого провідника, здатного підтримувати інших у вірі, надії та любові⁵⁴.

Другий Ватиканський Собор підкреслює, що життя у єдності з Христом у спільноті Церкви є важливим джерелом духовної підтримки. У складні часи миряни покликані черпати з цього духовного надбання сили для поєднання своєї віри з повсякденним життям, не втрачаючи єдності з Богом. Випробування війни стають не лише викликом, а й можливістю для глибшого духовного укорінення та активного виконання Божої волі у власному житті.

Через зближення з Богом людина наповнюється Його Любов'ю і здатна ділитися нею з тими, хто найбільше потребує підтримки та втіхи. У цьому

⁵³ Катехитичне служіння у світлі вчення Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Львів, 2015. С. 43-44.

⁵⁴ Катехитичне служіння у світлі вчення Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Львів, 2015. С. 45.

контексті катехитичне служіння набуває нового значення: воно перестає бути лише процесом навчання і стає шляхом особистого духовного вдосконалення, жертвовної відданості та служіння ближньому в реальних обставинах життя, навіть серед воєнних випробувань⁵⁵.

У складних умовах війни духовне життя катехитів виступало фундаментом їхньої стійкості та здатності виконувати пастирське служіння. Значення цього процесу підкреслювали не лише сучасники, а й визначні духовні лідери, зокрема митрополит Андрей Шептицький. Він неодноразово наголошував на необхідності глибокого плекання віри та побожності, закликаючи катехитів до постійного духовного вдосконалення через молитву, участь у Святих Таїнствах та активне духовне життя. Його настанови були водночас закликом до відданості Божій волі, проявленої у любові, жертвовності та прагненні до Святого Причастя.

Особливо важливим цей аспект духовного життя стає в умовах війни, коли випробування охоплюють не лише фізичну сферу, а й моральну та духовну. Катехити, наслідуючи приклад митрополита Андрея, черпали сили для безумовної відданості та довіри до Божого провадження, покладаючись на Його захист і підтримку. Війна, сповнена невизначеності та небезпеки, загострювала усвідомлення необхідності глибокого духовного життя катехита. Його відданість вірі та прагнення жити за Божим словом ставали орієнтирами у подоланні труднощів, а приклад митрополита Андрея Шептицького демонстрував, як плекати внутрішнє полум'я віри, здатне освітлювати шлях іншим і допомагати знаходити Бога навіть у найтемніші часи⁵⁶.

Особисте життя катехита чи духовного провідника, навіть у складних умовах війни, не може розглядатися окремо від його проповідницької та освітньої діяльності. Лише через конкретні вчинки, моральну поставу та взаємини з іншими людина здатна справді впливати на оточення. Війна

⁵⁵ Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації. Коментарі. *Apostolicam actuositatem*. Львів, 2014. С. 230-232.

⁵⁶ Львівські Архієпархіальні відомості, 25.11.1904 р. № 16.

виступає особливою перевіркою, що ставить перед духовним наставником завдання бути живим свідком Христової віри не лише словами, а й конкретними діями. Саме героїчні вчинки, відвага та моральне благородство стають наочним прикладом для парафіян та суспільства загалом, демонструючи, що християнські принципи проявляються у реальному житті через щоденні рішення та відповідальне служіння ближньому⁵⁷.

Місіонерська діяльність Української Греко-Католицької Церкви в умовах війни повинна розглядатися як безпосереднє продовження літургійного життя, яке є основою духовного розвитку віруючих. Душпастир, котрий власним життям свідчить про віру, виступає прикладом для громади та стає джерелом духовної підтримки у складних обставинах. Війна підкреслює критичну важливість цієї ролі, оскільки в часи випробувань люди прагнуть опори, яку можуть знайти в особистому прикладі катехита чи місіонера. Тому місія духовного наставника виходить за межі навчального процесу і вимагає активного втілення християнських істин у повсякденному житті.

Душпастирська місія полягає у передачі віри у Живого Христа через досвід особистої зустрічі з Ним. Катехит або місіонер не обмежується викладанням догматичних істин, а демонструє радість та глибоке відчуття приналежності до Церкви, що стає стимулом для віруючих пізнавати Слово Боже, брати участь у Євхаристії та розвивати молитовне життя. Одним із головних завдань духовенства є допомога дітям, молоді та дорослим у формуванні живого духовного зв'язку з Христом, підтримка їх у бажанні глибше пізнавати Святе Письмо та зміцнювати віру через практичну участь у житті Церкви.

В умовах сучасного світу, де технології та культура активно впливають на спосіб життя людини, катехитична і місійна діяльність повинні відповідати на ці виклики, використовуючи інноваційні підходи до навчання і комунікації. Постійне самовдосконалення, підвищення освітнього та духовного рівня

⁵⁷ Катехитичне служіння у світлі вчення Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Львів, 2015. С. 45.

душпастиря дозволяє ефективно служити громаді та відповідати на актуальні потреби суспільства. Вся діяльність місіонера має бути наповнена творчістю, енергією та духовною зрілістю, служити прикладом молитви, християнської доброчесності і вдумливого служіння, формуючи у вірян здатність жити вірою в усіх аспектах життя навіть у складні часи⁵⁸.

Особисте ставлення катехита до тих, хто довірив йому свою духовну підтримку, є ключовим фактором ефективності катехитичного процесу та формування стійкої духовної спільноти. Суттєвими рисами, які визначають індивідуальність катехита, є лагідність, щирість, готовність до підтримки та взаємодопомоги. У сучасних умовах, особливо в контексті війни, ці чесноти набувають особливого значення, оскільки сприяють створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння серед людей, які шукають духовного орієнтиру і підтримки.

Катехит, як провідник Божої любові, має демонструвати приклад моральної чесноти, відкритості та емоційної врівноваженості, уникаючи проявів гніву чи агресії. Правдивість у словах, уважне вислуховування та готовність надати підтримку формують основу довірливих стосунків, які є необхідною умовою для духовного зростання парафіян. Така комунікаційна практика створює мирну та гармонійну атмосферу, у якій кожна людина може відчувати власну цінність і значимість. В умовах війни ці принципи стають критично важливими, оскільки віруючі потребують насамперед духовної підтримки, розуміння та відчуття безпеки, що дозволяє їм зміцнювати віру та довіру до Церкви⁵⁹.

Особливе значення у катехитичному служінні має любов до дітей та молоді, яких наставляють у вірі. Кожна дитина розглядається як улюблена

⁵⁸ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

⁵⁹ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

дитина Божа, незалежно від характеру, поведінки чи індивідуальних особливостей. Навіть у випадках складного характеру чи проявів непослуху, катехит має проявляти терпимість, прийняття та безумовну любов, що створює умови для поступової внутрішньої трансформації та духовного зростання.

Приклад апостола Павла, який віддавався своїм учням із такою ж відданістю, як мати своїм дітям, слугує натхненням для сучасних катехитів. Здатність бути близьким до учнів, проявляти доброту та увагу до їхніх потреб, формує міцний духовний зв'язок і забезпечує ефективність наставництва. Таким чином, катехит виступає не лише як джерело знань, а як духовний провідник, який через атмосферу любові, поваги та відкритості сприяє всебічному розвитку учнів — як у сфері пізнання віри, так і у формуванні глибокого особистісного зв'язку з Богом⁶⁰.

В умовах війни катехит покликаний до особливої моральної стійкості, оскільки на нього покладається завдання вести людей крізь труднощі, забезпечуючи духовну й моральну підтримку. Саме у період воєнних випробувань він стає тим духовним «маяком», який не лише вказує напрям, але й надихає на витривалість, надію та довіру до Божого провидіння.

Моральні чесноти катехита в таких обставинах набувають особливої ваги, адже він уособлює непохитну віру, здатну витримати навіть найбільші потрясіння. Його особиста стійкість, молитва, жертовність і вірність Христові формують духовну опору для спільноти, яка потребує світла та орієнтиру серед хаосу та невизначеності війни⁶¹.

Таким чином, любов, яка виявляється у словах і вчинках катехита, стає живим і переконливим свідченням християнської віри. Саме вона відкриває людські серця, утішає та приносить мир, творить простір довіри й надії,

⁶⁰ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (дата звернення: 08.12.2025 26.12.2024).

⁶¹ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. С. 182.

забезпечуючи духовну стійкість навіть у найважчі й найдраматичніші моменти війни.

Любов, проявлена в катехитичному служінні, не лише підтримує віру окремої людини, а й оживляє всю спільноту, надаючи їй внутрішньої сили й єдності. У контексті війни вона стає духовним ресурсом, який допомагає людям не зануритися у розпач, зберегти внутрішню рівновагу та здатність бачити в кожному дні знак Божої присутності. Саме тому катехитична місія в такий час виходить за межі звичайної педагогіки: вона стає служінням примирення, надії та відновлення.

Катехит, який живе любов'ю, здатен не лише навчати істин віри, але й відроджувати серця, поранені страхом, втратою чи невизначеністю. Його слово, сповнене довіри до Бога, стає джерелом потіхи; його жертвність — знаком того, що добро здатне перемагати зло; його присутність — нагадуванням, що Церква не залишає своїх дітей у час небезпеки.

У цьому й полягає глибока суть катехитичного служіння в умовах війни: бути носієм тієї Христової любові, яка не згасає й у найтемніші дні, і тим світлом, яке вказує шлях до Бога, навіть коли навколо панує темрява⁶².

Терпеливість, далекоглядність, лагідність і смиренність у діяльності катехита в умовах війни набувають не лише морального, а й пастирського виміру. Ці чесноти стають інструментами служіння, адже саме вони дозволяють катехитові бути духовним орієнтиром серед постійної напруги, страху та невизначеності.

Війна постійно випробовує людську психіку і волю, ставлячи перед катехитом завдання не лише навчати, а й підтримувати, заспокоювати, об'єднувати. У такому контексті терпеливість є здатністю витримувати емоційний тиск, не піддаючись зневірі чи дратівливості; далекоглядність — умінням бачити за межі теперішнього болю перспективу духовного

⁶² Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (дата звернення: 08.12.2025).

відродження; лагідність — силою, яка зцілює людські серця; а смиренність — внутрішньою свободою, що дозволяє приймати реальність без відчаю, з надією на Боже провидіння.

Катехит у воєнний час виступає не лише як вчитель віри, а й як служитель миру. Його поведінка є своєрідною «проповіддю без слів», яка здатна укріпити віру, пом'якшити конфлікти, зняти напругу та допомогти людям віднайти внутрішній баланс. У ситуаціях, коли серця сповнені тривоги, він має показати приклад того, як зберігати мир Христовий — мир, «якого світ не може дати» (пор. Йо 14, 27).

Саме завдяки таким чеснотам катехит здатен бути поруч із людьми в їхній уразливості, допомагаючи пережити втрати, сумніви чи страх. Його лагідне слово та спокійна присутність стають нагадуванням про те, що Божа любов не покидає людину навіть у найгірші моменти. А тому катехит, який зберігає внутрішній мир і довіру до Бога, стає для інших носієм надії, здатним підтримати, підбадьорити та допомогти повернути духовну рівновагу⁶³.

Терпеливість і смиренність справді є тими чеснотами, які дозволяють катехиту не замикатися на власному болю, а відкриватися до болю інших. У воєнний час, коли люди часто перебувають у стані постійної тривоги, втрати чи внутрішнього виснаження, саме такі якості дають можливість духовному провідникові залишатися уважним до найтонших потреб людського серця. Смирений катехит не ставить себе в центр, а ставить у центр людину, її рану, її питання, її надію. Він уміє слухати — по-справжньому слухати — і підтримувати так, як цього потребує конкретна особа, а не лише так, як здавалося б правильним заздалегідь.

Терпеливість дає змогу витримати повільність духовних процесів, прийняти розгубленість чи емоційні спалахи людей, які переживають стрес війни. Адже в такі часи серце не завжди здатне швидко відгукнутися на слово

⁶³ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehizatsiya-247/> (дата звернення: 08.12.2025).

розради — інколи для цього потрібна лише тиха присутність і готовність йти поруч.

Щодо радості й оптимізму, то вони стають особливо цінними у моменти, коли темрява ніби поглинає усе довкола. Радість катехита — це не легковажність і не заперечення страждання. Це радість, укорінена у Христі, у Його Воскресінні, у Його перемозі над смертю. Це оптимізм, що народжується з глибокої віри в те, що Бог не покинув свій народ, що світло не згасне, а життя переможе смерть. Така радість має силу підіймати дух інших, як тепле проміння серед холодного мороку.

У воєнних реаліях катехит, який випромінює мир, надію і лагідну християнську радість, стає живим свідченням того, що навіть у найбільших потрясіннях Бог продовжує діяти, підтримувати й вести. Люди сьогодні потребують не лише пояснення віри, але й зустрічі з людиною, в якій ця віра жива.

Саме тому катехитичне служіння в час війни — це не просто передання знань чи доктринальних істин. Це служіння присутності, співчуття, доброти та внутрішнього духовного світла. Катехит, який несе у собі терпеливість, смиренність, радість і надію, стає для спільноти джерелом моральної та духовної стійкості, нагадуючи всім, що навіть у найтемніші часи Христос залишається поруч⁶⁴.

В умовах війни моральні чесноти катехита набувають не просто більшої ваги — вони стають фундаментом його служіння, критерієм його справжності й джерелом духовної сили для всієї спільноти. Коли суспільство перебуває в стані тривоги, коли люди стикаються з невизначеністю, втратою близьких, руйнуванням звичного життя, катехит покликаний бути не лише носієм знань, а передусім живим свідченням Христової любові та доброти.

⁶⁴ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрія Шептицького, Львів 2015. С. 183.

Саме тому такі чесноти, як терпеливість, лагідність, щирість, відповідальність, внутрішній мир та стійкість духу, стають умовами ефективного та автентичного катехитичного служіння.

Терпеливість дозволяє катехитові бути поруч із людьми навіть тоді, коли їхній біль не має швидкого вирішення, коли їхні питання не мають простих відповідей. Терпеливий катехит уміє чекати, вислуховувати, не нав'язуючи, а супроводжуючи.

Лагідність відкриває серця. У часи, коли світ наповнений агресією та насильством, лагідність стає силою, яка зцілює. Лагідний катехит вміє промовляти так, щоб у словах відчувалася Божа ніжність і милосердя.

Відвертість та щирість створюють атмосферу довіри. Люди, які переживають війну, надзвичайно чутливі до фальші. Вони потребують не ідеальних промов, а справжнього серця, здатного співпереживати й бути поруч. Щирий катехит стає для них знаком того, що Церква залишається домом, де можна знайти правду та підтримку.

Відповідальність визначає здатність катехита бути опорою. У важкі часи він повинен усвідомлювати вагу кожного свого слова, жесту, поради. Кожна дія має допомагати людям знаходити у Христі силу та надію.

Усі ці чесноти разом формують образ катехита як морального провідника, який здатен вести людей шляхом духовного зцілення та відновлення.

У часи війни катехит несе подвійну місію:

- підтримувати віру в серцях людей;
- і водночас самим своїм життям свідчити про дію Божої благодаті.

Тож моральні чесноти катехита стають не лише елементом його особистого характеру, але й живою проповіддю, яка здатна зміцнювати громаду, підтримувати зранених і лікувати серця, що шукають надії. Якщо хочете, можу продовжити наступний підпункт або допомогти структурувати цей фрагмент у розділ⁶⁵.

⁶⁵ Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів 2019. С. 130-132.

Ви дуже точно окреслили одну з ключових відповідальностей катехита — бути чистим і ясним джерелом істини, особливо у праці з дітьми. Справді, діти сприймають світ значно безпосередніше, емоційніше і чутливіше, ніж дорослі. Будь-яка нечіткість, неточність чи двозначність у словах катехита може легко спричинити неправильне тлумачення, невпевненість або навіть поранити дитячу довіру.

Саме тому християнська педагогіка завжди наголошує на *прозорості серця й єдності життя і слова*. Катехит навчає не лише тим, що каже, а перш за все тим, *ким є*. Його внутрішня цілісність, вірність євангельським істинам, послідовність у поведінці та доброзичливість у ставленні — це те, що формує духовне середовище, в якому діти можуть пізнавати Бога без страху й плутанини.

Особливо у час війни, коли дитяча психіка й так перевантажена страхами та нестабільністю, важливо, щоб катехит:

- говорив просто, щиро й зрозуміло;
- пояснював складні істини у доступний та лагідний спосіб;
- не допускав різких чи суперечливих висловлювань;
- був уважним до питань і реакцій дітей, помічаючи найменші зміни у їхньому сприйнятті;
- завжди залишав місце для надії, любові та Божої близькості.

Катехит — це не просто вчитель. Це той, хто допомагає дитині побачити у Христі Друга, Захисника і Того, хто завжди з нею, навіть коли світ навколо здається небезпечним.

Саме така ясність, чистота й послідовність роблять катехита тим світлом, яке веде дітей до правди, до свободи серця і до справжньої зустрічі з Богом⁶⁶.

У часи, коли суспільство переживає глибокий стрес і невизначеність, катехит виконує кілька життєво важливих місій:

⁶⁶ Марцеліна Д. Виховання любові. «Педагогічна система блаженної Марцеліни Даровської» Язловець, 2011. С. 17.

1. Вихователь, який формує світогляд. Він допомагає молоді будувати фундаментальні моральні принципи, що стають опорою у будь-яких обставинах. Діти й підлітки, які зростають на засадах віри, надії та любові, вчаться протистояти страху, тривозі й руйнівним впливам війни.

2. Свідок живої віри. Катехит передає не лише знання про Бога, але й показує *як жити з Богом*. Його терпеливість, смиренність, далекоглядність і самовідданість стають живою іконою християнства, яку діти сприймають більш глибоко, ніж будь-які слова.

3. Провідник духовної стійкості. У тяжкі часи саме духовні чесноти стають тим, що тримає людину. Катехит навчає молодь внутрішній силі — довірі Богові, здатності бачити сенс навіть у стражданнях, вмінню зберігати радість серця, яка не є наївністю, а плодом надії.

4. Той, хто дає надію і підтримує серця. Його служіння спрямоване на те, щоб люди, особливо молоді, не втрачали орієнтирів, не піддавалися відчаю, а бачили, що світло сильніше, ніж темрява. Катехит стає «рукою», яка тримає інших, поки вони вчаться стояти на ногах самотійно.

У воєнний час значення катехита лише зростає. Він стає носієм духовної сили, яка допомагає вистояти не лише окремим людям, але й цілій спільноті. Адже саме формування здорових моральних і духовних цінностей — те, що дозволяє людству витримати навіть найтяжчі випробування та зберегти людяність⁶⁷.

У контексті російської агресії проти України безкорисливість постає однією з провідних моральних засад катехитичного служіння. Йдеться не лише про відмову від матеріальних вигод чи зовнішніх привілеїв, але насамперед про *внутрішню, психологічно зрілу безкорисливість*, яка виявляється у повній відданості духовному та особистісному добробуту вихованців. У таких умовах катехит покликаний діяти з максимальною чистотою намірів, ставлячи в центр

⁶⁷ Марцеліна Д. Виховання любові 'ю. «Педагогічна система блаженної Марцеліни Даровської» Язловець, 2011. С. 20.

свого апостоляту потреби інших, а не власне самоствердження чи особисті амбіції.

Безкорисливість стає визначальною рисою, що забезпечує автентичність катехитичного свідчення та дозволяє зберегти довіру спільноти в умовах війни, коли будь-яка подвійність або егоїзм особливо руйнують духовний простір. У воєнних реаліях, позначених глибинними травмами, втратами та моральними викликами, саме безкорисливе служіння катехита сприяє відновленню внутрішньої рівноваги дітей і молоді, їхній здатності бачити сенс і перспективу, незважаючи на загрози довкола.

Покликання катехита, будучи даром Божої благодаті, передбачає відповідальність за духовне супроводження тих, кому він служить. Через молитву, жертвність, щоденну працю та свідчення віри катехит стає співтворцем спасительного шляху вихованців. Саме тому в умовах війни безкорисливість набуває не лише етичного, а й екзистенційного виміру: вона формує стиль життя, спрямований на служіння Богові через служіння ближньому, що є одним із найвищих проявів християнської любові⁶⁸.

У період російської агресії проти України катехитичне служіння набуває особливої ваги, постаючи не лише формою церковної діяльності, але й конкретним виявом Божої благодаті та відповіддю на Його поклик до праці у винограднику Христовому. Уміння катехита щиро служити ближньому, спираючись на глибоку віру в Бога та усвідомлення того, що саме Господь є єдиним Спасителем людської душі, становить основу його покликання. Справжнє духовне служіння розпочинається там, де людина здатна добровільно спрямувати свої думки, прагнення й учинки на благо інших, відмовляючись від егоцентричних мотивів.

Таке самовіддане служіння є шляхом постійного духовного зростання, що виявляється у щоденній молитві, аскетичній праці над собою та практичній любові до ближнього. Катехитичне покликання розкривається як участь у

⁶⁸ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрія Шептицького, Львів 2015. С. 182.

Божому задумі спасіння людства, де кожна особа має своє неповторне місце та відповідальність. Бог є першоджерелом кожного покликання та Архітектором спасенного плану, у якому діє Їхня благодать, а людська свобода відповідає послухом і довірою.

Вірність катехитичному служінню не визначається рівнем таланту чи суто людськими заслугами, але передусім готовністю особи відгукнутися на Божу волю, служити іншим і дозволити Божій благодаті діяти через її життя. У цьому полягає сутність християнського покликання — стати знаряддям Божого миру й надії, особливо в умовах війни, коли духовна підтримка та моральна стійкість набувають вирішального значення для життя спільноти⁶⁹.

При організації катехитичного процесу надзвичайно важливо створити середовище, яке б характеризувалося правдою, любов'ю, безкорисливістю та моральною чистотою. Така атмосфера не лише підтримує християнську формацію, а й сприяє глибокому внутрішньому становленню особистості, формуючи чіткі життєві принципи та готуючи віруючу людину до їх захисту у різноманітних соціальних і моральних контекстах. Християнська постава катехита передбачає цілісне розвиток особистісних якостей, одночасно поглиблюючи його духовне життя і зміцнюючи віру. У цьому контексті катехит постає не лише як освітній наставник, але й як проповідник і апостол віри, здатний вести інших шляхом духовного зростання та особистісного вдосконалення⁷⁰.

Говорячи про катехита, слід підкреслити, що його діяльність не зводиться лише до професійних обов'язків, а є вираженням священничого покликання і служіння Церкві та Божому народові. Виховання віри і моральності передбачає не лише передавання знань, але й глибоке духовне пережиття, яке проявляється у власному житті священнослужителя. Священик, який виконує катехитичне служіння, є живим свідком Божої присутності і любові, його особистий духовний досвід стає основою авторитету та здатності наставляти інших.

⁶⁹ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 233-234.

⁷⁰ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 235-236.

Усвідомлення своєї місії та внутрішня духовна стійкість формують основу для успішного катехитичного служіння, адже воно вимагає від священнослужителя не лише навчати, а й своїм життям підтверджувати істину Євангелія, підтримувати віруючих у духовному зростанні і служити прикладом жертвості, милосердя та духовної відданості. У цьому контексті катехитичне служіння стає безпосереднім продовженням священничої місії — вести Божий народ шляхом віри, надії та любові, особливо в умовах випробувань і викликів, таких як війна чи суспільні кризи⁷¹.

У контексті священничого покликання та катехитичного служіння важливим є усвідомлення того, що духовна підтримка вірян та розвиток їхньої віри потребують не лише теоретичних знань, а й практичного духовного досвіду. Священик і катехит покликані бути активними агентами Царства Божого, спрямовуючи діяльність парафіяльних спільнот та окремих вірян на поглиблення духовного життя, формування моральних цінностей та готовності до служіння ближнім.

Особливо в умовах війни це покликання набуває додаткової значущості: служителі Церкви стають духовними провідниками, які підтримують стійкість громади, зміцнюють моральні орієнтири та сприяють збереженню єдності у вірі. У цьому контексті їхнє завдання полягає не лише у передачі знань, але й у практичному втіленні християнських чеснот у повсякденному житті, розвитку спільноти та формуванні навичок моральної відповідальності у вірян.

Таким чином, ефективне священниче та катехитичне служіння в умовах складних соціально-політичних обставин ґрунтується на поєднанні глибокого духовного життя, моральної витривалості та активного залучення до життя парафії. Воно спрямоване на те, щоб забезпечити духовну підтримку вірян, формувати їхню моральну та християнську ідентичність і сприяти розвитку

⁷¹ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрія Шептицького, Львів 2015. С. 182.

спільнот, здатних протистояти труднощам і зберігати віру навіть у найскладніших обставинах⁷².

У підрозділі, присвяченому дослідженню християнської постави духовенства в умовах випробувань, було виявлено значний вплив війни та кризових ситуацій на функціонування священнослужителів і на їхню роль у парафіяльних громадах. Аналіз дозволив виділити кілька ключових аспектів їхньої діяльності, що набувають особливого значення в кризовий період:

1. Роль морального орієнтира. Духовенство виступає як еталон моральності та духовних цінностей, які слугують джерелом внутрішньої сили для вірян, допомагаючи орієнтуватися у складних моральних і життєвих ситуаціях.
2. Духовна підтримка. Священнослужителі забезпечують базу духовної підтримки для парафіян, допомагаючи їм переживати емоційні та психологічні труднощі, надаючи сенс випробуванням та стражданням.
3. Приклад для наслідування. Через власну вірність, відданість та самопожертву духовенство стає моделлю поведінки для громади, надихаючи вірян до благодійності, взаємодопомоги та моральної стійкості.
4. Важливість духовного розвитку. Безперервне духовне вдосконалення священнослужителів дозволяє їм глибше розуміти християнське вчення та ефективно сприяти формуванню духовності і моральної свідомості парафіян.
5. Об'єднання громади. Духовенство здатне консолідувати громаду навколо спільних цінностей, регулярної молитви та духовних практик, формуючи атмосферу солідарності, підтримки та взаємодопомоги у складних умовах.

Отже, аналіз підкреслює ключову роль духовенства в періоди кризових ситуацій. Священнослужителі не лише виступають моральними та духовними

⁷² Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 236.

орієнтирами, але й забезпечують об'єднання та стійкість громади, підтримують віру і сприяють формуванню моральних цінностей серед вірян.

2.2. Професійні компетенції духовенства та катехитів в умовах воєнних випробувань

В умовах збройного конфлікту роль духовенства та катехитів набуває особливої значущості, оскільки вони виконують не лише релігійні обов'язки, а й виступають як духовні лідери, моральні орієнтири та джерела підтримки для вірян. Професійна підготовка та компетентність священнослужителів стають критично важливими, адже від них залежить не лише збереження віри, але й духовна стійкість парафіян, їхня здатність долати стресові та кризові ситуації.

Ключові професійні якості духовенства та катехитів у воєнний період можна окреслити наступним чином:

1. Моральна незалежність та авторитет. Священнослужитель має зберігати власну моральну автономію і авторитет навіть у умовах соціальної та політичної нестабільності. Це дозволяє йому залишатися вірним власному покликанню, надавати духовну опору парафіянам і сприяти формуванню моральної та духовної культури громади. Моральна стійкість духовенства є запорукою довіри, яка дозволяє віруючим черпати натхнення для особистого духовного розвитку.
2. Емоційна стабільність і здатність до духовної підтримки. У воєнний період парафіяни перебувають під впливом стресу, страху, переживань за власне життя та життя близьких. Духовенство повинно володіти високим рівнем емоційної зрілості та умінням надавати психологічну і духовну підтримку. Здатність зберігати спокій, виявляти емпатію та допомагати людям справлятися з внутрішнім напруженням є невід'ємною складовою професійного портрету священника та катехита.

3. Комунікативні навички та публічне виступництво. У складних умовах війни ефективна комунікація стає надзвичайно важливою. Священнослужитель має вміти правильно і послідовно доносити духовні меседжі, використовуючи публічні виступи, бесіди та інші форми взаємодії з громадою. Його слова повинні нести надію, підкріплювати моральну стійкість та сприяти єдності вірян.
4. Здатність до примирення та посередництва. Війна часто провокує конфлікти не лише на фронті, а й у межах спільнот. Професійне духовенство повинно володіти навичками посередництва, умінням врегулювати суперечки та сприяти примиренню, опираючись на моральні та релігійні принципи. Для цього необхідні високі рівні емпатії, мудрості та дипломатичності.
5. Гнучкість і адаптивність. Воєнні реалії вимагають від духовенства здатності швидко реагувати на змінні обставини. Священик та катехит повинні вміти організовувати богослужіння та пастирські заходи в нових умовах, оперативно враховувати потреби громади та створювати умови для духовного життя навіть за обмежених ресурсів.
6. Організаційні компетенції. Духовенство відіграє ключову роль у налагодженні релігійного та освітнього життя громади. Вміння організовувати спільні молитви, реколекції, катехитичні заняття та інші духовні заходи зміцнює духовну та моральну стійкість парафіян, сприяє формуванню згуртованої, підтримуючої спільноти.

Таким чином, професійні компетенції духовенства та катехитів у воєнний період охоплюють не лише глибокі богословські знання та педагогічні навички, а й моральну стійкість, емоційну зрілість, комунікаційні здібності, організаційні навички та здатність діяти як духовні лідери. Ці якості дозволяють ефективно виконувати місію Церкви, підтримувати духовну опору громади, об'єднувати

вірян навколо християнських цінностей і бути живим прикладом віри навіть у найскладніші часи⁷³.

У контексті військових конфліктів катехит виступає не лише як педагогічний наставник, а й як духовний пастир, який активно підтримує духовне життя громади та забезпечує формування моральної стійкості вірян. Його діяльність полягає у посередництві духовних цінностей, сприянні розвитку внутрішньої сили віруючих та збереженні духовного орієнтиру у складних обставинах. Особистий приклад катехита, його відданість служінню та свідчення власної віри є основними чинниками, що впливають на духовне і моральне зміцнення парафіян.

Катехит у таких умовах виходить за межі традиційної педагогічної функції, оскільки він стає ключовим елементом духовного відродження громади. Його роль полягає у створенні атмосфери довіри, солідарності та взаємної підтримки, що особливо важливо під час кризових подій. Завдяки власній стійкості у вірі та здатності підтримати парафіян у важкі часи, катехит сприяє формуванню спільної культури духовної опори, мотивує членів громади до активного морального та духовного життя і забезпечує посилення колективної стійкості.

Отже, у період воєнних випробувань катехит виступає як невід'ємний лідер духовної громади, чия діяльність забезпечує не лише збереження християнської віри, але й її активне зміцнення та розвиток у складних соціально-психологічних і моральних умовах. Його служіння стає фундаментом духовного здоров'я громади, допомагаючи віруючим долати стреси, страхи та моральні випробування, властиві воєнному часу⁷⁴.

У період військових конфліктів катехит виконує багатогранну функцію, що виходить за межі традиційного навчання основ християнської віри. Його

⁷³ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (дата звернення: 08.12.2025).

⁷⁴ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 5.

діяльність спрямована не лише на передачу богословських знань, але й на створення умов для духовного зростання, формування моральних цінностей та забезпечення підтримки віруючих у кризових обставинах. Основною метою катехитичного служіння у таких умовах є надання вірянам внутрішньої опори, допомога у пошуку сенсу страждань та формування стійкості, необхідної для збереження духовного здоров'я та моральної рівноваги під час війни.

Вислів митрополита Андрея Шептицького про катехита як хлібороба, який готує ріллю та сіє насіння, підкреслює системний та терплячий характер його роботи. Діяльність катехита має бути постійною та цілеспрямованою, спрямованою на формування духовних плодів у майбутньому. У умовах воєнних випробувань ця аналогія набуває особливої значущості, оскільки робота катехита передбачає укріплення віри, розвитку милосердя, співчуття, взаємопідтримки та братерства серед учнів і парафіян.

Ключовим аспектом діяльності катехита є поєднання педагогічної функції з пастирською місією. Він стає живим прикладом віри, надії та моральної стійкості, демонструючи, що духовні цінності реалізуються не лише через слова, а й через конкретні вчинки та життєві вибори. Катехит у воєнний період виступає джерелом духовної підтримки, допомагаючи вірянам долати як внутрішні, так і зовнішні труднощі, зберігати віру у Божу допомогу та формувати колективну моральну стійкість громади.

Хоча результати його праці можуть бути непомітними у короткостроковій перспективі, віра в те, що посіяне духовне насіння обов'язково принесе плоди, дозволяє катехитові залишатися відданим своєму служінню навіть у найскладніші часи. Таким чином, катехит у період війни виступає не лише педагогом, а й духовним лідером, наставником і прикладом життєвої мудрості. Його діяльність сприяє духовному відродженню, моральному зміцненню та консолідації громади, забезпечуючи стійкість

віруючих перед обличчям соціально-психологічних та моральних випробувань⁷⁵.

У умовах воєнних випробувань катехит виконує функцію не лише наставника, а й активного джерела духовного життя для парафіяльної спільноти. Його діяльність забезпечує вірянам підтримку, моральну розраду та орієнтири для адекватної реакції на соціально-психологічні та моральні виклики війни. Служіння катехита в таких умовах є системною і безперервною працею над формуванням духовної культури, укріпленням морального здоров'я та розвитку духовної стійкості громади. Це, у свою чергу, створює необхідні передумови для подолання наслідків воєнних конфліктів і сприяє ефективному відродженню спільноти після завершення воєнного періоду⁷⁶.

У умовах війни, коли щоденна реальність характеризується високим рівнем невизначеності та загроз, роль катехита набуває особливої значущості. Катехит виступає не лише як передавач знань про християнську віру, а й як духовний провідник, що надає підтримку, розраду та надію тим, хто опинився у складних обставинах. Його діяльність поєднує педагогічну компетентність із глибиною власної віри, що є ключовою умовою ефективної катехизації. У таких умовах катехит сприяє формуванню внутрішньої стійкості, моральної сили та духовної зрілості членів громади, забезпечуючи її здатність протистояти кризовим явищам.

Духовне та професійне зростання катехита передбачає безперервне самовдосконалення, систематичне оновлення знань та розвиток педагогічних і комунікативних навичок. Це дозволяє йому оперативно реагувати на виклики сучасного суспільства, адаптувати методи навчання до нових умов та ефективно виконувати свою місію у служінні громаді в період війни⁷⁷.

⁷⁵ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 6-7.

⁷⁶ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. С. 45-48.

⁷⁷ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 8-9.

У умовах війни педагогічна майстерність душпастиря, його здатність адаптувати методи викладання та комунікації до реалій конфлікту, набуває особливої значущості. Така компетентність створює умови для розвитку духовного здоров'я громади, оскільки в умовах кризового середовища важливо не лише пояснювати віровчення, а й допомагати вірянам усвідомлювати глибокий сенс страждань та випробувань, пов'язаних із війною. Священнослужитель надає практичні інструменти для збереження душевного спокою, формування моральної стійкості та сприяє духовному зростанню членів громади.

Душпастирська діяльність у воєнний час розглядається як покликання, що потребує високого рівня відданості та відповідальності. Душпастирі не лише передають основи християнської віри, а й виступають моральними орієнтирами для своїх учнів і парафіян. Їхня здатність нести світло надії у періоди випробувань, підтримувати духовний мир і допомагати людям зберігати віру в умовах кризи є важливою складовою формування духовної стійкості громади.

Таким чином, успішне поєднання духовної зрілості та педагогічних навичок дозволяє катехиту чи душпастирю ефективно взаємодіяти з учнями, підтримувати їх у складних обставинах, стимулювати моральний і духовний розвиток, а також забезпечувати формування стійкої та об'єднаної духовної спільноти. Духовна праця у воєнний період виступає ключовим чинником збереження віри, зміцнення морального здоров'я та духовного розвитку громади⁷⁸.

У період військових конфліктів біблійно-богословське формування віруючих набуває особливої актуальності, оскільки воно виступає важливим інструментом зміцнення віри та надання моральної підтримки. У цих умовах глибоке розуміння та засвоєння основних аспектів християнського послання стають ключовим чинником духовної стійкості, оскільки дозволяють вірянам

⁷⁸ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 8-9.

осмислити сенс особистих і колективних випробувань, знайти духовну опору та життєву орієнтацію.

Особливе значення має пізнання історії спасіння, яка традиційно поділяється на три основні етапи: Старий Завіт, життя, страждання, смерть і воскресіння Ісуса Христа та історія Церкви. Ці етапи тісно взаємопов'язані й формують цілісне розуміння божественного плану спасіння. Знання та осмислення цих історичних і богословських процесів сприяє усвідомленню власного духовного покликання, допомагає розпізнати своє місце у Божому провидінні та зміцнює моральну і духовну стійкість в умовах війни.

Особливою цінністю є вивчення життя та служіння Ісуса Христа, Його страждань, смерті та воскресіння, що виступає джерелом надії й духовної сили для подолання сучасних випробувань. Усвідомлення значення Христового служіння дозволяє віруючим знайти приклад жертвовної любові та мужності, що є надзвичайно важливим у кризових ситуаціях⁷⁹.

Не менш важливим компонентом біблійно-богословського формування є пізнання Символу віри, що концентрує основні догми християнського віровчення. Для повного усвідомлення цих догм необхідне глибоке розуміння їхнього значення в контексті особистої віри кожного індивіда. Усвідомлення змісту Символу віри сприяє формуванню стійких духовних засад, що дозволяють віруючим адекватно реагувати на кризові ситуації та підтримувати власну внутрішню цілісність.

Додатково, навчання щодо значення Літургії, молитви та Святого Причастя відіграє ключову роль у відновленні духовних сил і підтриманні внутрішнього балансу в умовах випробувань. В умовах війни, коли душі переживають значні психологічні та моральні навантаження, особливу увагу слід приділяти вивченню морального вчення християнства. Воно стає джерелом сили, надії та орієнтиром для поведінки у складних обставинах, допомагаючи віруючим знаходити шлях до примирення, миру та духовного зцілення.

⁷⁹ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 9-10.

Таким чином, біблійно-богословське формування у воєнний період виконує не лише освітню функцію, а й служить ефективним засобом духовного зміцнення, підтримки моральної стійкості та підготовки вірян до переживання кризових ситуацій. Воно дозволяє усвідомити глибину Божого плану спасіння та долати випробування з вірою в Бога як джерело сили та внутрішньої підтримки, що є критично важливим для збереження духовного здоров'я громади⁸⁰.

У період військових конфліктів, коли більшість людей стикаються з глибокими психологічними, моральними та духовними випробуваннями, біблійно-богословське формування набуває особливої значущості. Воно виступає одним із ключових інструментів для зміцнення духовної стійкості, підтримки віри та надання моральної опори у кризових умовах. Катехит, який виступає провідником цього процесу, повинен враховувати сучасні виклики та потреби громади, поєднуючи педагогічну майстерність із глибоким богословським знанням.

Серед основних аспектів біблійно-богословського формування, які набувають критичної важливості в умовах війни, виділяють такі:

1. Синтетичний характер знань. Катехит має не лише передавати окремі факти та події, а й створювати цілісну картину християнської віри. Кожна догма, біблійна істина та моральне настановлення повинні розглядатися у взаємозв'язку, що дозволяє учням бачити, як християнське вчення відповідає на актуальні виклики сучасного життя, зокрема ті, що пов'язані з війною. Синтезуючи знання, катехит формує цілісний світогляд, у якому віра стає органічною частиною повсякденного існування.
2. Вдосконалення власного розуміння віри. Поглиблене усвідомлення катехитом змісту християнських істин та доктрин дозволяє йому виступати не лише наставником, а й моделлю для учнів. У контексті

⁸⁰ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 10-12.

війни, коли люди часто ставлять питання про страждання, справедливість та надію, глибоко обізнаний катехит здатен допомогти вірним знайти відповіді та пройти через випробування, зміцнюючи їх духовно і морально.

3. Наближення до реального життя людей. Біблійно-богословське навчання повинно мати практичну спрямованість, бути тісно пов'язане з конкретними життєвими обставинами парафіян. У складних умовах війни воно допомагає знаходити зв'язок між вірою та повсякденним досвідом, зокрема підтримує здатність прощати, долати страждання, шукати справедливість і мужньо реагувати на втрати.
4. Практичне застосування знань. Духовне формування стає ефективним тоді, коли принципи християнської моралі та віровчення трансформуються у практичні інструменти для життя. Це включає навчання молоді й громади тому, як застосовувати християнські цінності для збереження надії, розвитку співчуття, мужності та духовної мудрості в умовах війни.

Отже, біблійно-богословське формування в умовах війни виконує не лише освітню функцію, а й стає потужним засобом підтримки духовного здоров'я суспільства. Воно забезпечує підготовку молодого покоління до активного, відповідального та усвідомленого християнського життя, сприяє глибокому розумінню християнського послання і його адаптації до реалій воєнного часу. Священнослужитель, який володіє такими знаннями та педагогічними навичками, стає не лише носієм віри, а й моральним та духовним провідником громади, здатним підтримувати її в найскладніші періоди⁸¹.

У період важких випробувань, зокрема війни росії проти України, катехит виступає не лише як педагогічний наставник у питаннях віри, а й як важливий духовний провідник та опора для осіб, які переживають трагедії, страждання та емоційне напруження. Його роль у умовах воєнного конфлікту набуває

⁸¹ Загальний катехитичний довідник. / упоряд. Львів: Свічадо, 1999. С. 238-239.

багатогранного характеру, оскільки катехит поєднує педагогічну діяльність із здатністю усвідомлювати і реагувати на глибокі духовні та психологічні потреби вірян, які перебувають у стані постійного стресу, невизначеності та морального випробування.

Знання Святого Письма та біблійних принципів стає основою катехитичної діяльності, особливо в умовах війни. Біблійні тексти, завдяки своїй духовній та моральній глибині, мають потенціал стати джерелом надії, сили та моральної підтримки для парафіян. Катехит, як духовний провідник, допомагає вірянам інтерпретувати Святе Письмо у контексті сучасних випробувань, акцентуючи увагу на ключових принципах християнської моралі — любові до ближнього, прощенні, милосерді, надії та взаємній підтримці.

В умовах війни біблійно-богословське формування стає не лише навчальною функцією, а й інструментом духовної стабілізації громади. Катехитичне і душпастирське служіння спрямоване на те, щоб через систематичне опанування біблійних знань та практичне застосування їх у житті допомагати людям знаходити сенс страждань, розвивати моральну стійкість, здатність долати внутрішні та зовнішні труднощі, а також зберігати віру у Божу допомогу. Таким чином, духовенство у воєнний період виступає не лише як наставник, а й як активний духовний лідер, здатний зміцнювати моральні та духовні засади життя громади та бути джерелом надії для вірян у складних обставинах⁸².

Вивчення богослов'я є одним із ключових аспектів професійної діяльності катехита. Глибоке засвоєння богословських принципів дозволяє не лише передавати вірянам основи християнської віри, а й сприяти усвідомленню, як ці принципи можуть застосовуватися в умовах війни. Наприклад, вчення про страждання, смерть, воскресіння та надію стає джерелом духовної сили та внутрішньої стійкості для вірян, допомагаючи їм переживати найскладніші моменти життя та знаходити сенс у стражданнях.

⁸² Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 10-12.

Сучасні методи катехізації, зокрема біблійна, літургійна та антропологічна, надають катехиту чи священику можливість поєднувати теоретичне навчання з практичним життєвим досвідом вихованців. У контексті війни, коли життя стає особливо вразливим і непередбачуваним, катехит повинен проявляти високу чутливість до потреб громади, поєднуючи духовну опіку з практичною підтримкою.

Зокрема, антропологічна катехіза спрямована на розуміння людини в її культурному, соціальному та психологічному вимірах, що дозволяє більш ефективно реагувати на виклики воєнного часу. Цей метод дає можливість не лише навчати християнських істин, а й формувати моральні, психологічні та соціальні навички, необхідні для адаптації до складних обставин, підтримки емоційного балансу та розвитку внутрішньої стійкості.

Таким чином, поєднання богословської підготовки та сучасних методик катехізації дозволяє катехитові виконувати багатогранну роль: він виступає не лише педагогом, а й духовним провідником, психологічною опорою та наставником у формуванні цілісної особистості, здатної протистояти випробуванням війни та зберігати віру, надію і духовну силу⁸³.

Гуманітарні науки, що входять до професійної підготовки катехита, відіграють ключову роль у формуванні його здатності до комплексного розуміння соціальних, культурних та психологічних аспектів життя вихованців. Особливої актуальності це набуває в умовах війни, коли люди переживають значні втрати, страх, депресивні стани та високий рівень стресу. Знання з психології, соціології, етики, педагогіки та інших гуманітарних дисциплін дозволяють катехитові ефективно взаємодіяти з людьми, адаптувати методи навчання та підтримки до конкретних обставин, а також враховувати індивідуальні потреби вихованців.

У контексті воєнних випробувань катехит виступає не лише як передавач релігійних істин, а й як провідник духовної, моральної та психологічної підтримки. Його діяльність спрямована на те, щоб допомогти людям знайти

⁸³ Загальний катехитичний довідник. / упоряд. Львів: Свічадо, 1999. С. 238-239.

внутрішню опору, усвідомити сенс страждань і випробувань, а також об'єднуватися навколо надії та віри. Такий підхід забезпечує цілісну катехитичну практику, у якій теоретичні знання інтегруються з реальними потребами та викликами сучасного світу, роблячи катехита важливим чинником духовної та моральної стійкості громади в умовах війни⁸⁴.

У воєнних умовах катехит виступає не лише як педагог, а як цілісний духовний провідник, який поєднує богословське знання з гуманітарною чутливістю. Його завдання полягає у створенні безпечного простору для духовного розвитку та моральної підтримки, де вірні можуть знаходити опору, розуміння і відновлювати внутрішній баланс.

Поєднання духовного та гуманітарного аспектів дозволяє катехитові:

1. Розпізнавати психологічні потреби — розуміти страхи, тривоги та емоційні реакції людей, які переживають війну.
2. Адаптувати методи навчання та підтримки — застосовувати підходи, що враховують індивідуальні особливості вихованців, їх соціальний і культурний контекст.
3. Підтримувати духовну стійкість — через богословське пояснення сенсу страждання, надії, любові і милосердя.
4. Сприяти моральному відродженню — навчати застосовувати християнські цінності у реальних складних обставинах, зміцнюючи громадську солідарність.

Таким чином, катехит стає мостом між богословським знанням і практичними життєвими потребами людей, забезпечуючи цілісне духовне і моральне виховання, яке стає особливо необхідним у часи війни⁸⁵.

Знання психології та педагогіки забезпечує катехита необхідними інструментами для гнучкого і диференційованого підходу до навчання, що враховує вікові, емоційні та психологічні особливості учнів. Такий підхід

⁸⁴ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 239-241.

⁸⁵ Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. С. 10-12.

дозволяє оптимізувати процес засвоєння навчального матеріалу, сприяє самовираженню вихованців і глибшому розумінню основ християнської віри. В умовах війни, коли емоційний стан людей часто нестабільний, психолого-педагогічна компетентність катехита допомагає не лише ефективно проводити навчальні заняття, а й зберігати власну емоційну стійкість, адаптуючись до різноманітних кризових ситуацій.

Крім того, пізнання суспільного та культурного контексту є важливим аспектом професійної підготовки катехита. Розуміння соціально-культурних особливостей різних груп дає змогу обирати оптимальні методи взаємодії з парафіянами, враховувати їхні потреби та обставини життя. У воєнний період такі знання сприяють збалансованому поєднанню духовної підтримки з реаліями повсякденного життя, забезпечуючи більш ефективну комунікацію та допомогу тим, хто перебуває у стані стресу, втрат чи моральної розгубленості⁸⁶.

Сучасні методи катехізи набувають особливої значущості в умовах війни, оскільки вони дозволяють катехитам ефективніше реагувати на духовні та психологічні потреби вірян. Біблійна катехіза сприяє глибокому засвоєнню основ християнської віри, тоді як антропологічна та інші методи дозволяють враховувати індивідуальні особливості, соціокультурні умови та психологічний стан учнів. Такий підхід забезпечує чутливість до переживань людей, допомагає відновити віру, відчуття гідності та надію навіть у складних обставинах.

Особлива увага приділяється використанню сучасних технологій і медіаресурсів. Цифрові платформи, онлайн-ресурси та інтерактивні методи навчання дозволяють катехитам підтримувати контакт із парафіянами, забезпечувати доступ до навчання та розширювати межі катехитичної діяльності у кризових умовах.

Поєднання гуманітарних дисциплін (психології, педагогіки, соціології та антропології) з глибокими духовними знаннями формує компетентність катехита як наставника і пастиря. Це дає змогу не лише передавати віровчення,

⁸⁶ Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. С. 239-241.

а й бути опорою для людей у стресових і травматичних ситуаціях, допомагаючи їм знаходити внутрішню силу, мир і надію⁸⁷.

Мистецтво катехизувати в умовах війни є багатогранним і складним процесом, що виходить за межі простого викладання теологічних істин. Катехит повинен володіти здатністю глибоко взаємодіяти з людьми, адекватно реагувати на їхні запити та питання, а також враховувати їхній емоційний і психологічний стан. У кризових обставинах така діяльність набуває особливого значення, оскільки парафіяни потребують не лише систематизованих знань про віру, а й підтримки, морального заспокоєння, духовного натхнення та надії.

Таким чином, ефективна катехитична праця у воєнний період передбачає поєднання професійної педагогічної майстерності з глибоким розумінням психологічних, соціальних та духовних потреб людей. Катехит стає не лише носієм знань, а й провідником духовної сили, здатним підтримати внутрішню стійкість та моральну витривалість громади⁸⁸

У контексті воєнних випробувань роль катехита виходить за межі традиційного навчання основ християнської віри. Катехит виконує функцію духовного провідника, який через процеси віри допомагає вірянам осмислювати страждання, страхи та втрати, з якими стикається суспільство в умовах війни. Його діяльність включає мистецтво слухання, спостереження за духовними та емоційними потребами парафіян, а також передавання віри через спільну молитву, богослужіння та духовні діалоги.

Катехит виступає як посередник між абстрактним розумінням віри та її практичним застосуванням у повсякденному житті. Він допомагає вірянам усвідомити, як принципи християнської моралі можуть бути реалізовані у конкретних життєвих обставинах, підтримуючи їхню духовну стійкість, надію та відчуття близькості Божої присутності.

⁸⁷ II Ватиканський собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів, 2014. С. 334.

⁸⁸ Загальний катехитичний довідник. / упоряд. Львів: Свічадо, 1999. С. 240.

Особлива увага в цей період приділяється педагогічним і методичним компетенціям катехита. Використання активних методів навчання, адаптованих до реалій війни, дозволяє більш ефективно комунікувати християнські істини, сприяє розумінню біблійного послання та богослужбових практик, а також підтримує емоційне й духовне здоров'я вірян. Таким чином, катехит поєднує духовне наставництво з педагогічною майстерністю, створюючи умови для формування моральної стійкості та внутрішньої духовної гармонії у складних обставинах⁸⁹.

Педагогічні принципи, засновані на ідеях блаженної Марцеліни Даровської, акцентують увагу на комплексному вихованні особистості, що включає не лише розвиток духовних цінностей, а й формування національної гідності та патріотизму. У контексті військового конфлікту ці аспекти набувають особливої ваги, оскільки молоде покоління потребує не лише теоретичних знань, а й моральної опори, прикладів стійкості та активної громадянської позиції.

Умови війни підкреслюють роль педагога як наставника, здатного поєднувати навчальну діяльність з підтримкою психологічного та духовного стану вихованців. Катехит, застосовуючи педагогічні підходи Даровської, має сприяти розвитку моральної свідомості, відповідальності, почуття солідарності та любові до Батьківщини, що є важливими чинниками формування цілісної, духовно й соціально зрілої особистості. Таким чином, педагогічне служіння у складних соціально-політичних умовах перетворюється на інструмент не лише навчання, а й виховання стійких, морально свідомих громадян, здатних переживати виклики війни з гідністю та надією⁹⁰.

Патріотизм як форма духовної ідентифікації реалізується через усвідомлення значущості національних цінностей, гідності та свободи. Педагогічна діяльність катехита у цьому контексті спрямована на те, щоб

⁸⁹ Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні. Досвід, труднощі, перспективи. / упоряд. Наталія Рибак, Марія Чайка ; Патріярша Катехитична Комісія УГКЦ Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. Львів-Рудно, 2005. С. 117.

⁹⁰ Загальний катехитичний довідник. / упоряд. Львів: Свічадо, 1999. С. 240.

вихованці усвідомили, що формування патріотичних цінностей відбувається не лише через вивчення історичних фактів, а й через активне особисте служіння своїй країні та народу. У період воєнного конфлікту національна свідомість та боротьба за незалежність набувають особливої актуальності, тому катехитична педагогіка має виступати фундаментом для формування духовно та морально зрілої свідомості, що включає любов до Батьківщини та відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Виховання патріотизму в умовах війни потребує від педагогів уміння надавати молоді моральну силу та орієнтири, що дозволяють правильно оцінювати цінності та пріоритети боротьби за свободу та національну гідність. У цей період духовні наставники стають прикладом того, що стійкість, віра та моральна відповідальність є джерелами сили, здатними підтримувати учнів у складних обставинах.

Отже, катехит, який поєднує педагогічну компетентність із глибокими духовними цінностями, виконує ключову роль у формуванні національної самосвідомості та вихованні відповідальних, вірних і патріотичних громадян, здатних служити своєму народові навіть у умовах війни та невизначеності.

Формування патріотизму в умовах війни потребує системного поєднання духовного, морального та соціально-культурного виховання. Катехит у цьому процесі виконує кілька важливих функцій:

1. Морально-етичне виховання. Через пояснення християнських чеснот — любові до ближнього, справедливості, милосердя та самопожертви — катехит допомагає учням усвідомити взаємозв'язок між особистими моральними принципами та патріотичною свідомістю. В умовах війни ці моральні орієнтири сприяють формуванню здатності протистояти негативним впливам та приймати відповідальні рішення в складних ситуаціях.
2. Засвоєння історико-культурного контексту. Катехит забезпечує системне ознайомлення з історією рідного народу, історією Церкви та духовних лідерів, які демонстрували стійкість і відданість національним цінностям.

Це формує у вихованців усвідомлення безперервності національної традиції та спадкоємності духовного покликання.

3. Інтеграція духовного та соціального досвіду. Катехит заохочує учнів до участі у суспільних і волонтерських проектах, пов'язаних із підтримкою громади, наданням допомоги постраждалим та захистом національних цінностей. Така практична діяльність дозволяє реалізовувати патріотизм не лише на рівні знань, а й на рівні конкретних вчинків, що відповідають християнським принципам.
4. Використання педагогічних технологій. Сучасні методи навчання, включаючи інтерактивні, проєктні та рефлексивні методики, дозволяють катехиту враховувати індивідуальні особливості учнів, їх психологічний стан та потреби. У контексті війни такі підходи сприяють формуванню емоційної стійкості, самоконтролю та здатності до морального вибору.
5. Спрямованість на духовну стійкість. Катехит допомагає вихованцям розвивати внутрішню силу через молитву, духовні вправи та біблійне роздумування. Це формує здатність долати страх, тривогу та моральні виклики, які виникають у період воєнних випробувань, і сприяє формуванню свідомого ставлення до власної ролі у служінні суспільству та Батьківщині.

Таким чином, педагогічна діяльність катехита в умовах війни поєднує духовне, моральне і соціальне виховання, що дозволяє не лише передавати християнську віру, але й формувати активних, відповідальних і патріотично свідомих громадян. Такий підхід забезпечує цілісне формування особистості, здатної відстоювати національні та моральні цінності у складних соціально-психологічних обставинах.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА ДУХОВНОЇ ФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ — ВИКЛИКИ, ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із ключових завдань організації освіти є забезпечення безперервної духовної формації майбутніх священнослужителів. Це передбачає не лише передачу знань з богослов'я, літургії та канонічного права, а й формування психологічної стійкості, моральної витривалості та уміння діяти у нестабільних соціальних та воєнних умовах. В умовах військового конфлікту особливо важливо поєднувати традиційні освітні підходи з практичними методиками, що готують священнослужителів до роботи у кризових ситуаціях, включаючи надання духовної підтримки постраждалим, організацію пастирської опіки та ефективну комунікацію з громадою.

Особлива увага приділяється розвитку компетентностей, які дозволяють священнослужителям поєднувати глибоке богословське знання з розумінням соціальних, психологічних та культурних аспектів життя парафіян. У цьому контексті актуальними стають такі напрями підготовки:

1. Психологічна та соціальна підготовка. Священнослужителі навчаються працювати з людьми, які переживають стрес, втрати, страх та травму війни, формуючи навички емоційної підтримки, активного слухання та морального наставництва.
2. Патріотична та етична формація. У процесі навчання підкреслюється важливість національної ідентичності та відповідальності перед громадою. Священнослужителі отримують знання про історичні та культурні аспекти українського народу, що дозволяє їм бути прикладом моральної стійкості та духовного патріотизму.

3. Методична та педагогічна підготовка. Священнослужителі вивчають сучасні методи катехизації, інтерактивного навчання та використання технологій, що дозволяє ефективно передавати духовні цінності навіть у умовах обмеженого доступу до традиційних освітніх ресурсів.
4. Практична пастирська діяльність. Окрім теоретичної підготовки, навчання включає стажування у парафіях та роботу з громадами в умовах кризи, що формує навички реагування на надзвичайні ситуації, організації допомоги та підтримки вірян.

Таким чином, організація освіти та духовної формації у воєнний період стає комплексним процесом, який поєднує богословське знання, педагогічні компетентності, психологічну стійкість та практичні навички служіння. Це дозволяє священнослужителям УГКЦ не лише виконувати свої традиційні обов'язки, а й ефективно діяти в умовах війни, забезпечуючи духовну підтримку, моральну стійкість та консолідацію громади.

3.1. Роль церковної освіти та духовної формації у протидії психологічним та моральним наслідкам війни

У період російсько-української війни роль Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) та її священнослужителів виходить далеко за межі традиційного пастирського служіння. Християнська релігія стає не лише джерелом духовної підтримки для вірян, а й важливим соціальним та ідеологічним чинником, що сприяє консолідації українського суспільства, формуванню національної самосвідомості та моральної стійкості населення.

Духовна формація священнослужителів у цих умовах має багаторівневий характер. Вона охоплює:

1. Духовний аспект – підготовка священнослужителів до надання моральної та релігійної підтримки, допомога в усвідомленні сенсу страждання та випробувань, формування у вірян надії, внутрішнього миру та стійкості

через молитву, богослужіння та катехизацію. У війні, яка приносить травму, втрати та страх, духовне наставництво стає основою для виживання, відновлення та соціальної згуртованості.

2. Соціальний аспект – Церква та її священнослужителі виступають як фактор солідарності, об'єднуючи громаду через спільні молитви, волонтерські ініціативи, освітні та культурні проекти. Організація дитячих та молодіжних таборів, освітніх курсів, гуртків і семінарів сприяє не лише духовному, а й соціальному розвитку молодого покоління, створюючи простір для морального виховання, національної ідентифікації та соціальної інтеграції у кризових умовах.
3. Ідеологічний аспект – християнська релігія виступає інструментом зміцнення національної самосвідомості та протидії зовнішній пропаганді. Через катехитичну та пастирську діяльність священнослужителі доносять до віруючих цінності свободи, гідності та відповідальності за Батьківщину, допомагаючи формувати моральні та духовні орієнтири, здатні протистояти насильству, маніпуляціям та деструктивним ідеям агресора.

Особливо важливим є поєднання духовної та гуманітарної підготовки священнослужителів. Знання психології, соціології, педагогіки та етики дозволяє катехитам і священикам ефективно взаємодіяти з різними групами населення, враховувати їхні потреби, страхи, травми та соціальні умови. У війні, де люди стикаються з втратою близьких, руйнуванням домівок і психологічним стресом, компетентний священик стає моральним, духовним і соціальним провідником, який допомагає відновлювати довіру, солідарність та духовну стійкість громади.

Таким чином, організація освіти та духовної формації в умовах війни має стратегічне значення не лише для підготовки компетентних священнослужителів, а й для підтримки духовної, соціальної та ідеологічної цілісності українського суспільства. Християнська релігія в цьому контексті

виступає як потужний чинник національної консолідації, морального зміцнення та формування колективної здатності протистояти агресії⁹¹.

Умови повномасштабної війни ставлять перед Українською Греко-Католицькою Церквою не лише духовні, а й значні освітні виклики. У цей період вона бере на себе особливу відповідальність за формування середовища, у якому віряни можуть отримувати підтримку, знання та орієнтири для духовного зростання. Освітня місія Церкви набуває нового змісту: вона стає інструментом зміцнення внутрішньої стійкості, плекання надії та збереження моральних основ у ситуації, коли суспільство переживає глибокі потрясіння.

Війна вимагає від церковних інституцій максимальної гнучкості та адаптивності. Навчальні програми, форми катехизації, методики підготовки священників і мирян потребують оновлення з огляду на реальні виклики, з якими стикаються люди: вимушене переселення, роз'єднання сімей, втрата близьких, тривалий стрес, емоційне виснаження. Саме тому Церква активно шукає нових педагогічних підходів, здатних відповідати на ці потреби, — від дистанційних форм навчання до створення безпечних освітніх просторів при громадах чи парафіях.

Адаптація освітньої діяльності дозволяє не лише зберегти неперервність духовної формації, але й посилити її актуальність. У такі часи катехизація, духовні курси, просвітницькі ініціативи стають потужним ресурсом підтримки, який допомагає людям долати страх, безнадію, внутрішню розгубленість. Через освіту Церква сприяє відновленню психологічної рівноваги, формує навички взаємопідтримки та дарує вірянам духовні орієнтири, здатні втримати їх у момент загального хаосу.

Крім того, освітня діяльність Церкви відіграє важливу роль у збереженні єдності спільноти. Вона об'єднує людей навколо спільних цінностей і сенсів, підтримує відчуття приналежності до великої духовної родини, яка не залишає

⁹¹ Доповідь Назара Дуди на Синоді УГКЦ. Хто такий катехит і чому він потрібен на кожній парафії <https://synod.ugcc.ua/data/dopovid-nazara-dudy-osoba-katehyta-ta-yogo-formatsiya-na-synodi-pyskopiv-ugkts-2018-roku-343/> (25.08.2025).

своїх членів наодинці з труднощами. Саме завдяки цьому формується атмосфера солідарності, що стає фундаментом суспільної стійкості в періоди активних військових дій. Таким чином, освітня місія УГКЦ у час війни постає не лише як релігійний обов'язок, але й як важливий суспільний інструмент підтримки та відновлення⁹².

У контексті нашої магістерської роботи *«Роль християнської релігії в російсько-українській війні: духовні, соціальні та ідеологічні аспекти конфлікту»* церковна освіта постає одним із ключових інструментів, через які Церква може протидіяти руйнівним наслідкам війни для особистості та суспільства. Освітні та формаційні процеси в УГКЦ спрямовані не лише на передачу знань, але й на зміцнення духовної опори, психологічної рівноваги та моральної зрілості вірян. В умовах тривалої агресії саме ці чинники визначають здатність людини залишатися стійкою, зберігати віру, а також підтримувати інших у кризові моменти.

Під час останнього Синоду єпископів УГКЦ було підкреслено, що життєздатність християнських спільнот у час війни безпосередньо залежить від рівня підготовки вірян до сучасних викликів — психологічних, соціальних, етичних та інформаційних. Це означає, що Церква покликана формувати людину, здатну осмислювати події війни крізь призму віри, долати страхи та невизначеність і водночас бути носієм християнських цінностей у щоденному житті. У цьому вимірі церковна освіта стає не лише академічним процесом, а механізмом духовної терапії, який допомагає вірянам пережити травми, зберегти психологічну цілісність і захиститися від внутрішнього розпаду.

Особлива роль у цьому процесі належить катехитам — людям, які перебувають на передньому краї духовної підтримки. Саме катехити супроводжують дітей, молодь і дорослих у засвоєнні духовних істин, навчають основ християнської моралі, допомагають осмислити складні події війни й знайти у них духовний сенс. У період суспільних потрясінь катехит стає фігурою, яка поєднує функції педагога, наставника, духовного радника й

⁹² Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів, 2013. С. 54.

психологічного підтримувача. Саме від їхньої компетентності та стійкості великою мірою залежить рівень моральної та духовної єдності громади.

Щоб забезпечити якісну і дієву підготовку таких фахівців, Церква потребує розбудови цілісної системи освіти катехитів. Це включає функціонування катехитичних центрів, богословських факультетів, спеціалізованих інститутів і короткотермінових формаційних програм. У цих структурах катехити здобувають знання з богослов'я, педагогіки, психології травми, кризового консультування, медіації та комунікацій — тобто компетенції, які сьогодні є критично необхідними для служіння у воєнний час.

Організація такої професійної й духовної підготовки покладається на єпископат, душпастирів і керівників освітніх закладів УГКЦ, що дозволяє забезпечити відповідність програм реальним потребам суспільства. Цей підхід дає змогу Церкві діяти проактивно: не лише реагувати на наслідки війни, але й формувати вірян, здатних створювати простір солідарності, підтримки й моральної сили. Таким чином, церковна освіта та духовна формація перетворюються на важливий інструмент психологічної стабілізації та духовного відродження українського народу в умовах російсько-української війни⁹³.

Особа, яка прагне стати катехитом, зазвичай виходить із середовища парафіяльної спільноти, добре знає її потреби й особливості та має бажання служити людям через духовне та моральне наставництво. Проте покликання катехита не обмежується лише внутрішнім бажанням: воно потребує ґрунтовної підготовки. Саме тому УГКЦ встановлює чіткі стандарти формації, а навчальні програми затверджуються церковною владою, щоб гарантувати глибину, відповідальність та компетентність майбутніх служителів. Освітній процес охоплює вивчення Святого Письма, творів Святих Отців, основ догматичного та морального богослов'я, літургійного життя, а також психології, педагогіки та навичок комунікації. Такий комплексний підхід дозволяє катехиту не лише

⁹³ Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів, 2013. С. 55-56.

передавати знання, а й супроводжувати людей у їхніх духовних пошуках та життєвих випробуваннях.

У контексті російсько-української війни ці компетенції набувають особливої ваги. Катехит стає не просто педагогом, а важливою постаттю духовної опіки в громаді — тим, хто здатен допомогти вірянам осмислити власні переживання, подолати внутрішню тривогу та знайти надію у світлі християнської віри. Психологічна та духовна грамотність катехита дозволяє йому працювати з дітьми, молоддю, сім'ями військових, переселенцями, людьми, які зазнали травм війни. Саме тому системна формація катехитів є одним із важливих інструментів протидії моральним і психологічним наслідкам війни.

Спільноти та ініціативи катехитів, що діють при парафіях і єпархіях, стають осередками духовного зростання та взаємопідтримки. У воєнний час вони виконують роль простору, де люди можуть знайти не тільки знання про віру, але й розуміння, співчуття та відчуття приналежності до християнської родини. Через катехитичні зустрічі, молодіжні програми, молитовні групи та соціальні ініціативи поширюються фундаментальні цінності — довіра, солідарність, милосердя, любов до ближнього. Ці цінності допомагають молодому поколінню зберігати внутрішню рівновагу та жити дух надії навіть у найскладніші моменти війни.

Таким чином, діяльність катехитів стає однією з ключових форм духовного спротиву російській агресії. Вони допомагають громадам не лише виживати у кризових умовах, але й зростати у вірі, зміцнювати моральну силу та формувати покоління, здатне зберігати людяність і духовну гідність у найважчі історичні часи⁹⁴.

У контексті російсько-української війни Катехитичний довідник УГКЦ набуває особливої ваги, адже стає своєрідним орієнтиром для тих, хто покликаний провадити людей крізь духовні та моральні випробування. В умовах, коли суспільство переживає масштабну травму, а віра багатьох

⁹⁴ Катехитична комісія УГКЦ. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів, 2013. С. 47-49.

піддається серйозним викликам, Довідник формує чіткі критерії, які допомагають катехитам виконувати свою місію відповідально, цілісно та в душі служіння.

Перший критерій наголошує на тому, що сучасний катехит повинен бути сформований з урахуванням реальних потреб євангелізації в історичний момент війни. Це означає, що катехиза має реагувати на страхи, невизначеність, втрати, зневіру та інформаційні атаки, які переживає українське суспільство. Катехит покликаний адаптувати зміст навчання до цих нових викликів, допомагати вірянам переосмислювати події війни у світлі християнського вчення та підтримувати їх у процесі духовного відновлення. Така діяльність сприяє подоланню «темних зон» суспільства — агресії, ненависті, дезорієнтації та моральної втоми.

Другий критерій підкреслює, що катехиза повинна виходити за межі простої передачі релігійних знань. Йдеться про інтегральне християнське виховання, яке поєднує інтелектуальне, духовне, моральне та практичне формування особистості. У воєнний час таке виховання допомагає людині не лише знати істини віри, але й знаходити у них сили для витривалості, уміння підтримувати інших та зберігати людяність. Завдання катехита полягає у відкритті перед людьми глибини християнського досвіду — утаємниченні у життя Церкви, її молитву, традиції, духовні практики, які можуть стати джерелом внутрішньої стійкості.

Третій критерій звертає увагу на необхідність гармонійно поєднувати символічний та пізнавальний виміри віри. Катехит має навчати не лише правильних догм (ортодоксії), але й формувати правдиву християнську практику (ортопраксію). Це особливо важливо під час війни, коли спосіб життя, вчинки та поведінка стають потужним свідченням віри. Також підкреслюється необхідність врахування взаємодії церковного та суспільного життя: катехит як мирянин живе у світі й щодня стикається з його болем, тому його свідчення має особливу силу й автентичність. Його погляд поєднує теологічне бачення з

досвідом реальних викликів війни, що робить його служіння ближчим та зрозумілішим для громади.

Особливу увагу Довідник приділяє педагогічному підходу, який повинен бути не лише теоретично обґрунтованим, але й практично застосовуваним. Катехит мусить володіти методами, які дозволяють ефективно працювати з різними віковими групами, травмованими людьми, молоддю, переселенцями та родинами військових. Його педагогічний досвід має бути таким, що здатний до повторення й використання у будь-якій парафіяльній спільноті. Це забезпечує сталість, послідовність і якість катехитичного служіння навіть у період воєнної нестабільності.

Таким чином, Катехитичний довідник визначає не лише зміст формації катехитів, але й окреслює духовні, педагогічні та соціальні орієнтири, необхідні для ефективної протидії моральним і психологічним наслідкам війни, зміцнення духовної єдності громади та збереження християнського свідчення в умовах збройного конфлікту⁹⁵.

Катехитичний довідник УГКЦ, особливо в умовах російсько-української війни, формує цілісне бачення того, яким має бути сучасний катехит, і визначає три фундаментальні виміри його формації: «бути», «знати», «вміти діяти». Ці виміри доповнюють один одного й творять цілісну модель служителя, здатного відповідати на духовні та психологічні виклики, що постали перед українським суспільством.

Перший вимір — «бути» — стосується особистої ідентичності катехита, його духовної зрілості, автентичності та внутрішньої готовності служити. У воєнний час цей вимір набуває особливої актуальності, адже від катехита очікується не лише інтелектуальна компетентність, а й здатність бути носієм надії, миру та стійкості. Формація у цьому напрямі допомагає катехиту дозрівати як особистості, яка живе Євангелієм і може свідчити про нього навіть посеред людського болю та хаосу війни. Такий катехит стає не просто

⁹⁵ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. С. 43-45.

викладачем, а духовним апостолом — людиною, чия присутність сама по собі має лікувальний і підтримувальний ефект.

Другий вимір — «знати» — звертає увагу на богословські, педагогічні, психологічні та культурні знання, необхідні для виконання місії. Сучасний катехит повинен розуміти богословські основи віри, знати Святе Письмо, традицію Церкви, бути обізнаним у питаннях морального богослов'я та духовної практики. У контексті війни до цього додається знання психології травми, особливостей роботи з людьми, які пережили втрату чи евакуацію, а також здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, протистояти маніпуляціям і пропаганді. Знання стають не самоціллю, а інструментом підтримки та зміцнення людей, які шукають сенсу і відповіді в умовах випробувань.

Третій вимір — «вміти діяти» — підкреслює потребу в практичних вміннях: здатності комунікувати, організовувати навчальний процес, супроводжувати групи, вести діалог, слухати, підтримувати та наставляти. Катехит має володіти методами педагогічної роботи, бути здатним адаптувати навчання до різних вікових груп і соціальних ситуацій, а також застосовувати інтерактивні, емпатійні та креативні підходи. В умовах війни це також означає вміти створити безпечний простір для людей, які переживають сильний стрес, та провести їх шляхом духовного зцілення.

Об'єднані разом, ці три виміри формують цілісну місію катехита — бути світлом, надією та духовною опорою для спільноти, виховувати людей у дусі Євангелія та сприяти формуванню суспільства, здатного протистояти злу не лише силою, але й духовною стійкістю. Катехит покликаний стати посланцем Божої любові, який несе підтримку, мудрість і натхнення тим, хто найбільше цього потребує у часи війни. Таким чином, формація катехитів стає не лише внутрішньоцерковним завданням, а важливою складовою духовної та соціальної оборони українського народу⁹⁶.

⁹⁶ Загальний катехитичний довідник. Львів: Свічадо, 1999. С. 234-235.

У погоні за світлом у складні та темні часи російсько-української війни формування катехитів набуває особливої ваги та значення. Коли суспільство переживає глибокі рани, моральне виснаження та психологічні потрясіння, Церква покликана відповідати на ці виклики, виховуючи нове покоління служителів, здатних нести надію, правду та духовну підтримку. Формування катехитів у цей період перетворюється на справжнє служіння світлові — внутрішньому, духовному, тому, яке здатне освітити шлях у часи невизначеності.

Початок цього шляху часто закладається всередині християнських спільнот, де зароджується апостольське покликання — те тихе внутрішнє бажання служити іншим, яке неможливо приглушити навіть вибухами війни. Саме в таких спільнотах люди відкривають свою здатність співчувати, слухати, підтримувати й ділитися вірою. Тут формується внутрішня готовність брати на себе відповідальність за інших, бути їхнім провідником у духовному житті, допомагати їм долати страх і сумніви. Апостольське покликання народжується не через зовнішні обставини, а як дар Святого Духа, який зміцнює людину навіть у найскладніші історичні моменти.

У цьому процесі особлива роль належить священику — духівнику та наставнику, який супроводжує майбутнього катехита на шляху духовного визрівання. Священик є тим, хто допомагає сформувати в людині глибокий зв'язок із Божим словом, вкорінює її у традиції Церкви та скеровує у формуванні внутрішньої дисципліни. Він ділиться духовною мудрістю, навчає читати події війни крізь призму віри, допомагає розпізнати справжні мотиви служіння та утвердитися у покликанні.

Таке наставництво стає важливим джерелом підтримки, адже катехит у воєнний час стикається не лише з навчальними чи педагогічними завданнями, а й з глибоко людськими драмами — втратами, страхом, розбитими сім'ями, травмованими дітьми та дорослими. Саме тому духовний провід священика сприяє формуванню в катехиті внутрішньої зрілості, мудрості та стійкості, без яких неможливо бути світлом для інших.

Таким чином, формування катехитів стає не просто освітнім процесом, а дорогою духовного становлення, яка бере свій початок у живих спільнотах віри, живиться апостольським покликанням і зміцнюється через пастирську підтримку священика. У час війни ця місія набуває особливої благодаті: вона допомагає Церкві залишатися джерелом надії та духовної сили для народу, що бореться за свою свободу та гідність⁹⁷.

Для того, щоб катехити могли повністю розкрити свій духовний і апостольський потенціал, Церква повинна створювати умови для їхнього постійного зростання. Парафіяльні ініціативи стають першим і надзвичайно важливим середовищем такої формації. Школи молитви, реколекції, богословські зустрічі, духовні бесіди зі священиком — усе це допомагає майбутнім катехитам поглиблювати свій зв'язок із Богом, укріплювати віру та усвідомлювати власне покликання. У час війни такі ініціативи набувають особливої ваги, адже вони не лише збагачують духовно, а й дозволяють віднайти внутрішній мир і підтримку серед спільноти.

Однак парафіяльна формація — лише перший крок на довгій дорозі становлення катехита. З огляду на невизначеність і складність сучасних обставин, Церква передбачає потребу у створенні вищих центрів катехитичної підготовки. Це можуть бути спеціалізовані школи, катехитичні інститути та формаційні програми, де поглиблено вивчаються Святе Письмо, богослов'я, педагогіка, духовність, а також психологія травми та методи супроводу людей у кризових ситуаціях. Такі центри стають простором, де майбутні катехити можуть не лише здобувати знання, але й інтегрувати їх у власний духовний досвід, вчитися відповідальній комунікації та взаємодії зі спільнотою.

На єпархіальному рівні важливе місце займають катехитичні курси та школи — вони є проміжною ланкою між парафіяльною формацією та спеціалізованою катехитичною освітою. Тут формується середовище взаємного навчання: катехити отримують нові знання, а також діляться власним досвідом роботи зі спільнотами, що дозволяє збагачувати одне одного та зміцнювати

⁹⁷ Загальний катехитичний довідник. Львів: Свічадо, 1999. С. 236-237.

якість катехитичного служіння загалом. Єпархіальні програми допомагають також формувати мережу співпраці, яка є надзвичайно цінною в умовах війни, коли громади потребують швидкої та компетентної підтримки.

У цей період важких випробувань формування катехитів постає не лише як внутрішньоцерковний процес, а як стратегічний інструмент духовної стійкості українського суспільства. Через глибоку формацію виростають люди, здатні нести світло, підтримку та надію іншим, впливати на моральний стан громади та сприяти збереженню духовної гідності народу. Це особливо важливо в умовах війни, коли саме духовні провідники здатні підтримати тих, хто переживає втрати, страх чи виснаження.

Школи для катехитів у такому контексті стають справжніми форпостами духовного розвитку. Вони систематично, послідовно й уважно формують нове покоління катехитів, які матимуть необхідні компетенції, щоби служити людям у часи невизначеності та болю. Їхня мета — не просто навчити передавати знання, а допомогти сформувати особистостей, здатних у щоденному житті свідчити про віру, любов і милосердя. Таким чином, ці формаційні заклади стають опорою Церкви, що підтримує духовний спротив українського народу перед обличчям агресії та сприяє його відновленню та зміцненню⁹⁸.

Головним змістом навчання у школах для катехитів є не лише засвоєння християнських істин, але й глибоке занурення у сенс людського життя в його духовному, культурному та суспільному вимірі. Катехити покликані не просто передавати знання, а бути провідниками віри, тому навчання зосереджується на глибокому вивченні християнського послання, формуванні здатності бачити людську долю в широкому культурному та історичному контексті, а також на впровадженні «педагогіки віри» — особливого підходу, що поєднує духовність, мудрість і практичні методи навчання. Систематичність, якість і продуманість навчального процесу мають сприяти розвитку апостольського духу, здатності катехитів свідчити про Євангеліє та відповідально виконувати місійне завдання Церкви, особливо у час війни.

⁹⁸ Катехитичне служіння в УГКЦ // <https://ucu.edu.ua/news/katehytychne-sluzhinnya-uhkts/> (21.08.2025).

Важливим елементом формації є взаємодія катехитів із різних парафіяльних спільнот. Така інтеграція дозволяє не лише обмінюватися досвідом, але й глибше осмислювати християнські цінності, бачити різноманітність духовних потреб вірних та адаптувати методи праці до різних ситуацій. Для тих, хто вже займає відповідальні позиції у сфері катехизації, організовуються спеціалізовані школи для відповідальних за катехизу. У таких школах рівень теологічної, педагогічної та духовної вимог значно вищий, оскільки учасники мають вести за собою інших і забезпечувати якість катехитичної праці у своїх громадах.

Насамперед, програми цих шкіл повинні відповідати конкретним умовам і потребам єпархії. У період російської військової агресії проти України це означає врахування додаткових викликів: роботи з травмованими людьми, супроводу сімей військових, підтримки переселенців, формування психологічної стійкості та духовної надії. Катехити мають отримувати інструменти, необхідні для того, щоб бути поруч із людьми в момент їхніх переживань, сумнівів і страхів, надаючи їм духовний супровід через молитву, слово, діалог і спільнотне життя.

Яскравим прикладом такого підходу є Тернопільсько-Зборівська архиєпархія, де катехитичні курси складаються з трьох модулів і формують цілісну структуру навчання. Ці курси поєднують богословську освіту, духовну формацію та педагогічні навички. Вірні, які проходять ці модулі, не лише поглиблюють свої теоретичні знання, але й зростають у духовності, здобуваючи практичний досвід і готовність до служіння. Завершення курсів супроводжується отриманням сертифікатів та благословенням на апостольське служіння, що символічно підкреслює їхню відповідальність і готовність виконувати роль катехита у своїх спільнотах.

Таким чином, у період великих випробувань школи для катехитів і спеціалізовані катехитичні курси стають не лише навчальними осередками, але й духовними маяками, що формують зрілих, свідомих і відповідальних служителів. Вони надають знання, укріплюють віру, поглиблюють покликання і

готують вірних до служіння в умовах складного й болісного часу, коли Церква покликана бути джерелом світла, надії та духовної підтримки для українського народу⁹⁹.

У цей час вогню й випробувань, коли Україна стоїть на передньому краї боротьби за свою свободу та гідність, вищі центри — інститути катехитичного душпастирства — набувають особливої ваги. Вони стають не лише освітніми осередками, а справжніми духовними фортецями, у яких формується нове покоління катехитів, здатних служити спільноті з мудрістю, відповідальністю та внутрішньою стійкістю. У контексті війни ці інститути виступають як запорука професійної підготовки та духовної міцності, необхідних для того, щоб катехити могли підтримувати вірних, які щоденно стикаються з болем, невизначеністю та втратами.

Такі центри займають особливе місце в житті католицької спільноти, оскільки вони виткані з поєднання глибокого богословського знання, пастирської практики, досвіду служіння й духовної мудрості. Їхня роль полягає не лише у передаванні знань, а у формуванні духовної ідентичності катехита, його здатності бути свідком віри, провідником і підтримкою в умовах, коли людські серця найбільше потребують світла. Тут катехити вчаться читати реальність крізь призму Євангелія, розпізнавати духовні потреби людей, працювати з травмованими особами та відповідально здійснювати своє апостольське служіння.

Інститути катехитичного душпастирства також забезпечують простір для зростання спільнотності — майбутні катехити зустрічають однодумців, діляться досвідом, вчаться творити духовні спільноти та співпрацювати на благо Церкви. Це середовище формує не лише професійні навички, але й дух братерства, довіри й підтримки, що є особливо важливим у час війни.

У час, коли український народ переживає глибокі потрясіння, ці інститути стають символом надії та відновлення. Вони допомагають Церкві залишатися поруч з людьми, підтримувати їх духовно та морально, а також

⁹⁹ Катехитичне служіння в УГКЦ // <https://ucu.edu.ua/news/katehytychne-sluzhinnya-uhkts/> (21.05.2025).

готувати тих, хто вміє нести світло віри туди, де панує темрява війни. Таким чином, інститути катехитичного душпастирства є важливим елементом духовної оборони України, сприяючи формуванню зрілих, стійких і відданих служителів, яких потребує сучасна Церква та суспільство¹⁰⁰.

Вищі центри — інститути катехитичного душпастирства — постають як унікальні освітні простори, де наука, систематичність і духовність зливаються в єдиний гармонійний контекст. Це не просто навчальні заклади, а середовища цілісного формування особистості майбутнього катехита. Тут студенти набувають богословських і педагогічних знань, проходять духовну формацію та готуються до місійного служіння. Головне завдання таких інституцій полягає у підготовці катехитів, здатних провадити катехитичні програми на єпархіальному й парафіяльному рівнях, проте їхня місія значно ширша. Вони формують «*форматорів катехитів*» — тих, хто не лише навчає, але й здатен передати духовний досвід, педагогічні навички, мудрість та бачення наступним поколінням служителів Церкви.

В Україні ці інститути відкривають свої двері для всіх, хто прагне навчатися, зростати та служити. Одним із ключових осередків катехитичної освіти є Катехитично-педагогічний інститут Українського католицького університету, який уже понад двадцять років готує катехитів, учителів християнської етики та фахівців у сфері духовного виховання. Випускники цього інституту — це не лише носії знань, а й живі провідники світла, які, розсіяні від Луцька до Києва, наповнюють різні регіони України християнським свідченням, духовною підтримкою та надією. У час війни їхня роль стає ще помітнішою: вони супроводжують громади, працюють з молоддю, підтримують родини військових, допомагають людям переживати втрати та зберігати віру.

Такі інститути є наочним підтвердженням того, що Церква завжди готова підносити гідність своїх вірних, забезпечувати їх якісною освітою та формувати служителів, здатних діяти в найскладніших умовах. Вони реалізують глибинний зміст церковної місії — ростити зрілу, свідому та духовно укорінену

¹⁰⁰ Загальний катехитичний довідник. Львів: Свічадо, 1999. С. 236-238.

спільноту, яка здатна підтримувати одне одного та служити ближньому. У контексті війни це служіння набуває особливої ваги, адже формування катехитів та їхніх наставників стає важливою частиною духовного фронту України.

Український Католицький Університет у цьому процесі виступає справжнім світлофором духовного й професійного зростання. Це місце, де майбутні християнські педагоги, катехити, біблійні аніматори та душпастирські лідери проходять шлях становлення, отримуючи всебічну освіту, засновану на поєднанні академічної глибини та духовної традиції. УКУ виступає піонером у сфері християнської освіти в Україні, пропонуючи різні навчальні програми, які допомагають формувати людей, здатних проливати світло у темряві випробувань, підтримувати спільноту та бути провідниками християнської надії й любові.

У цьому складному історичному періоді інститути катехитичного душпастирства стають опорами духовної стійкості та провідниками світла, що допомагає українському народу зберігати віру, цілісність та силу духу¹⁰¹.

Програма «Християнська педагогіка та організація дозвілля» є унікальним освітнім напрямом, що поєднує педагогічну майстерність, духовну формацію та творчу діяльність. У ній принципи християнської віри природно інтегруються в процес навчання та виховання, формуючи середовище, де освіта стає не лише інтелектуальним розвитком, а й шляхом зростання особистості. Така програма створена для тих, хто прагне не просто передавати інформацію, а впливати на серця й світогляд молодого покоління, виховуючи його в душі любові, відповідальності та християнської мудрості.

Цей напрям відкриває широкі можливості для служіння в різних сферах — від шкільної освіти до парафіяльних спільнот, дитячих та молодіжних програм, літніх таборів, реколекцій і дозвіллевих ініціатив. Організація дозвілля у християнському дусі дає змогу створювати простори, де молодь може не

¹⁰¹ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. С. 132-135.

лише відпочивати, але й формувати лідерські навички, вчитися співпраці, розвивати духовність і будувати глибші взаємини. У час війни ці компетенції набувають ще більшої актуальності, оскільки якісно організований відпочинок та духовно-педагогічні програми допомагають дітям і молоді долати стрес, знаходити підтримку та відчувати безпеку.

Програма готує фахівців, які розуміють дитину та молодь у сучасному контексті, вміють працювати з травмованими, емоційно виснаженими або дезорієнтованими учасниками освітнього процесу. Вона навчає будувати взаємодію, створювати теплу атмосферу та формувати середовище, де кожна особа може відчувати свою цінність і приналежність до спільноти.

Таким чином, «Християнська педагогіка та організація дозвілля» — це не лише професійна освіта, а й шлях до місійного служіння. Програма формує педагогів і аніматорів, які здатні нести світло віри, виховувати дітей і молодь у дусі Євангелія та творити простори, де зростає надія, мир і взаємна підтримка. Вона відкриває двері до покликання, що поєднує педагогіку, творчість і глибоку духовність, роблячи випускників справжніми провідниками християнських цінностей у сучасному світі¹⁰².

Програми підготовки катехитів та біблійних провідників відкривають перед студентами простір глибокого занурення у Боже слово, його богословський зміст і духовну мудрість. У процесі навчання майбутні служителі не лише опановують методи інтерпретації Святого Письма, але й вчаться розуміти його в контексті сучасних викликів, щоб уміти промовляти до сердець людей, які живуть у реаліях війни, втрат і надії. Ці програми формують здатність зробити Біблію живою та дієвою — такою, що здатна підтримувати, просвітлювати і надихати у найтемніші часи. Завдяки цьому слово Боже виходить далеко за межі університетських аудиторій і стає джерелом світла для парафій, спільнот і кожного, хто шукає духовної підтримки.

¹⁰² Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. С. 137-139.

Програма «Основи християнської віри» запрошує студентів до усвідомленого і глибокого входження у таємницю віри. Вона орієнтована на тих, хто прагне не лише особисто зростати, але й долучатися до життя спільноти як активний і відповідальний парафіянин. Учасники цієї програми отримують фундаментальне богословське розуміння, навчаються розрізняти ключові елементи церковної традиції, пізнають духовні практики та вчать жити вірою у конкретному суспільному контексті. Така підготовка формує людей, які можуть свідомо передавати досвід віри іншим і підтримувати розвиток життя своїх громад.

Український Католицький Університет у цьому процесі виступає унікальним середовищем, де слово Боже та академічна освіта поєднуються у єдиний простір служіння. УКУ є місцем, де покликання стає професією, а професія — служінням Церкві та суспільству. Тут твориться атмосфера, у якій студенти не лише навчаються, але й відкривають своє місце у Божому задумі, знаходять сили пройти через випробування та стають свідками світла у час, коли темрява намагається захопити людські серця. Саме в УКУ майбутні катехити, біблійні провідники та християнські педагоги отримують знання, натхнення і духовну опору, необхідні для праці у спільнотах, які особливо потерпають від наслідків війни.

Окремо варто згадати діяльність Інституту Пресвятої Трійці в Дрогобичі, що діє в Самбірсько-Дрогобицькій єпархії УГКЦ. Цей інститут є важливим інтелектуально-духовним осередком, який сприяє формуванню катехитів, мирян-лідерів та тих, хто прагне поглибити своє знання віри. Тут поєднується академічна підготовка з пастирською практикою, а навчання орієнтоване на потреби місцевих громад, що є особливо важливим у час війни. Інститут Пресвятої Трійці допомагає мирянам здобути компетентності для катехитичного служіння, розвиває біблійну грамотність, навички духовного супроводу та розуміння церковної традиції. Його діяльність є ще одним свідченням того, як Церква в Україні інвестує у формування зрілої, відповідальної та духовно сильної спільноти.

Таким чином, різні освітньо-формаційні програми — від підготовки катехитів до вивчення основ віри — формують цілісний простір розвитку, у якому кожен охочий може знайти шлях до служіння Богові та людям. Попри виклики, спричинені війною, ці інституції продовжують нести духовне світло, зміцнювати громади та виховувати тих, хто стане опорою українського народу в його боротьбі за правду, свободу і гідність¹⁰³.

Інститут Пресвятої Трійці здійснює видатний вплив на підготовку катехитів та християнських педагогів в умовах нинішнього важкого випробування українського народу. У час, коли війна руйнує звичний порядок і ставить суспільство перед глибокими моральними та духовними викликами, цей інститут стає живим джерелом творчої енергії, богословської думки та педагогічної мудрості. Він формує нове покоління служителів, здатних працювати з дітьми, молоддю, сім'ями та громадами — саме з тими, хто найбільше потребує духовної підтримки та світла надії.

Інститут пропонує низку інноваційних програм і методичних матеріалів, розроблених із врахуванням сучасних викликів і потреб Церкви. Його підхід спрямований не лише на передання знань, але й на пробудження покликання — внутрішнього прагнення служити ближнім. Завдяки цьому випускники інституту здобувають не тільки професійні компетентності, а й духовну глибину, що дозволяє їм приносити світло віри у сьогодення, позначене болем, тривогою та пошуком опори.

У цьому широкому контексті важливою є також діяльність Академії Івана Золотоустого в Івано-Франківську, яка займає особливе місце в системі духовної освіти УГКЦ. Ця академія є одним із найбільш динамічних і впливових духовно-освітніх центрів, покликаних формувати катехитів, мирянських лідерів, педагогів та діячів християнської просвіти.

Академія Івана Золотоустого поєднує серйозну богословську підготовку з практичними навичками катехитичного служіння, розвиваючи в студентів здатність осмислювати віру в контексті сучасних культурних і соціальних

¹⁰³ Дрогобицький Інститут Пресвятої Трійці // <http://www.sde.org.ua/study/institute.html> (20.06.2025).

процесів. Вона також активно реагує на реалії війни: готує фахівців, здатних працювати з травмованими дітьми та молоддю, підтримувати родини військових, провадити катехитичні програми в громадах, які пережили втрату чи вимушене переселення.

Інноваційні курси, духовні формаційні зустрічі, майстер-класи, практичні тренінги та наукові ініціативи Академії створюють міцну платформу для розвитку служителів, які вміють адаптувати християнське послання до умов сучасного суспільства. Завдяки цьому вона стає важливим центром духовної освіти, що вносить вагомий вклад у зміцнення духовної стійкості українського народу.

Таким чином, як Інститут Пресвятої Трійці, так і Академія Івана Золотоустого є опорними каменями сучасної катехитичної освіти в Україні. Вони допомагають Церкві готувати мудрих, компетентних і духовно зрілих служителів, які несуть світло віри в непрості часи та підтримують людей, котрі шукають надію, розуміння й духовний супровід посеред воєнних викликів¹⁰⁴.

Академія Івана Золотоустого втілює концепцію сучасного освітнього закладу, спрямованого на всебічну розбудову філософських і богословських наук, що є фундаментом формування зрілих християнських лідерів. Вона створює інтелектуальний і духовний простір, у якому поєднуються академічна глибина, церковна традиція та актуальні потреби українського суспільства в умовах війни. У цьому середовищі студенти не лише навчаються, але й поступово відкривають для себе служіння як покликання, що вимагає зрілості, відповідальності та готовності бути світлом для інших.

Особливе місце в структурі академії займає **катехитично-педагогічний факультет**, який відзначається як важлива арена формування катехитів, мирянських лідерів та викладачів християнської етики й богослов'я. Він виконує роль своєрідного духовно-освітнього санктуарію — місця, де талант, покликання та віра зростають у гармонійному поєднанні. Саме тут майбутні служителі отримують ґрунтовну богословську освіту, знайомляться з

¹⁰⁴ Івано-Франківська академія Івана Золотоустого // <http://ifaiz.edu.ua/> (05.04.2025).

педагогічними методиками, вчать працювати з дітьми, молоддю, сім'ями та парафіяльними громадами.

Факультет плекатиме середовище, у якому студенти можуть розвивати власну духовність, вчитися розпізнавати голос Бога у своєму житті та поглиблювати усвідомлення місійної відповідальності. Він переповнений атмосферою духовних цінностей, братерства та взаємної підтримки, що дає змогу студентам зростати не лише інтелектуально, а й як майбутнім провідникам спільнот.

Катехитично-педагогічний факультет Академії Івана Золотоустого також сприяє формуванню викладачів богослов'я, які здатні відкривати християнську глибину у доступний і живий спосіб. У час війни ці фахівці набувають особливого значення, адже їхня праця допомагає підтримувати духовну стійкість суспільства, навчати молодь розпізнавати правду, розуміти сенси історичних подій і знаходити сили в Божому слові.

Таким чином, діяльність цього факультету несе далеко більший вплив, ніж просто академічна підготовка. Він формує християнських педагогів і катехитів, які готові віддати себе служінню Богові й людям, ставати провідниками віри та надії у своїх громадах, особливо в ті часи, коли український народ переживає складні випробування¹⁰⁵.

Ці освітньо-формаційні центри поєднують у собі духовну різноманітність, поглиблене богословське навчання та реальний практичний досвід служіння, завдяки чому вони стають ключовими майданчиками для підготовки катехитів, християнських педагогів і лідерів парафіяльних спільнот. У їхніх стінах формується цілісна особистість служителя — людина, яка бере до серця духовні потреби інших, володіє глибоким знанням церковної традиції та вміє впроваджувати її у сучасний контекст, зокрема в реалії війни.

Систематичне навчання, поєднане з духовною формацією, допомагає студентам не лише засвоювати богословські істини, але й розвивати внутрішню здатність до співчуття, супроводу, пастирської мудрості та відповідального

¹⁰⁵ Катехитично-педагогічний Інститут // <https://catechetical.ucu.edu.ua/> (07.08. 2025).

служіння. Практичні заняття, катехитичні практики, волонтерські ініціативи та взаємодія зі спільнотами дозволяють майбутнім катехитам навчатися через реальний досвід, що робить їх служіння більш зрілим і компетентним.

Послідовні зусилля цих інституцій мають відчутний вплив на розвиток християнської освіти в Україні. Вони зміцнюють духовний фундамент суспільства, допомагають Церкві відповідати на сучасні виклики та формують покоління лідерів, здатних нести світло віри у найскладніші обставини. Особливо в умовах війни їхня роль стає стратегічною: вони готують служителів, які можуть підтримати моральну стійкість людей, надихнути спільноти на взаємопідтримку та допомогти зберегти духовну єдність.

Завдяки такій праці наступні покоління отримують не лише знання, але й натхнення, необхідне для зростання у вірі та відповідального християнського життя. Ці центри стають осередками духовної сили, які забезпечують безперервність християнської традиції та зміцнюють Церкву як живу спільноту, здатну витримати будь-які випробування¹⁰⁶.

У період воєнних подій, спричинених агресією Росії проти України, Церква продовжує забезпечувати можливості для якісної підготовки катехитів у різних регіонах країни. Незважаючи на складні обставини, освітньо-формаційні осередки залишаються відкритими, адже потреба у духовних провідниках, здатних підтримувати громади, зростає з кожним днем. Серед важливих інституцій, що здійснюють таке служіння, особливу роль відіграють Дяківсько-катехитичний коледж Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ та Чортківська дяківська академія імені священномученика Григорія Хомишина у Буцацькій єпархії УГКЦ.

Дяківсько-катехитичний коледж у Коломиї є місцем, де майбутні катехити отримують цілісну формацію, що поєднує духовне виховання, богословські курси та практичні навички катехитичного служіння. Коледж готує фахівців, які здатні відповідати на духовні потреби вірних, працювати з

¹⁰⁶ Катехитичні навчальні заклади УГКЦ // <https://ct.ugcc.ua/katehytychni-navchalni-zaklady-ugkc> (05.05.2025).

дітьми, молоддю та дорослими в умовах кризових ситуацій, підтримувати громади та допомагати людям знаходити опору у вірі. У час війни це навчання набуває особливого значення, оскільки формує служителів, які можуть нести надію туди, де вона найбільше потрібна.

Чортківська дяківська академія імені священномученика Григорія Хомишина у Бучачі також виконує важливу місію у формуванні катехитів та церковних співців. Академія продовжує традицію служіння, натхненню постаттю священномученика Хомишина, та виховує студентів у душі жертвості, стійкості й відповідальності за духовне життя своїх громад. Її програми спрямовані на поглиблене вивчення Святого Письма, літургійного богослов'я, катехитики та церковного співу, що дозволяє випускникам служити у різних парафіяльних контекстах та активно долучатися до євангелізаційної місії Церкви.

Обидва ці заклади є цінними осередками духовної формації, які, попри виклики війни, продовжують виховувати нове покоління катехитів і церковних служителів. Вони зміцнюють духовний потенціал Церкви, підтримують релігійну освіту та допомагають зберігати надію й духовну єдність українського народу в часи випробувань¹⁰⁷.

Програма вишколу катехитів УГКЦ, розроблена Патріаршою катехитичною комісією, має стратегічне значення для сучасної Церкви, особливо в умовах війни, коли духовна освіта та підтримка спільнот стають життєво необхідними. Ця програма є результатом глибокої співпраці між комісією та керівниками духовних освітніх закладів, що дозволило створити спільний та інтегрований стандарт підготовки катехитів — християнських педагогів, здатних служити у складних реаліях сьогодення.

Система навчання побудована на кредитно-модульному принципі, завдяки чому студенти мають змогу опановувати як обов'язкові, так і вибіркові дисципліни, формуючи власну траєкторію професійного та духовного

¹⁰⁷ Катехитичні навчальні заклади УГКЦ // <https://ct.ugcc.ua/katehytychni-navchalni-zaklady-ugkcz> (05.05.2025).

зростання. Окрім основних предметів — біблійних студій, догматичного богослов'я, морального богослов'я, катехитики, педагогіки та психології — програма включає можливість обирати додаткові дисципліни, пропоновані конкретним освітнім закладом. Це дозволяє катехитам здобувати знання, актуальні для їхнього майбутнього служіння та специфічних потреб їхніх громад.

Надзвичайно важливою складовою програми є практична підготовка. Саме в ній майбутні катехити вчаться застосовувати знання у реальних парафіяльних умовах: організовують заняття, проводять зустрічі з дітьми та молоддю, беруть участь у катехитичних таборах, душпастирських акціях та соціальних ініціативах. Практика завершується атестацією, яка підтверджує готовність катехита до відповідального служіння. У час війни практична складова набуває ще більшої ваги, адже катехити часто працюють з травмованими сім'ями, переселенцями, дітьми, які пережили втрати, що потребує особливої компетентності та духовної зрілості.

Важливо, що ця програма відповідає як католицьким стандартам вищої релігійної освіти, так і державним нормам підготовки служителів у сфері богослов'я. Така відповідність гарантує високий рівень фаховості та легітимності підготовки катехитів, що є критично важливим у час, коли Церква виконує важливу суспільну місію — підтримувати людей духовно та морально під час воєнного лихоліття.

Для того щоб забезпечити безперервність формації, єпархіальні катехитичні комісії організовують регулярні семінари, реколекції, тренінги та конференції, які підтримують катехитів у їхньому служінні. Ці заходи дозволяють поглибити духовне життя, оновити знання, обговорювати сучасні виклики та ділитися практичним досвідом. Особливо у воєнний час такі ініціативи допомагають катехитам залишатися духовно стійкими, зберігати мотивацію та краще відповідати на потреби своїх громад.

Таким чином, програма вишколу катехитів УГКЦ та супровідні формаційні заходи створюють фундамент для виховання зрілих, відповідальних

і духовно укорінених служителів, здатних нести світло віри у складний період історії України¹⁰⁸.

У підрозділі, присвяченому аналізу організації освіти та духовної формації в контексті військової агресії Росії проти України, окреслено низку ключових аспектів, що визначають роль Церкви та освітніх інституцій у період національної кризи. Представлені висновки свідчать про багатогранний і стратегічний характер духовно-освітньої діяльності, спрямованої на підтримку вірян, зміцнення їхньої стійкості та збереження духовно-культурного спадку. Узагальнення результатів аналізу дає змогу виділити такі ключові положення:

1. Стратегічна важливість освіти та духовної формації. У час війни організація освіти і духовного вишколу починає відігравати провідну роль у зміцненні духовної стійкості та національної ідентичності. Освітньо-формаційна діяльність сприяє укоріненню християнських цінностей, формує здатність протистояти дезінформації, моральному виснаженню та духовній дестабілізації, що є невід'ємними складниками гібридної війни.
2. Захист культурної та духовної спадщини. Духовна освіта стає механізмом збереження ідентичності народу, його релігійних традицій, культурного коду та історичної пам'яті. У час, коли агресор прагне зруйнувати культурну тяглість, саме катехитична та богословська освіта відіграє роль «охоронного щита», що захищає гідність та самосвідомість українців.
3. Зміцнення моральних цінностей і внутрішньої стійкості. Навчання та духовна формація допомагають людям знаходити сенс у складних випробуваннях, давати відповіді на екзистенційні питання та підтримувати віру в перемогу добра. Вони сприяють переживанню травм, формують моральну відповідальність, солідарність і християнське милосердя, які стають ключовими чеснотами часу війни.

¹⁰⁸ Катехити: служіння з давнім корінням, що скеровує погляд у майбуття <http://https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-activity/35731> (12.06.2025).

4. Адаптація освітніх процесів до умов війни. Ефективність духовної освіти залежить від її здатності адаптуватися до викликів воєнного часу — від переходу на дистанційні форми навчання до створення кризових центрів, програм психологічної підтримки, спеціалізованих тренінгів для роботи з травмованими людьми. Церква демонструє гнучкість і відкритість до модернізації для того, щоб не переривати процес формації навіть у найважчі місяці війни.
5. Формування спільноти та зміцнення церковної єдності. Освітні й духовні програми сприяють консолідації вірян навколо молитви, літургійного життя та спільних цінностей. Саме спільнота стає тим середовищем, де люди знаходять підтримку, відчуття приналежності та силу продовжувати боротьбу.
6. Гуманітарна та психологічна підтримка. Освітньо-духовні ініціативи часто стають платформою для взаємодопомоги: організації гуманітарних акцій, груп психологічної підтримки, роботи з вимушено переміщеними особами, дітьми й родинами військових. Катехити, духовні лідери та педагоги, пройшовши відповідну формацію, стають важливими посередниками, які допомагають зцілювати травми війни.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що організація освіти та духовної формації в умовах військової агресії є одним із ключових чинників збереження духовної, культурної та моральної цілісності українського суспільства. Її сила полягає у здатності адаптуватися до викликів, підтримувати внутрішню стійкість та сприяти народженню нових лідерів, які несуть світло віри і надії у час глибоких випробувань. Це дозволяє Церкві залишатися осередком духовного спротиву та надійною опорою для народу, що бореться за свободу та гідність.

3.2. Християнська відповідь на потреби ближнього у воєнний період

Сучасний воєнний етап вирізняється складністю та багатовимірністю, адже поряд із геополітичними, економічними та соціокультурними зрушеннями він формує новий вимір гуманітарної взаємодії та служіння ближньому. Характер конфліктів стає більш непередбачуваним, інформаційні впливи — інтенсивнішими, а потреби людей — глибшими та різноманітнішими. Це вимагає від церковних, державних і громадських структур не лише посилення діяльності, а й переосмислення підходів до служіння, аби воно відповідало реальним викликам сучасності.

У сфері гуманітарної допомоги та душпастирського супроводу виявляються як відчутні здобутки, так і значні труднощі. Досягнення проявляються у швидкій мобілізації ресурсів, активній участі громадянського суспільства, поширенні волонтерських ініціатив, а також у здатності релігійних організацій оперативно відповісти на духовні та психологічні потреби людей. Водночас війна вимагає нових форм підтримки: фахової психологічної допомоги, освітніх програм для подолання травми, створення безпечних просторів для дітей та молоді, розвитку стійкості громад. Технологічний прогрес, цифровізація та інновації відкривають нові можливості для служіння — онлайн-курси, віддалений духовний супровід, інформаційні кампанії, що об'єднують людей попри фізичні бар'єри.

Проте водночас постають і виклики: брак підготовлених фахівців, психологічне вигорання волонтерів і служителів, нестабільність ресурсів, небезпека для тих, хто надає допомогу у прифронтових регіонах. Нестандартні потреби населення вимагають нових компетенцій — від кризової комунікації до навичок медіації та роботи з травмою. Служіння ближньому перестає бути лише моральним обов'язком: воно стає сферою професійної підготовки та структурованої діяльності.

У цьому підрозділі ми проаналізуємо ключові досягнення та суперечності, що виникають у сфері служіння ближньому на сучасному етапі війни, а також визначимо їхній вплив на суспільство та перспективи подальшого розвитку гуманітарної діяльності. Особливу увагу буде приділено

церковним ініціативам, які відіграють важливу роль у підтримці стійкості народу та формуванні культури солідарності.

У відповідь на виклики війни, з метою забезпечення належної релігійної освіти та духовної підтримки для вірних, Українська Греко-Католицька Церква утворила Патріаршу катехитичну комісію (ПКК) — виконавчий та консультативний орган при Курії Глави УГКЦ. Її діяльність спрямована на координацію та розвиток катехитичного служіння, уніфікацію освітніх програм, підтримку катехитів та формування єдиного бачення церковної освіти в умовах війни. ПКК відіграє ключову роль у забезпеченні системності, фаховості та духовної глибини формації тих, хто сьогодні стоїть на передовій духовного фронту, підтримуючи народ у час найбільших випробувань¹⁰⁹.

Патріарша катехитична комісія (ПКК) відіграє стратегічну роль у житті Української Греко-Католицької Церкви, особливо в умовах російсько-української війни, коли духовна підтримка, якісна катехитична освіта та координоване служіння ближньому стають життєво важливими для мільйонів людей. Як виконавчий і консультативний орган при Курії Глави УГКЦ, ПКК забезпечує системність, професійність і єдність катехитичної діяльності по всій Україні й у світовій діаспорі.

Основні завдання Патріаршої катехитичної комісії

1. Створення та оновлення катехитичних програм. Комісія займається розробкою навчальних програм для різних вікових груп, адаптуючи їх до сучасних викликів, зокрема до умов війни. Це дозволяє забезпечити актуальність катехитичного навчання та його відповідність духовним і психологічним потребам вірних.
2. Формація та підтримка катехитів. ПКК розробляє стандарти та програми підготовки катехитів, організовує формаційні курси, реколекції і семінари. Комісія виступає центром, який координує діяльність

¹⁰⁹ Доповідь Назара Дуди на Синоді УГКЦ. Хто такий катехит і чому він потрібен на кожній парафії <https://synod.ugcc.ua/data/dopovid-nazara-dudy-osoba-katehyta-ta-yogo-formatsiya-na-synodi-pyskopiv-ugkts-2018-roku-343/> (25.04.2025).

епархіальних катехитичних комісій та допомагає забезпечити якість освіти.

3. Методичне забезпечення. Видавництво посібників, катехизмів, методичних рекомендацій та навчальних матеріалів — одна з ключових ділянок роботи ПКК. Зокрема, у воєнні роки надзвичайно цінними стали матеріали, пов'язані з душпастирством травми, підтримкою дітей у стресових ситуаціях, організацією духовного життя в умовах небезпеки.
4. Підтримка парафіяльних спільнот. Комісія допомагає впроваджувати катехитичні програми на парафіях, організовувати центри духовного розвитку, молодіжні ініціативи та програми для сімей. Особливо важливою є робота з внутрішньо переміщеними особами, сім'ями військових та людьми, які пережили втрати.
5. Інтеграція новітніх технологій у катехитичну діяльність. ПКК активно підтримує розвиток онлайн-платформ, дистанційного навчання, мультимедійних ресурсів, що є особливо важливим у воєнних умовах, коли доступ до храмів або формаційних центрів може бути обмеженим.

Структура та організація діяльності комісії

Патріарша катехитична комісія працює у тісній співпраці з:

- епархіальними катехитичними комісіями, які на місцевому рівні координують катехитичну діяльність;
- освітніми установами УГКЦ, зокрема Українським католицьким університетом, дяківсько-катехитичними школами та академіями;
- душпастирськими структурами, що займаються молоддю, сім'ями, соціальним служінням.

Комісія також активно включена в міжнародну співпрацю з католицькими освітніми інституціями інших країн, переймаючи найкращі практики й адаптуючи їх до українського контексту.

Значення діяльності ПКК в умовах війни

У реаліях російської агресії завдання комісії набувають нового змісту:

1. Духовна опора народу. Катехити, сформовані за програмами ПКК, стають важливими служителями для тих, хто переживає травми, втрати, страх і кризу ідентичності.
2. Зміцнення емоційної та духовної стійкості. Комісія впроваджує програми психологічної та духовної підтримки, що допомагають вірним долати наслідки війни.
3. Поширення християнських цінностей миру, солідарності та надії. У часи насильства та руйнування катехизація стає світлом, що скеровує до збереження людяності та християнської гідності.
4. Адаптація навчальних матеріалів до реалій воєнного часу. Зокрема, створюються ресурси щодо молитовного життя у кризі, катехизації дітей у бомбосховищах, підтримки переселенців, формування культури небайдужості.

Патріарша катехитична комісія виступає ключовою інституцією у формуванні духовної стійкості народу України. Її діяльність:

- координує катехитичне служіння,
- забезпечує стандарти духовної освіти,
- формує нове покоління катехитів,
- підтримує Церкву у виконанні пастирської місії в умовах війни.

Саме тому ПКК є важливим чинником духовного спротиву агресії й підтримки людей у часи національного випробування.

У своїй щоденній діяльності Патріарша катехитична комісія спирається на фундаментальні церковні документи, які визначають її напрям, стиль роботи та обов'язки. Ця нормативна база не є формальністю — вона служить дороговказом, що допомагає зберігати цілісність церковного навчання, відповідальність у служінні та узгодженість дій у різних єпархіях. Канони партикулярного права УГКЦ задають рамки, у яких вибудовується катехитичне служіння, окреслюючи його місце в житті Церкви та обов'язки тих, хто відповідає за релігійну освіту. У цьому документі закладено богословський і

канонічний підмурівок, який зобов'язує кожен катехитичний осередок діяти з повагою до традиції та вірністю церковній місії.

Важливою опорою є також Кодекс канонів Східних Церков. Він формує загальне бачення катехизації для усіх Східних Католицьких Церков, задає принципи, які мають бути втілені у кожній програмі, кожному курсі й кожній навчальній ініціативі. Діяльність комісії нерозривно пов'язана з рішеннями Синоду Єпископів УГКЦ. Саме Синод визначає стратегічні напрями церковного життя, реагує на виклики часу та формує бачення того, якою має бути катехитична освіта в умовах війни. Комісія впроваджує ці рішення у практику, роблячи їх живою частиною церковної реальності.

Окреме місце займають декрети та послання Глави УГКЦ. У час війни ці документи набувають особливої сили, адже вони не просто регламентують порядок дій, а промовляють до серця Церкви, закликаючи до відповідальності, солідарності та духовної зрілості. Комісія отримує вказівки щодо організації катехизації в умовах загрози, супроводу переміщених осіб, підтримки молоді та родин, які пережили втрати. Ці документи стають духовним компасом, що веде катехитичну діяльність у найтемніші моменти історії.

Внутрішнім документом, який регулює структуру та функціонування комісії, є Положення про діяльність ПКК. Воно визначає її завдання, форми роботи, принципи взаємодії з єпархіальними комісіями та освітніми установами. Завдяки цьому Патріарша катехитична комісія працює не хаотично і не ситуативно, а системно, узгоджено і передбачувано, що є надзвичайно важливим у воєнний час.

Узгодженість усіх цих документів створює міцний фундамент, на якому будується катехитична діяльність УГКЦ. Саме завдяки такій нормативній опорі комісія може впевнено діяти у складних умовах, формуючи катехитів, підтримуючи громади та зберігаючи духовну спадщину Церкви у час національного випробування¹¹⁰.

¹¹⁰ Положення про Патріаршу Катехитичну Комісію УГКЦ // <https://synod.ugcc.ua/data/polozhennya-pro-patriarshu-katehytychnu-komisiyu-ugkts-5918/> (02.05.2025).

Головною метою Патріаршої катехитичної комісії є підтримка Глави УГКЦ та Синоду Єпископів у розробці пасторальних планів і в координації всієї місійної та катехитичної діяльності Церкви. Це не просто організаційна функція — це покликання бути стратегічним центром, який допомагає Церкві чути потреби людей, розпізнавати знаки часу та пропонувати духовні орієнтири для життя спільнот. У період війни ця місія набуває особливої ваги, адже саме від узгодженості пастирських кроків, від мудрої координації й від здатності Церкви реагувати на реалії щоденного страждання залежить духовна стійкість і внутрішня єдність вірних.

У сучасних умовах ПКК фактично стає мозковим і душпастирським центром, який допомагає вибудовувати системну відповідь Церкви на виклики війни. Комісія сприяє плануванню духовної діяльності, яка сьогодні є не просто звичним церковним служінням, а засобом внутрішнього зцілення та укріплення для тих, хто переживає страх, втрату, вимушену міграцію чи служить на передовій. Через рекомендації, підготовку матеріалів, координацію катехитичних програм і підтримку єпархій комісія допомагає зробити це служіння доступним, живим і справді корисним для людей.

У цей складний історичний момент ПКК виконує роль духовного навігатора, який скеровує катехитичну діяльність у напрямі, що відповідає потребам релігійної освіти та пастирської опіки воєнного часу. Її робота допомагає Церкві організувати навчання, формувати катехитів, підтримувати сім'ї військових, працювати з травмованими дітьми та молоддю, розвивати програми зцілення та духовного супроводу. Саме тому діяльність комісії стає одним із ключових чинників підтримки народу в час, коли слово віри, надії та любові має силу зміцнювати серця і допомагати вистояти¹¹¹.

В умовах воєнного конфлікту, спричиненого агресією Росії проти України, Патріарша катехитична комісія діє як один із ключових центрів духовної підтримки та організаційної опори для всієї катехитичної мережі

¹¹¹ Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. С. 128-133 .

УГКЦ. Вона дбає про те, щоб пасторальна діяльність Церкви залишалася живою, зрозумілою та близькою до людей, які проходять через глибокі випробування. Комісія працює над тим, щоб формувати спільноту вірних, які вміють черпати силу з віри та свідомо йти за Христом, попри хаос і небезпеку війни.

Особливою ділянкою праці ПКК є підтримка та поглиблення біблійного апостоляту. У час, коли слово Боже стає одним із небагатьох джерел миру та внутрішньої опори, комісія сприяє ширшому проповідуванню Євангелія, заохочує до молитовного читання Святого Письма та організовує катехитичні ініціативи, які допомагають людям знаходити відповіді на свої екзистенційні запитання. Завдяки її діяльності катехизація залишається не лише теоретичним навчанням, а живою зустріччю з вірою, яка здатна зцілювати та надихати.

Важливим напрямом діяльності комісії є розробка та впровадження нормативних документів, що визначають зміст катехизації та організацію навчального процесу. Загальний катехитичний довідник, Катехитичний правильник та інші документи стають базою, на якій будується катехитична освіта в усій Церкві. Це забезпечує єдність підходів, високу якість формації та необхідну структурованість, яка особливо важлива в умовах нестабільності.

ПКК активно підтримує єпископів та душпастирів у їхніх зусиллях організувати катехитичну роботу на місцевому рівні. Вона допомагає вибудовувати систему співпраці між парафіями, єпархіями та митрополіями, щоб катехитичне служіння було узгодженим та ефективним. У час війни ця координація є незамінною, адже допомагає швидко реагувати на потреби людей, організовувати навчання в умовах небезпеки та забезпечувати неперервність духовного життя вірних.

Особливе місце займає підтримка покликаних. Комісія заохочує зростання нових катехитів-мирян, допомагає їм проходити необхідну підготовку, а також опікується формацією богосвячених осіб, семінаристів, священників та єпископів. Це сприяє зміцненню євангелізаційного та катехитичного служіння,

адже кожен із цих служителів отримує знання і духовні ресурси, необхідні для якісної роботи з людьми, які зараз особливо потребують духовної підтримки.

Таким чином, у період війни ПКК не лише зберігає свою звичну місію, але й розширює її, відповідаючи на нові виклики часу. Її діяльність стає одним із тих духовних стовпів, які допомагають українцям вистояти, зберегти віру, єдність та надію¹¹².

У воєнних обставинах, коли духовна опора для людей стає особливо важливою, діяльність Патріаршої катехитичної комісії набуває ще більшої ваги та багатовимірності. У своїй роботі ПКК активно розширює спектр завдань, щоб підтримати катехитів і забезпечити якісну духовну освіту для вірних усіх вікових груп. Комісія займається створенням сучасних ресурсів і методичних матеріалів, які допомагають катехитам проводити навчання у доступний, змістовний та актуальний спосіб. У час, коли багато дітей і дорослих перебувають у постійному емоційному напруженні, такі матеріали стають незамінним інструментом для якісного передання віри.

Важливою частиною діяльності є організація конференцій та семінарів, які створюють простір для професійного зростання катехитів. Це можливість ділитися досвідом, обговорювати актуальні виклики та разом шукати нові педагогічні й духовні підходи. У час війни такі зустрічі часто стають не лише навчальними, а й терапевтичними, адже дають катехитам духовну підтримку та силу продовжувати своє служіння.

ПКК відіграє ключову роль у координації роботи катехитичних комісій різних рівнів — єпархіальних, екзархальних, митрополичих і національних. Така взаємодія дозволяє забезпечити єдність підходів і змісту катехизації в усій Церкві, а також швидко реагувати на потреби громад у різних регіонах країни. Комісія стежить за тим, щоб рішення Синоду Єпископів і Глави УГКЦ щодо катехитичної діяльності впроваджувалися в життя, адаптуючись до локального контексту та викликів, що виникають у конкретних громадах.

¹¹² Патріарша катехитична комісія // <https://ct.ugcc.ua/> (11.05.2025).

Не менш важливим аспектом роботи є участь у підготовці документів, які визначають зміст і напрям катехитичного служіння. Комісія сприяє формуванню текстів, що стають орієнтиром для катехитів, душпастирів та педагогів. Водночас вона веде й оновлює бази даних катехитів, організацій та навчальних структур, що працюють у цій сфері. Це допомагає краще координувати зусилля, здійснювати планування та підтримувати розвиток катехитичного середовища.

ПКК також виступає експертним центром, до якого звертаються за порадами щодо біблійного апостоляту, релігійного виховання та методики катехизації. Її рекомендації мають велике значення, особливо коли йдеться про духовний супровід дітей, травмованих війною, або про роботу з дорослими, які шукають підтримки та відповіді на складні питання віри.

Ще одним важливим напрямом діяльності є співпраця з науковими інституціями, богословськими факультетами та катехитичними центрами інших християнських конфесій. Такий діалог дозволяє розширювати горизонти катехитичних наук, переймати досвід і збагачувати власні програми. У час війни співпраця набуває нового сенсу — вона сприяє єдності та солідарності між релігійними спільнотами, об'єднуючи різні голоси у спільній справі підтримки людської гідності та духовного відродження.

Усе це свідчить, що Патріарша катехитична комісія є жвавою, динамічною та незамінною інституцією, яка у воєнний час стоїть на сторожі духовного життя Церкви, підтримуючи катехитів і допомагаючи вірним зберегти віру та надію¹¹³.

У період російсько-української війни, коли духовна підтримка людей набуває виняткового значення, структура катехитичного служіння в Українській Греко-Католицькій Церкві демонструє особливу стійкість і зрілість. Майже в усіх єпархіях та екзархатах уже діють відповідальні особи, покликані координувати катехитичну роботу на місцях. Їхня присутність

¹¹³ Положення про Патріаршу Катехитичну Комісію УГКЦ // <https://synod.ugcc.ua/data/polozhennya-pro-patriarshu-katehytychnu-komisiyu-ugkts-5918/> (02.05.2025).

забезпечує безперервність духовної освіти навіть у тих умовах, де війна руйнує звичний спосіб життя громади. Створені катехитичні комісії та формаційні центри працюють як опорні пункти духовного супроводу, допомагаючи парафіям організовувати навчання, адаптоване до сучасних викликів і потреб людей, які переживають втрати, страх і невизначеність.

Розробка катехитичних програм сьогодні є справою не лише богословів чи священнослужителів. До цього процесу залучаються практикуючі катехити, які щодня працюють із дітьми, молоддю та дорослими і добре знають, з якими труднощами стикаються вірні у час війни. Їхній досвід дозволяє створювати матеріали, які є не лише богословськи точними, а й педагогічно вивіреними та психологічно чутливими.

Особливу цінність становить участь педагогів, медичних фахівців і методистів, які допомагають враховувати широкий спектр потреб різних груп населення. Завдяки цьому катехитичні програми можуть включати елементи емоційної підтримки, навички подолання стресу, мистецькі й інтерактивні форми навчання, що сприяють духовному зціленню. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє Церкві залишатися поруч із людьми не лише як духовний авторитет, а й як спільнота, здатна підтримати людину в її цілісності — душі, розуму та психіці.

Усі ці зусилля засвідчують, що навіть у найважчі періоди історії УГКЦ спроможна забезпечувати ефективне катехитичне служіння, розвивати нові ініціативи та формувати відповідь на сучасні виклики, залишаючись джерелом надії для українського суспільства¹¹⁴.

Сайт Патріаршої катехитичної комісії УГКЦ сьогодні відіграє роль важливого інформаційного центру, який забезпечує відкритий доступ до ключових матеріалів, необхідних для ефективної катехитичної діяльності. На цьому ресурсі зібрано широкий спектр документів, довідників і методичних

¹¹⁴ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (26.05.2025).

посібників, що допомагають катехитам, священнослужителям і всім зацікавленим користувачам краще розуміти зміст і завдання катехизації. Тут можна знайти як офіційні документи, такі як Катехитичний правильник чи Загальний катехитичний довідник, так і різноманітні навчальні матеріали, призначені для роботи з дітьми, молоддю та дорослими.

Особливе значення веб-портал має у воєнних умовах. На ньому регулярно публікуються актуальні оголошення, новини та аналітичні статті, пов'язані з розвитком катехитичного служіння в контексті теперішніх подій. Це дозволяє катехитам і церковним працівникам залишатися в курсі важливих оновлень, зокрема щодо формаційних курсів, онлайн-семінарів, пастирських ініціатив чи нових ресурсів, спрямованих на підтримку людей, постраждалих від війни.

Такий постійний інформаційний супровід робить діяльність Церкви більш прозорою, доступною та скоординованою. Він створює можливість для швидкої комунікації між катехитами різних єпархій, сприяє обміну досвідом і дозволяє будувати єдине, сучасне і життєздатне катехитичне середовище, здатне оперативно реагувати на виклики сьогодення¹¹⁵.

В умовах триваючої війни між Росією та Україною катехитичне служіння набуло особливо широкого та багатогранного характеру. Уже сьогодні розроблено та впроваджується низка програм, орієнтованих на різні вікові й соціальні групи — від дітей і молоді до дорослих, літніх людей та осіб, які пережили травматичні події. Ці програми враховують сучасний контекст та духовні потреби людей, що живуть у реальності постійної небезпеки, втрат і невизначеності. Вони спрямовані на те, щоб підтримувати віру, зміцнювати психологічну стійкість і допомагати інтегрувати християнські цінності у щоденне життя навіть під час війни.

Важливим інструментом стали інтернет-ресурси, які дають змогу поширювати євангельські ідеї та катехитичні матеріали незалежно від географічних і безпекових обмежень. Через онлайн-платформи реалізуються

¹¹⁵ Положення про Патріаршу Катехитичну Комісію УГКЦ // <https://synod.ugcc.ua/data/polozhennya-pro-patriarshu-katehytychnu-komisiyu-ugkts-5918/> (02.05.2025).

нові проєкти, створюються навчальні відео, проводяться вебінари, молитви та реколекції. Це забезпечує безперервність духовного життя парафій і дозволяє охопити тих людей, які через війну не мають можливості бути фізично присутніми у храмах. Однією з важливих ініціатив є розробка інтелектуальних ігор і інтерактивних завдань для дітей та молоді. Такі ресурси поєднують навчання та духовне зростання з доступними формами взаємодії, що особливо цінно для юного покоління, яке потребує не лише інтелектуального розвитку, а й емоційного захисту.

Статистичні дані 2017 року вказують на значний масштаб катехитичної діяльності в УГКЦ: понад 30 тисяч мирян служать катехитами на парафіях по всій Україні. Ця цифра засвідчує величезну участь мирян у духовному житті Церкви. Однак водночас постає серйозна проблема — з більш ніж тридцяти тисяч катехитів лише близько п'ятої частини мають належний катехитичний вишкіл. Понад 24 500 осіб працюють без достатньої професійної формації, що ставить під загрозу якість релігійної освіти у час, коли люди особливо потребують мудрого та компетентного духовного супроводу.

Пан Назар Дуда у своєму виступі на Синоді єпископів у 2018 році наголосив на цій проблемі, підкресливши нестачу кваліфікованих спеціалістів у сфері катехитики. Його оцінка демонструє, що у Церкві існує нагальна потреба у системному та якісному підході до підготовки катехитів, адже невідповідні викладачі не можуть повноцінно відповідати на духовні, психологічні та соціальні виклики, які виникають у час війни.

Таким чином, наявність великої кількості катехитів є безумовною перевагою, але брак відповідної формації перетворюється на серйозний виклик, який УГКЦ має вирішувати. Це питання стає ще гострішим у контексті війни, коли потреба в професійних духовних провідниках є більшою, ніж будь-коли¹¹⁶.

¹¹⁶ Доповідь Назара Дуди на Синоді УГКЦ. Хто такий катехит і чому він потрібен на кожній парафії <https://synod.ugcc.ua/data/dopovid-nazara-dudy-osoba-katehyta-ta-yogo-formatsiya-na-synodi-pyskopiv-ugkts-2018-roku-343/> (25.04.2025).

Отже, у цей надзвичайно складний період війни між Росією та Україною питання якісної катехитичної підготовки стали особливо актуальними. Саме тому Синод єпископів УГКЦ ухвалив низку важливих рішень, покликаних відповісти на виклики часу та забезпечити належний рівень релігійної освіти вірних. Одним із ключових документів у цьому напрямі стало Послання Синоду єпископів 2018 року «Слово Боже і катехизація», яке визначило стратегічні пріоритети та окреслило новий напрямок катехитичного служіння Церкви.

У цьому посланні єпископи наголошують, що в умовах війни особлива увага має бути зосереджена на поверненні до Святого Письма як джерела духовного зміцнення та надії. Синод підкреслює, що катехизація повинна випливати з живого досвіду зустрічі з Божим словом, яке здатне підтримати людину у стані тривоги, втрати та невизначеності. У такі моменти катехизація перестає бути лише інформаційним процесом — вона стає способом духовного зцілення та внутрішньої опори для народу.

Послання також закликає до системного підходу у підготовці катехитів, адже саме вони є тими, хто на практиці здійснює євангелізаційну місію Церкви. Синод наголошує, що катехити мають бути професійно сформованими, духовно зрілими та здатними працювати з людьми, які переживають кризові і травматичні ситуації, зокрема пов'язані з війною. У документі вказується на необхідність створення умов для постійної формації катехитів, щоб вони могли відповідати на сучасні потреби громади.

У цьому зверненні також акцентується на потребі активізації співпраці між різними церковними середовищами: парафіями, катехитичними центрами, богословськими факультетами, семінаріями та структурами, які займаються молодіжним і сімейним душпастирством. Така синергія дозволяє підвищити якість катехизації та зробити її більш цілісною і доступною.

Таким чином, Послання Синоду 2018 року «Слово Боже і катехизація» стало важливим кроком у відповідь на нагальні проблеми, спричинені війною та духовною кризою. Воно залишається актуальним і сьогодні, адже формує

стратегію катехитичного служіння в умовах конфлікту та спрямовує Церкву до того, щоб залишатися джерелом надії, віри та духовної стійкості для свого народу¹¹⁷.

Висвітливши сучасний стан поширення Слова Божого та розвитку катехитичного служіння, ми з глибокою вдячністю визнаємо, що навіть у найтяжчі моменти війни благовість Христового Євангелія продовжує приносити щедрі плоди. Божа дія не зупиняється перед обличчям конфлікту, а навпаки — проявляється в силі віри та жертовності людей, які служать ближнім і підтримують одне одного у часи випробувань. Ми дякуємо Богові за цю незмінну присутність, за всі позитивні здобутки, за кожне серце, торкнуте словом правди, і за духовне зміцнення, яке отримують вірні через катехитичну працю Церкви.

Особливої подяки заслуговують священики, богослови, катехити та всі, хто невтомно й самовіддано працює над тим, щоб передавати віру у складних обставинах сьогодення. Їхнє служіння часто здійснюється у стані невизначеності, небезпеки та високої відповідальності, проте вони залишаються вірними своїй місії. Ми також складаємо подяку батькам, які дбають про духовне виховання своїх дітей, підтримують домашню молитву, беруть участь у катехизації та стають першими провідниками віри в сім'ї. Саме завдяки спільним зусиллям кожної з цих груп катехитичне служіння Церкви залишається життєдайним, цілісним і багатоплідним.

Варто підкреслити, що Українська Греко-Католицька Церква сьогодні присутня не лише на Батьківщині, а й у багатьох країнах світу, де проживають українські громади. Це дозволяє мир'янам отримувати духовну освіту та проходити катехитичну формацію навіть у дистанційному форматі. Онлайн-курси, вебінари, інтерактивні програми та віртуальні зустрічі стали ефективними інструментами, які дають змогу продовжувати навчання

¹¹⁷ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (26.08.2025).

незалежно від географії та умов війни. Завдяки цьому слово Боже долає кордони, а катехитичне служіння набуває нового виміру доступності й універсальності. Усе це свідчить про живучість та силу Церкви, яка здатна адаптуватися, оновлювати свої методи та залишатися поруч із людьми, незважаючи на найскладніші обставини¹¹⁸.

На сучасному етапі життя Церкви ми можемо спостерігати виразну тенденцію до зростання кількості парафіяльних катехитичних шкіл. Це важливий і надихаючий знак того, що парафії дедалі більше усвідомлюють свою відповідальність у справі духовного виховання та релігійної освіти. Саме священники, котрі очолюють парафіяльні спільноти, покликані забезпечувати правильне і здорове поширення Божого Слова серед вірних. Їхнє служіння полягає не лише в літургійному проводі, але й у тому, щоб створити відповідне середовище для духовного росту, формувати культуру катехизації та будувати живі спільноти, у яких віра передається природно, переконливо і натхненно.

Парафія має бути не просто адміністративною одиницею, а справжнім центром духовного навчання та катехитичної формації. Тут віра перестає бути абстракцією — вона оживає у молитві, добрих справах, взаємній підтримці та щирому свідченні. Парафіяльна спільнота стає живим простором зустрічі з Богом, місцем, де Слово Боже торкається сердець і змінює життя. Саме через таке середовище людина може відчувати, що віра не є тягарем чи формальністю, а джерелом сили, радості та внутрішнього миру.

Сила парафії полягає у прикладі живої віри. Коли спільнота щиро молиться, бере участь у катехизації, підтримує один одного і служить ближнім — вона починає притягувати інших. Люди шукають світла, і там, де бачать автентичність, співчуття та духовну глибину, вони знаходять надію. Тому парафія, яка живе Євангелієм, стає природним центром притягання та особливим місцем духовного відродження.

¹¹⁸ Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (26.08.2025).

У цьому контексті важливо пам'ятати одну суттєву істину: дбаючи про власне духовне життя, ми водночас стаємо джерелом підтримки для інших. Рятуючи власну душу, ми допомагаємо рятувати тих, хто поруч, бо через нашу віру, наше запалене серце й нашу живу любов Бог доторкається до інших людей. Особливо у час війни ця солідарність у вірі стає не просто бажаною, а життєво необхідною¹¹⁹.

У 2019 році, на тлі загостреної напруженості у відносинах між Росією та Україною, коли суспільство переживало глибоку моральну й духовну нестабільність, відбулася важлива міжнародна подія, яка об'єднала представників християнської освіти різних країн. Міжнародна конференція «Християнська педагогіка: виклики, досвід і перспективи» стала майданчиком для зустрічі понад двохсот учасників — катехитів, науковців, педагогів і душпастирів, які прагнули спільно осмислити виклики сучасної християнської педагогіки та знайти відповіді на запитання, що постали перед Церквою у непростий час.

Організаторами цього значущого форуму виступили Катехитично-педагогічний інститут Українського католицького університету та Патріарша катехитична комісія УГКЦ. Завдяки їхній співпраці конференція стала простором обміну досвідом, у якому взаємодіяли теоретичні напрацювання та практичні напрацювання педагогів із різних куточків світу. Учасники мали можливість обговорити проблеми, що постають у сфері катехитичного служіння, зокрема ті, що спричинені військовими подіями, суспільними трансформаціями та зростаючими потребами в духовній підтримці населення.

Конференція не лише зібрала фахівців для обговорення теоретичних положень, але й підкреслила важливість пошуку нових форм і методів християнського виховання, адаптованих до реалій сьогодення. Учасники ділилися своїми напрацюваннями щодо роботи з дітьми і молоддю, ролі школи

¹¹⁹ Катехити: служіння з давнім корінням, що скеровує погляд у майбуття <http://https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-activity/35731> (09.10.2025).

та парафії у вихованні, використання сучасних технологій у катехизації, а також формування стійкості та духовної зрілості у часи випробувань.

Захід став важливим кроком до формування міжнародної мережі співпраці між катехитами та педагогами, а також засвідчив, що у час глобальних викликів християнська педагогіка потребує спільного осмислення, міждисциплінарного діалогу й готовності відповідати на реальні потреби людей. Саме тому ця конференція стала одним із символів єдності та солідарності у сфері християнської освіти, що особливо актуально в умовах воєнного конфлікту та суспільної нестабільності¹²⁰.

Проведена у 2019 році міжнародна конференція з питань християнської педагогіки стала важливим майданчиком для обміну думками, досвідом і напрацюваннями, які сьогодні мають особливе значення для катехитичного служіння в УГКЦ. Учасники з різних країн не лише обговорювали теоретичні засади християнського виховання, але й активно знайомилися з сучасними практичними методами катехизації. Це дало змогу сформуванню глибше розуміння того, як передавати віру в умовах суспільної нестабільності та тривалої війни. Матеріали конференції, опубліковані згодом, стали важливим підґрунтям для тих, хто працює у сфері катехизації. Особливо цінним є видання «Катехитика і християнська педагогіка. Внесок і перспективи», у якому наголошується на важливості формування катехитів як свідків віри, здатних нести Євангеліє в різні сфери суспільного життя — від родини та школи до професійного середовища та громадської діяльності.

У контексті війни особливо нагальною стала проблема недостатньої кількості підготовлених мирян-катехитів, що була окреслена під час конференції. Події останніх років спричинили значні міграційні процеси, внаслідок яких сотні тисяч українців опинилися в різних країнах Європи, Північної Америки та інших регіонах світу. Перед Церквою постала потреба забезпечити духовну опіку над дітьми та молоддю, які зростають поза межами

¹²⁰ Катехитичні навчальні заклади УГКЦ // <https://ct.ugcc.ua/katehytychni-navchalni-zaklady-ugkcz> (10.10.2025).

України, часто в іншомовному та іншокультурному середовищі. Саме тому так важливо підносити християнське навчання і виховання до рівня одного з головних пріоритетів у душпастирській діяльності УГКЦ.

У багатьох державах, де діє українська діаспора, вже створені суботні та недільні школи. Вони виконують роль не лише освітніх осередків, а й духовних центрів, які допомагають українським дітям зберегти свою віру, культуру та національну ідентичність. Проте навіть попри ці зусилля Церква стикається з численними викликами. У деяких регіонах, де немає структур УГКЦ або де відсутні відповідальні особи за катехизацію, організація системної роботи є значно ускладненою. Деколи ті, хто призначений на цю роль, отримують недостатню підтримку, що впливає на якість їхнього служіння.

Окремої уваги потребує питання катехизації дорослих. Часто люди, які вважають себе практикуючими християнами, не беруть участі в парафіяльному житті, рідко відвідують Літургію чи не мають глибоких знань щодо віровчення. Це свідчить про необхідність активного розвитку програм для дорослих, які допоможуть їм оновити та зміцнити власну віру, а також знайти місце у житті парафіяльної спільноти. Нерідко саме занедбане християнське виховання в сім'ях призводить до того, що діти і молодь втрачають зв'язок із духовними коренями. Тому катехитична діяльність, спрямована на батьків та дорослу громаду, має вирішальне значення.

У світлі цих викликів було запропоновано низку кроків, які могли б суттєво покращити організацію та якість катехитичного служіння. Серед них — заохочення священиків брати активнішу участь у формуванні катехитичних покликань, забезпечення постійної формації катехитів у співпраці з місцевими комісіями, створення дистанційних програм для вивчення катехизму «Христос — наша Пасха», а також розробка єдиної стандартної програми для формації катехитів. Важливим кроком є також інтеграція курсів з методики катехизації в навчальні програми семінарій, що дозволить священикам бути краще підготовленими до педагогічної та формаційної праці.

Запровадження бази даних катехитів дозволить покращити комунікацію, обмін досвідом та координацію діяльності. Надання щорічної місії на катехитичне служіння тим, хто пройшов відповідну формацію, сприятиме формуванню професіоналізму та відповідальності у цій сфері. Включення катехитичної діяльності до оцінки пастирського служіння священників також може підвищити її пріоритетність.

Усі ці пропозиції відображають потребу Церкви відповідати на духовні виклики війни та забезпечувати підтримку народу, який переживає тяжкі випробування. Катехитичне служіння, розвиваючись і зміцнюючись, стає важливим інструментом збереження духовної єдності, формування моральної стійкості і плекання української ідентичності як у межах України, так і поза її кордонами.¹²¹

В умовах агресії Російської Федерації проти України: Папа Франциск високо цінує внесок катехитів та роль катехитичної служби. У грудні 2021 року у своєму Апостольському листі "Evangelii i nuntiandi", він встановив можливість мирянського служіння катехита. Це рішення Церкви наголошує, що катехит, через свою роботу, "здійснює справжню церковну послугу для зростання громади християн та поглиблення їхнього свідчення віри".

Папа також поручив Конгрегації богослужінь і дисципліни Таїнств опублікувати Чин для призначення мирян на служіння катехита. Він звернувся до єпископських конференцій з проханням робити це служіння ефективним, розробляючи програми навчання та нормативні критерії для катехитів, та шукати найбільш відповідні форми цієї служби.

Папа Франциск високо підкреслює значення катехитичного служіння в сучасному світі, особливо в умовах духовних і суспільних викликів, які стоять перед Церквою. У своєму Апостольському листі *Evangelii i nuntiandi* у грудні 2021 року він увів офіційне мирянське служіння катехита, підкресливши, що катехит — це не просто викладач християнських істин, а повноцінний служитель Церкви, покликаний до зміцнення спільноти та поглиблення віри

¹²¹ Катехитичне служіння в УГКЦ // <https://ucu.edu.ua/news/katehytychne-sluzhinnya-uhkts/> (21.10.2025).

вірян. Це рішення стало важливою відповіддю на потреби часу, адже сучасна Церква дедалі більше покладається на мирян, які активно долучаються до пастирської місії.

Папа також доручив Конгрегації богослужінь і дисципліни Таїнств створити Чин призначення катехитів, а єпископські конференції закликав забезпечити ефективність цього служіння. Йдеться про розробку навчальних програм, чітких критеріїв підготовки та супроводу тих, хто обирає цей шлях. Усе це має сприяти тому, щоб катехити були не лише носіями інформації, а передусім свідками віри, здатними вести інших дорогою Христової правди.

В УГКЦ за останні роки було здійснено значні кроки для розвитку катехитичної сфери: створено програми навчання, оновлено методичні матеріали, інтенсифіковано формаційну діяльність. Разом із тим залишаються питання, які потребують вирішення — зокрема, нестача підготовлених катехитів, недостатня координація формування мирян та потреба глибшого супроводу катехитичних спільнот. Конференції, видання та рішення Церкви сприяють поступовому вдосконаленню цієї праці, але війна робить ці виклики ще гострішими.

На тлі російської агресії проти України катехитичне служіння постає перед абсолютно новими загрозами. Серед них — активна атеїстична, гендерна та постмодерністська пропаганда, спрямована насамперед на дітей та молодь. Постмодерна культура нівелює значення традиційних моральних орієнтирів, а гендерні ідеології часто формують у молодих людей внутрішню розгубленість щодо власної ідентичності. У такому світі катехит покликаний стати провідником до Правди, яка не змінюється, — до християнського розуміння людини, сім'ї та гідності.

Християнські педагоги мають важливу місію — допомогти молоді повернутися до справжніх духовних джерел, до цінностей, що формують сталий та здоровий світогляд. Йдеться не просто про передачу знань, а про супровід, який допомагає людині зростати як дитині Божій, віднайти покликання чоловіка чи жінки, зрозуміти сенс сім'ї та подружнього життя. У

сучасному ідеологічно поляризованому середовищі це завдання потребує від катехита не лише компетентності, але й глибокої внутрішньої віри, яка здатна надихати інших.

Тому катехит сьогодні — це не лише фахово підготовлений педагог, але й духовно зріла особистість, яка розуміє події сучасного світу у світлі віри та правди. Він покликаний будувати цілісну систему християнського світогляду, що дає можливість людині не лише отримувати знання, а й аналізувати суспільні процеси з позиції Євангелія. Зустріч із Христом, до якої веде катехит, здатна трансформувати людину на всіх рівнях — особистісному, сімейному, громадському, політичному та національному.

Катехит сам має бути взірцем такої інтегральності, щоб його свідчення могло формувати інших. Катехизація перестає бути лише «уроком» чи «церковним заняттям» — вона стає способом життя та основою нової євангелізації. Її завдання — формувати християн, здатних діяти у суспільстві, застосовувати свою віру на практиці, відповідально захищати моральні принципи та бути світлом для світу.

Саме тому сучасні катехити мають володіти не лише богословською освітою, а й ефективними методами комунікації, педагогічними навичками та вмінням розмовляти з молоддю мовою, зрозумілою для неї. У час війни ці вимоги стають ще актуальнішими, адже від підготовки катехитів залежить духовна стійкість не лише окремих людей, а й усього народу¹²².

Узагальнюючи викладений матеріал, можна стверджувати, що роль християнської релігії в умовах російсько-української війни набуває багатовимірного і стратегічного значення, охоплюючи духовні, соціальні та ідеологічні аспекти життя українського народу. Війна стала для Церкви новим простором служіння, у якому християнська віра проявляється не лише у

¹²² Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні. Досвід, труднощі, перспективи. / упоряд. Наталія Рибак, Марія Чайка ; Патріярша Катехитична Комісія УГКЦ Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. Львів-Рудно, 2005. С. 152-153.

богослужінні та молитві, але й у щоденній турботі про ближнього, у підтримці моральної стійкості суспільства та у захисті людської гідності.

Особливу вагу набуває катехитичне служіння, яке стало одним із ключових механізмів формування духовної опори нації. УГКЦ, реагуючи на виклики часу, здійснює масштабну роботу щодо підготовки катехитів, розробляє освітні програми, відкриває формаційні центри та інститути, забезпечує методичні матеріали та пропонує нові моделі християнського виховання. Особливо важливо, що Церква активно залучає мирян до служіння, усвідомлюючи, що катехизація виходить далеко за межі храмів і є необхідною в школах, громадах, сім'ях, а також у середовищі вимушених переселенців та українців діаспори.

Конференції, катехитичні з'їзди та публікації, які проводяться навіть у найважчі воєнні роки, свідчать про глибоку відповідальність Церкви за духовну освіту. Вони формують простір для обміну досвідом та вироблення нових підходів до християнської педагогіки. Усе це стає відповіддю на реальні загрози — зокрема на інформаційний та ідеологічний тиск, постмодерні тенденції, гендерні та атеїстичні наративи, які дестабілізують світогляд дітей та молоді.

Християнська відповідь на потреби ближнього у воєнний період виявляється у конкретних діях любові та солідарності: створенні гуманітарних центрів, духовному супроводі, роботі з травмою, допомозі родинам, підтримці військових, опіці над біженцями. У цих умовах Церква стає місцем зцілення, опорою для тих, хто переживає втрати, і простором духовної єдності, яка зміцнює національний дух.

Катехит сьогодні — це не лише педагог, а провідник віри, який допомагає людині віднайти істину серед хаосу світу, формує внутрішню стійкість і надає духовні орієнтири, що є життєво необхідними у період війни. Завдяки такому служінню християнська релігія стає дієвою силою, здатною змінювати суспільство, підтримувати моральний баланс і сприяти збереженню української ідентичності.

Отже, у російсько-українській війні християнська релігія виконує не тільки духовну роль, а й стає чинником соціальної згуртованості, моральної підтримки та ідеологічної стійкості. Вона допомагає українцям вистояти у випробуваннях, сприяє формуванню відповідальних громадян і захищає фундаментальні цінності, які становлять основу вільного та гідного життя. Саме тому християнська віра й надалі залишатиметься одним із ключових ресурсів духовної сили народу, який виборює свою свободу та майбутнє.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного магістерського дослідження було комплексно проаналізовано роль християнської релігії в російсько-українській війні крізь призму духовних, соціальних та ідеологічних аспектів конфлікту. Отримані результати дозволяють зробити низку узагальнених висновків відповідно до поставленої мети та визначених завдань дослідження.

1. *Встановлено, що християнська релігія в умовах російсько-української війни посідає важливе місце в суспільно-духовному житті України, виконуючи функцію морального орієнтира та чинника суспільної стабільності. Церква вийшла за межі суто культової діяльності, активно долучившись до процесів підтримки суспільства в умовах воєнної кризи, сприяючи збереженню людської гідності, віри та надії в ситуаціях масового насильства й втрат.*
2. *Доведено, що духовний вимір християнства в умовах війни полягає у здатності релігії надавати сенс людському стражданню, смерті та жертвовності, не виправдовуючи насильство, але водночас визнаючи право на захист життя, свободи та державної незалежності. Християнське богословське осмислення війни сприяє формуванню внутрішньої стійкості особистості, подоланню страху й відчаю, а також збереженню моральної відповідальності навіть у граничних ситуаціях.*
3. *З'ясовано, що соціальна діяльність християнських церков у період війни набула системного та багатовимірного характеру. Пастирське служіння, військове капеланство, гуманітарна допомога, волонтерські ініціативи та духовний супровід військовослужбовців, цивільного населення й внутрішньо переміщених осіб стали важливими інструментами соціальної солідарності та підтримки. Християнські громади перетворилися на осередки взаємодопомоги та соціальної*

- згуртованості, що має суттєве значення для збереження цілісності українського суспільства.
4. *Проаналізовано ідеологічний аспект ролі християнської релігії в умовах російсько-української війни, який виявляється у протистоянні псевдорелігійним та імперським наративам, що використовуються для легітимації агресії. Християнські церкви в Україні виступають важливими суб'єктами викриття маніпулятивних інтерпретацій віри, захищаючи автентичне християнське розуміння свободи, справедливості, відповідальності та непорушної гідності людської особи.*
 5. *Визначено, що християнська релігія відіграє значну роль у формуванні ціннісних орієнтирів та громадянської позиції вірян, сприяючи утвердженню патріотизму як моральної чесноти, що ґрунтується на служінні, жертвності та відповідальності за спільне благо. У цьому контексті релігія постає не як інструмент ідеологічного тиску, а як простір духовної свободи та етичного вибору.*
 6. *Окреслено основні виклики та перспективи розвитку християнського служіння в умовах війни та післявоєнної трансформації українського суспільства. Серед ключових викликів визначено потребу в поглибленні міжконфесійного діалогу, удосконаленні формації духовенства та капеланів, розвитку публічної теології, а також пошуку ефективних форм комунікації з суспільством, зокрема в цифровому просторі. Водночас війна відкрила нові можливості для оновлення ролі християнської релігії як активного чинника духовного та соціального відновлення України.*
 7. *Обґрунтовано значення християнської релігії як простору екзистенційного діалогу людини з воєнною реальністю, у межах якого відбувається осмислення граничних ситуацій життя — страху, втрати, провини та відповідальності. Християнська традиція створює умови для внутрішнього примирення особистості з пережитим досвідом війни, сприяючи збереженню цілісності особистісної ідентичності в умовах радикальної нестабільності.*

8. *Виявлено, що в умовах війни зростає роль публічного богослов'я та суспільного голосу Церкви, які виходять за межі внутрішньоцерковного дискурсу й активно взаємодіють із громадянським суспільством, державними інституціями та міжнародною спільнотою. Християнські церкви дедалі частіше виступають моральними суб'єктами публічного простору, формуючи етичну рамку суспільних рішень і суспільного діалогу.*
9. *Доведено, що російсько-українська війна актуалізувала міжконфесійну солідарність як важливий чинник духовної та соціальної стійкості суспільства. Спільні молитви, гуманітарні ініціативи та публічні заяви християнських конфесій сприяють подоланню конфесійних бар'єрів, утвердженню культури діалогу та формуванню єдиного ціннісного простору в умовах зовнішньої загрози.*
10. *Зроблено висновок, що досвід війни трансформує саму парадигму християнського служіння, зумовлюючи перехід від традиційно інституційної моделі до більш динамічної, контекстуально чутливої та особистісно орієнтованої форми присутності Церкви в суспільстві. Така трансформація створює підґрунтя для довготривалого впливу християнської релігії на процеси морального відновлення, соціальної реінтеграції та післявоєнної реконструкції України.*

Загалом проведене дослідження засвідчує, що християнська релігія в умовах російсько-української війни виконує комплексну функцію духовного осмислення реальності, соціальної мобілізації та ідеологічного спротиву. Її вплив не обмежується сферою індивідуальної віри, а поширюється на формування колективної свідомості, моральних орієнтирів і моделей суспільної поведінки, що є критично важливим у період тривалого воєнного протистояння.

Отримані результати підтверджують, що християнство в сучасній Україні виступає не лише як релігійна традиція, а як живий соціокультурний феномен, здатний адаптуватися до викликів війни без втрати власної ідентичності. Взаємодія богословських принципів із реальними потребами суспільства

свідчить про високий потенціал християнської релігії у процесах духовної підтримки, соціальної солідарності та морального відновлення.

Важливим підсумком дослідження є усвідомлення того, що російсько-українська війна має не лише військово-політичний, але й глибокий світоглядний вимір. У цьому контексті християнська релігія відіграє ключову роль у протидії деhumanізації, нормалізації насильства та ідеологічним спрощенням, пропонуючи ціннісну альтернативу, засновану на повазі до людської гідності, свободі та відповідальності.

Дослідження також засвідчило, що воєнний досвід стимулює переосмислення форм і методів християнського служіння, актуалізуючи потребу в розвитку публічної теології, міжконфесійного діалогу та сучасних комунікаційних стратегій. Це відкриває перспективи для поглиблення наукових розвідок у галузі релігієзнавства й богослов'я, зокрема в контексті післявоєнної трансформації українського суспільства.

Отже, результати магістерської роботи підтверджують, що роль християнської релігії в російсько-українській війні є багатовимірною та стратегічно значущою для духовного, соціального й ідеологічного розвитку України. Здобуті висновки можуть слугувати теоретичним підґрунтям для подальших наукових досліджень, а також практичним ресурсом для церковних, освітніх і громадських ініціатив, спрямованих на зміцнення духовної стійкості та суспільної єдності в умовах війни та післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декрет проголошення Катехизму УГКЦ для молоді «Ми йдемо з Христом» // <https://ugcc.lviv.ua/2021/06/29/u-lvovi-vidbulosyau-rochyste-progoloshennya-katehyzmu-dlya-molodi-my-jdemo-z-hrystom/> (дата звернення: 06.12.2025).
2. Загальний катехитичний довідник. Львів: Свічадо, 1999. 300 с.
3. Ідіть і ви в мій виноградник. Посібник для формації членів парафіяльних рад. / упоряд. Сорока О. Київ: Комісією УГКЦ у справах мирян, 2016. 268 с.
4. II Ватиканський собор. Декрет про апостолят мирян *Apostolicam actuositatem*. Рим, при оборі св. Петра, листопад 1965р. // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів, 2014. С 227-252.
5. II Ватиканський собор. Догматична конституція про Боже Обявлення *Dei Verbum* // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів, 2014. С. 213-227.
6. II Ватиканський собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium* // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів, 2014. С. 55-116.
7. II Ватиканський собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. Львів, 2014. С. 334-417.
8. Канони партикулярного права УГКЦ, тит. XII, § 2 // <https://docs.ugcc.ua/1/> (дата звернення: 06.12.2025).
9. Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви // <https://docs.ugcc.ua/1/> (дата звернення: 06.12.2025).

10. Катехизм Католицької Церкви. Компендіум. Львів: Свічадо, 2020. 208 с.
11. Катехизм Української Греко-католицької церкви: Христос – наша Пасха. Львів, 2011. 336 с.
12. Катехитичне служіння в УГКЦ // <https://ucu.edu.ua/news/katehytychne-služhinnya-uhkts/> (06.12.2025).
13. Катехитичне служіння в УГКЦ сьогодні. Досвід, труднощі, перспективи. / упоряд. Наталія Рибак, Марія Чайка ; Патріярша Катехитична Комісія УГКЦ Катехитично-Педагогічний Інститут УКУ. Львів-Рудно, 2005. 190 с.
14. Катехитичний правильник УГКЦ. Львів: Свічадо, 2013. 78 с.
15. Кодекс канонів Східних Церков / перекл. з латинської Й. Кобів. Львів: Видавництво ОО Василян, 1995. 471 с.
16. Компендіум соціальної доктрини Церкви. Київ: Кайрос, 2008. 546 с.
17. Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. 148 с.
18. Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів 2019. 145 с. Львів, 1998. 156 с.
19. Марцеліна Д. Виховання любов'ю. «Педагогічна система блаженної Марцеліни Даровської» Язловець, 2011. 143 с.
20. Папа Іван Павло II. Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. 104 с.
21. Папа Франциск. Апостольське повчання *Evangelii gaudium*. Львів 2014. 165 с.
22. Патріярша катехитична комісія // <https://ct.ugcc.ua/> (дата звернення: 06.12.2025).
23. Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (дата звернення: 06.12.2025).

24. Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. 62 с.
Свічадо, 2011. 28 с.
25. Синод Єпископів УГКЦ. Парафіяльний правильник УГКЦ // <https://docs.ugcc.ua/236/> (дата звернення: 06.12.2025).
26. Кодекс канонів Східних Церков / перекл. з латинської Й. Кобів. Львів: Видавництво ОО Василян, 1995. 471 с.
27. Компендіум соціальної доктрини Церкви. Київ: Кайрос, 2008. 546 с.
28. Конгрегація у справах духовенства. Загальний катехитичний довідник. Львів, 1999. 148 с.
29. Кудла Й. Особа катехита // Катехитика і християнська педагогіка. Досвід та перспективи. Матеріали конференції. Львів 2019. 145 с.
Львів, 1998. 156 с.
30. Марко В. Молодь і ринок. *Особливості соціально-педагогічної праці на парафії*. 2014. № 3. С .110-115.
31. Марцеліна Д. Виховання любові. «Педагогічна система блаженної Марцеліни Даровської» Язловець, 2011. 143 с.
32. Папа Венедикт XVI. Апостольське повчання *Verbum Domini*. Львів:
33. Папа Іван Павло II. Апостольське поучення про катехизу в наш час *Catechesi tradendae*. Львів, 2008. 104 с.
34. Папа Іван-Павло II. Апостольське повчання *Покликання і місія мирян*.
35. Папа Франциск. Апостольське повчання *Evangelii gaudium*. Львів 2014. 165 с.
36. Папа Франциска. Апостольський лист *Antiquum ministerium* // <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-doc/37317> (04. 08. 2025).
37. Патріарша катехитична комісія // <https://ct.ugcc.ua/> (30.09.2023).
38. Патріарша катехитична комісія УГКЦ, Катехитичне служіння у світлі вчення слуги Божого митрополита Андрея Шептицького, Львів 2015. 153 с.

39. Положення про Патріаршу Катехитичну Комісію УГКЦ // <https://synod.ugcc.ua/data/polozhennya-pro-patriarshu-katehytychnu-komisiyu-ugkts-5918/> (02.12.2025).
40. Послання Синоду Єпископів УГКЦ 2018 Слово Боже і катехизація // <https://synod.ugcc.ua/data/poslannya-synodu-pyskopiv-ugkts-2018-roku-bozhe-slovo-i-katehyzatsiya-247/> (26.10.2025).
41. Програма вишколу катехитів УГКЦ. / упоряд. Дуда Н. Львів: Патріарша катехитична комісія УГКЦ, 2020. 62 с.
Свічадо, 2011. 28 с.
42. Синод Єпископів УГКЦ. Парафіяльний правильник УГКЦ // <https://docs.ugcc.ua/236/> (05.07.2025).
43. Capelle, C. *Digital Risks: An Obstacle or a Lever for Education?* In: Capelle, C. & Vincent Liquète, V. (eds.) *Perceptions and Analysis of Digital Risks*. URL: <https://doi.org/10.1002/9781119887959.ch1> (дата звернення: 05.12.2025).
44. Child Online Safety Index. A Findings and Methodology Report. DQ Institute. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2020/02/2020-COSI-Findings-and-Methodology-Report.pdf> (дата звернення: 05.12.2025).
45. Corradini, I., Nardelli, E. *Developing Digital Awareness at School: A Fundamental Step for Cybersecurity Education*. In: Corradini, I., Nardelli, E., Ahram, T. (eds.) *Advances in Human Factors in Cybersecurity*. AHFE 2020. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, 1219, Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-52581-1_14 (дата звернення: 05.12.2025).
46. Deshpande, P., Ahmed, I. *Topological Scoring of Concept Maps for Cybersecurity Education*. In: SIGCSE '19: Proceedings of the 50th ACM Technical Symposium on Computer Science Education, pp. 731–737. URL: <https://doi.org/10.1145/3287324.3287495> (дата звернення: 07.12.2025).

47. Distance platforms for learning, self-development and receiving help and verified information. Retrieved from: URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platformi-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirenoyi-informaciyi> (дата звернення: 06.12.2025).
48. Gimenez-Aguilara, M., de Fuentes, J. M., Gonzalez-Manzano, L., Arroyo, D. *Achieving cybersecurity in blockchain-based systems: A survey*. Future Generation Computer Systems, 124, 91-118. URL: <https://doi.org/10.1016/j.future.2021.05.007> (дата звернення: 08.12.2025).